

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı

**TÜRKİYE'DE HALK KÜTÜPHANESİ HİZMETLERİNİN YEREL
YÖNETİMLERE DEVRİ KONUSUNDA KÜTÜPHANE
YÖNETİCİLERİ VE KÜTÜPHANECİLERİN YAKLAŞIMLARI**

Özden Demircioğlu

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2007

TÜRKİYE'DE HALK KÜTÜPHANESİ HİZMETLERİNİN YEREL YÖNETİMLERE
DEVİRİ KONUSUNDA KÜTÜPHANE YÖNETİCİLERİ VE KÜTÜPHANECİLERİN
YAKLAŞIMLARI

Özden Demircioğlu

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2007

KABUL VE ONAY

Özden Demircioğlu tarafından hazırlanan "Türkiye'de Halk Kütüphanesi Hizmetlerinin Yerel Yönetimlere Devri Konusunda Kütüphane Yöneticileri ve Kütüphanecilerin Yaklaşımları" başlıklı bu çalışma, 11.06.2007 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ahmet ÇELİK (Başkan)

Prof. Dr. Bülent YILMAZ (Danışman)

Doç Dr. Fatoş SUBAŞIOĞLU

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. İrfan ÇAKIN
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun ..... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

11.06.2007

Özden DEMİRCİOĞLU

**Uzak Yol Birinci Kaptanı Ş. Erdem DEMİRCİOĞLU'na
Pruvan Neta Olsun...**

ÖZET

Demircioğlu, Özden. Türkiye’de Halk Kütüphanesi Hizmetlerinin Yerel Yönetimlere Devri Konusunda Kütüphane Yöneticileri ve Kütüphanecilerin Yaklaşımları, Yüksek Lisans, Ankara, 2007.

Yerel yönetimler, kamu hizmetlerinin halka götürülmesinde önemli işlevler üstlenmiş, bu işlevlerini halkın beklentilerine göre gerçekleştiren, dolayısıyla halkın dilek ve isteklerini duyurabilecekleri halka en yakın ve en etkili yönetim birimleridir. Halk kütüphaneleri ise, bulunduğu yörenin kalkınmasına katkıda bulunmak için hizmet verdiği toplumun her türlü bilgi gereksinimlerini karşılayan yerel niteliklere sahip olan toplumsal kuruluşlardır. Yerel yönetimler ve halk kütüphaneleri hizmet verdiği toplumla yakından ilgilidir ve hizmetlerini bu halkın gereksinimlerine göre biçimlendirmektedirler.

Bu çalışma halk kütüphanesinde çalışan yöneticilerin ve halk kütüphanecilerinin, halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devri konusundaki düşüncelerini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Çalışma, Türkiye’de halk kütüphanelerinde çalışan yöneticilerin ve kütüphanecilerin üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede 207 personele anket uygulanmıştır. Araştırmanın hipotezi; “Halk kütüphanelerinde çalışan yönetici ve kütüphaneciler yasal yapı, finansman, personel, bina, derme gibi konularda gerekli koşulların sağlanması durumunda Türkiye’de halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere bağlı olmasının doğru olacağını, bu koşullar sağlanmadan gerçekleştirilecek değişimin halk kütüphanelerine zarar vereceğini düşünmektedirler” biçiminde oluşturulmuştur.

Araştırma sonucunda, halk kütüphanecileri, halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devredilmesini ilke olarak kabul etmekte ve istemekte oldukları ancak bunun uygun koşullar sağlanarak yapılmasının doğru olacağını düşündükleri anlaşılmıştır. Ayrıca, kütüphaneciler Türkiye’de içinde

bulduğumuz dönemde halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devri konusunda başlatılan yasal süreçteki yaklaşımları güven verici bulmamaktadırlar. Elde edilen sonuçlarla hipotezimiz kanıtlanmıştır.

Anahtar sözcükler

Halk kütüphaneleri, yerel yönetimler, yerel yönetimlere dayalı halk kütüphanesi sistemi.

ABSTRACT

Demircioğlu, Özden. Attitudes of Library Directors and Librarians for the Transferring of the Public Library Services to the Local Governments in Turkey, Master of Science, Ankara, 2007.

Local governments which have overtaken important functions for providing public services to the public, and which fulfill these functions according to the needs of the public, are hence the nearest and most effective administrative units to the public. Public Libraries are the social institutions, which have local characteristics and provide all the information needs of the public that they serve, for providing assistance for the development of their regions. Local governments and public libraries are closely related to the societies they serve and shape their services according to the needs of the society.

This study was made in order to present the views of the library directors and librarians that work in public libraries about the transferring of public libraries to local governments. The study was performed on the library directors and librarians that work in public libraries in Turkey. In this study 207 questionnaire forms were applied to the library staff. The hypothesis of the survey was formed as; “the library directors and librarians working in public libraries think that it would be appropriate to attach public libraries to local governments in Turkey only when legal structure, financing, staff, structure, collection conditions are provided, and without the satisfaction of these conditions, any changes would harm public libraries.

At the end of the survey, it was understood that public librarians accept and want the transferring of public libraries to the local governments in principle, however, they think that it would be appropriate to realize this by providing the proper conditions. Besides, librarians do not consider the approaches in the legal process that was initiated about the transferring of public libraries to local

governments as trustworthy in this period. Our hypothesis was proved to be true by the results acquired.

Keywords

Public Libraries, Local Governments, Public Library System Based on Local Governments

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ

1.1. KONUNUN ÖNEMİ.....	1
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE HİPOTEZİ.....	5
1.3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI.....	6
1.4. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ.....	7
1.5. ARAŞTIRMANIN DÜZENİ.....	7
1.6. KAYNAKLAR.....	8

2. YEREL YÖNETİM ve HALK KÜTÜPHANESİ

2.1. YEREL YÖNETİMLER.....	10
2.1.1. Yerel Yönetim: Tanım.....	10
2.1.1.1 Merkezden Yönetimin Avantajları.....	14
2.1.1.2. Merkezden Yönetimin Dezavantajları.....	14
2.1.1.3. Yerinden Yönetimin Avantajları.....	15
2.1.1.4 Yerinden Yönetimin Dezavantajları.....	16
2.1.2. Yerel Yönetim: Tarihçe.....	17
2.1.3. Yerel Yönetim: İşlevleri.....	19
2.1.4. Yerel Yönetim: Özellikleri.....	22
2.1.5. Yerel Yönetim: Türleri.....	26
2.1.5.1 Örgütlenmelerine Göre Yerel Yönetimler.....	26
2.1.5.2 Hizmet Verdiği Kesime Göre ve Karar Organlarının Oluşum Biçimlerine Göre Yerel Yönetimler.....	27
2.1.5.3 Yerinden Yönetimin Yönetim Sistemlerine Göre Yerel Yönetimler.....	28
2.2. HALK KÜTÜPHANELERİ.....	29
2.2.1.Halk Kütüphaneleri: Tanım.....	29
2.2.2. Halk Kütüphanelerinin Amaçları.....	31

2.2.3.Halk Kütüphanelerinin İşlev ve Görevleri.....	32
2.2.4. Halk Kütüphanelerinin Yapısal Unsurları.....	34
2.2.4.1. Bina.....	35
2.2.4.2. Bütçe.....	36
2.2.4.3. Derme.....	38
2.2.4.4. Kullanıcı.....	40
2.2.4.5. Personel.....	41
2.2.5. Halk Kütüphanesi Standartları.....	43
2.2.6. Halk Kütüphanesi Sistemleri.....	47
2.2.6.1. Merkeziyetçi Halk Kütüphanesi Sistemi.....	47
2.2.6.2. Bölgesel Halk Kütüphanesi Sistemi.....	48
2.2.6.3. Doğrudan Yerel yönetimlere Dayalı Halk Kütüphanesi Sistemi.....	48
2.2.7.Yerel Yönetimler ve Halk Kütüphanesi Hizmetleri.....	50

3. TÜRKİYE’DE YEREL YÖNETİM YAPISI VE HALK KÜTÜPHANESİ

3.1. GİRİŞ.....	58
3.2. TÜRKİYE’DE YEREL YÖNETİMLERİN TARİHÇESİ.....	58
3.3. TÜRKİYE’DE YEREL YÖNETİM YAPISI.....	62
3.4. TÜRKİYE’DE YEREL YÖNETİM YAPISININ ÖZELLİKLERİ.....	63
3.4.1. Belediyeler.....	65
3.4.1.1. Belediyelerin Hukuki Yapısı.....	65
3.4.1.2. Belediyelerin İdari Yapıları.....	67
3.4.1.3. Belediyelerin Mali Yapıları.....	68
3.4.2. Büyükşehir Belediyesi.....	69
3.4.2.1. Büyükşehir Belediyelerinin Hukuki Yapısı.....	69
3.4.2.2. Büyükşehir Belediyelerin İdari Yapısı.....	70
3.4.2.3. Büyükşehir Belediyelerinin Mali Yapısı.....	71
3.4.3. Köy İdaresi.....	73

3.4.4. İl Özel İdaresi.....	73
3.4.4.1. İl Özel İdarelerinin Hukuki Yapısı.....	73
3.4.4.2. İl Özel İdarelerinin İdari Yapısı.....	75
3.4.4.3. İl Özel İdarelerinin Mali Yapısı.....	76
3.5. TÜRKİYE'DE YEREL YÖNETİMLERİN DURUMU.....	79
3.5.1 Organlarını Seçimle Belirleme Açısından	
Türkiye'de Yerel Yönetimler.....	80
3.5.2. Kesin Karar Alma ve Yürütme Gücü Açısından	
Türkiye'de Yerel Yönetimler.....	81
3.5.3 Mali Güç ve Personel Açısından Türkiye'de	
Yerel Yönetimler.....	82
3.5.4 Yasalarla Açıkça Belirlenmiş Yetki ve Sorumluluklar	
Açısından Türkiye'de Yerel Yönetimler.....	88
3.5.5 Özerklik Açısından Türkiye'de Yerel Yönetimler.....	89
3.5.6 Diğer Sorunlar Açısından Türkiye'de Yerel	
Yönetimler.....	90
3.6. TÜRKİYE'DE HALK KÜTÜPHANELERİ.....	94
3.6.1. Tarihçe.....	94
3.6.2. Türkiye'de Halk Kütüphanesi Sistemi.....	96
3.6.3. Türkiye'de Halk Kütüphanelerinin Durumu.....	101
3.7. TÜRKİYE'DE YEREL YÖNETİMLER VE HALK	
KÜTÜPHANESİ HİZMETLERİ.....	106

4. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

4.1. GİRİŞ.....	119
4.2. HALK KÜTÜPHANECİLERİNİN KİŞİSEL VE	
MESLEKİ ÖZELLİKLERİ.....	120
4.3. HALK KÜTÜPHANELERİNİN BUGÜNKÜ GENEL	
DURUMUNA İLİŞKİN HALK KÜTÜPHANECİLERİNİN	
GÖRÜŞLERİ.....	121

4.4. HALK KÜTÜPHANELERİNİN YEREL YÖNETİMLERE DEVİRİ KONUSUNDA HALK KÜTÜPHANECİLERİNİN GENEL YAKLAŞIMLARI.....	124
4.5. HALK KÜTÜPHANELERİNİN YEREL YÖNETİMLERE DEVİRİ KONUSUNDA ÇEŞİTLİ BOYUTLARA İLİŞKİN OLARAK HALK KÜTÜPHANECİLERİNİN GÖRÜŞLERİ.....	128
4.5.1. Yerinden Yönetim Olanakları.....	128
4.5.2. Halk Kütüphanelerine Yerel Yönetimler Tarafından Verilecek Destek.....	129
4.5.3. Bürokrasi.....	130
4.5.4. Günlük Politikanın Etkisi.....	131
4.5.5. Halk Kütüphanelerinin Yerel Yönetimler Tarafından Önemseni.....	132
4.5.6. Halk Kütüphanelerinin Yerel Nitelikleri.....	133
4.5.7. Yerel Yöneticilerin Halk Kütüphanelerine Duyarlılığına İlişkin Halk Kütüphanecilerinin Görüşleri.....	134
4.5. 8. Kütüphane Yöneticisinin Karar Alma Gücünde Değişikliğe Yönelik Görüşler.....	135
4.5. 9. Kütüphanecinin Hissedeceği Baskı.....	136
4.5.10. Yerel Yönetimin Kütüphaneciye Sahip Çıkması.....	137
4.5.11. Derme Oluşturmada Değişiklik.....	137
4.5.12. Sansür Olasılığı.....	138
4.5.13. Bina, Finansman, Personelin Geleceği Açısından Görüşler.....	139
4.5.14. Mali Kaynaklar.....	140
4.5.15. Isınma, Aydınlatma, Temizlik vb. Sorunlar.....	141
4.5.16. Meslek İçi Eğitim.....	142
4.5.17. Çalışma Koşulları ve Özlük Hakları.....	143
4.5.18. Mesleki Gelişmelerden Haberdar Olma.....	144

4.5.19. Kütüphaneler Arasında Gelişme	
Farklılıkları.....	145
4.5.20. Kütüphaneler Arası Eşgüdüm ve İlişkiler.....	146
4.5.21. Kütüphane İşlem ve Hizmetlerinde	
Teknik Yardım.....	147
4.5.22. Yasal Düzenlemeler.....	148
4.5.23. Ulusal Politika- Strateji ve Standartlar.....	149
4.5.24. KYGM'nin Rolü.....	150
4.5.25. Meslek Derneklerinin Rolü.....	150
4.6. HALK KÜTÜPHANELERİNİN YEREL YÖNETİMLERE DEVİRİ KONUSUNDA HALK KÜTÜPHANECİLERİNİN DİĞER DÜŞÜNCELERİ.....	151
4.7. HALK KÜTÜPHANECİLERİNİN TÜRKİYE'DE HALK KÜTÜPHANELERİNİN YEREL YÖNETİMLERE DEVREDİLMESİNE İLİŞKİN OLARAK ÇEŞİTLİ AÇILARDAN GENEL DÜŞÜNCELERİ.....	153
5.SONUÇ VE ÖNERİLER	
5.1. SONUÇ.....	157
5.2. ÖNERİLER.....	161
Kaynakça.....	167
Ek	

KISALTMALAR

CENTO	: Central Treaty Organisation
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
GBVGTT	: Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilat Toplamı
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsleri
KYGM	: Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TKD	: Türk Kütüphaneciler Derneği
TODAİE	: Türkiye Ortadoğu ve Amme İdaresi Enstitüsü
TÜSİAD	: Türkiye Sanayiciler ve İş Adamları Derneği
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
WWW	: World Wide Web

TABLOLAR LİSTESİ

TABLO 1.	Çalışmanın Evren-Örneklem ve Ön-test Sayıları	6
TABLO 2.	Yerel Yönetimlerin Sayısı	79
TABLO 3.	Belediye Gelirlerinin Oransal Dağılımı	83
TABLO 4.	Belediye Harcamalarının Gider Türlerine Göre Dağılımı	84
TABLO 5.	Köy Harcamalarının Dağılımı	85
TABLO 6.	Köy Toplam Gelirlerinin Dağılımı	85
TABLO 7.	Genel Bütçe Vergilerinden İl Özel İdarelerine Ayrılan Pay	86
TABLO 8.	Belediye ve İl Özel İdaresi Gelirlerinin Genel Bütçe ve GSMH İçindeki Yeri (%)	87
TABLO 9.	Nüfus Grubuna Göre Belediyelerin Dağılımı	91
TABLO 10.	Türkiye’de Halk kütüphanelerine İlişkin Genel İstatistiki Bilgiler	102
TABLO 11.	Halk Kütüphanecilerinin Meslekte Geçirdikleri Yıl Sayısı	120
TABLO 12.	Halk Kütüphanecilerinin Halk Kütüphanelerindeki Pozisyonları	121
TABLO 13.	Halk Kütüphanecilerinin Halk Kütüphanelerinin Bugünkü Durumları Hakkındaki Görüşleri	122
TABLO 14.	Halk Kütüphanecilerine Göre Türkiye’de Halk Kütüphanesi Sisteminin En Önemli Sorunları	123
TABLO 15.	Halk Kütüphanecilerinin Türkiye’de Hangi Halk Kütüphanesi Sisteminin Olması Gerektiğine İlişkin Görüşleri	124
TABLO 16.	Halk Kütüphanelerinin Yerel Yönetimlere Devredilip Devredilmemesi Konusunda Halk Kütüphanecilerinin Görüşleri	125

TABLO 17.	Yerel Yönetimlere Devri Konusunda Halk Kütüphanecilerinin Endişe Duyup Duymadıkları	126
TABLO 18.	Halk Kütüphanelerinin Hangi Yerel Yönetim Birimine Devredilmesi Gerektiği Konusunda Halk Kütüphanecilerinin Görüşleri	127
TABLO 19.	Yasal Düzenlemeler Yapılmadan Halk Kütüphanelerinin Yerel Yönetimlere Devredilmesiyle İlgili Düşünceler	127
TABLO 20.	Halk Kütüphanelerinin Sorunlarının Yerinden Yönetimle Daha Kolay Çözümlemlenip Çözümlemeyeceğine İlişkin Kütüphanecilerin Görüşleri	129
TABLO 21.	Yerinden Yönetimlerin Halk Kütüphanelerine Yeterli Desteği Verebilecek Yapıda Olup Olmadıklarına İlişkin Halk Kütüphanecilerinin Görüşleri	130
TABLO 22.	Yerel Yönetimlere Devredildiğinde Halk Kütüphanelerinde Bürokrasinin Azalıp Azalmayacağına İlişkin Halk Kütüphanecilerinin Görüşleri	131
TABLO 23.	Devredildiğinde Halk Kütüphanelerinin Günlük Politikadan Etkilenip Etkilenmeyeceğine İlişkin Halk Kütüphanecilerinin Görüşleri	132
TABLO 24.	Devredilince Yerel Yönetimlerin Halk Kütüphanelerini Önemseyip Önemsemeyeceklerine İlişkin Halk Kütüphanecilerinin Görüşleri	133
TABLO 25.	Halk Kütüphanelerinin Yerel Niteliklerine İlişkin Halk Kütüphanecilerinin Görüşleri	134
TABLO 26.	Yerel Yöneticilerin Halk Kütüphanelerine Duyarlılığına İlişkin Halk Kütüphanecilerinin Görüşleri	134

TABLO 27.	Kütüphane Yöneticisinin Karar Alma Gücünde Değişiklik Olup Olmayacağına Yönelik Görüşler	135
TABLO 28.	Kütüphanecinin yerel Yöneticilerin Baskı Altında Kalıp Kalmayacağına İlişkin Görüşler	136
TABLO 29.	Yerel Yönetimin Kütüphaneciye Sahip Çıkıp Çıkmayacağı	137
TABLO 30.	Dermenin Yöre Halkının İhtiyaçlarına Uygun Olup Olmayacağı	138
TABLO 31.	Halk Kütüphanecilerinin, Yerel Yönetimlere Dayalı Halk Kütüphanesi Sisteminde Sansüre İlişkin Görüşleri	139
TABLO 32.	Yerel Yönetimlere Devir Gerçekleşirse Bina, Finansman, Personelin Ne Durumda Olabileceğine İlişkin Halk Kütüphanecilerinin Görüşleri	140
TABLO 33.	Halk Kütüphanecilerinin Yerel Yönetim Yapısında Mali Kaynaklara İlişkin Görüşleri	141
TABLO 34.	Temel Gereksinimlerle İlgili Sorunların Azalıp Azalmayacağı Konusunda Görüşler	142
TABLO 35.	Halk Kütüphanecilerinin Meslek İçi Eğitim Olanaklarına İlişkin Görüşleri	143
TABLO 36.	Halk Kütüphanecilerinin Çalışma Koşulları ve Özlük Haklarına İlişkin Görüşleri	144
TABLO 37.	Halk Kütüphanecilerinin Mesleki Gelişmelerden Haberdar Olmasıyla İlgili Görüşleri	145
TABLO 38.	Halk Kütüphanecilerinin Kütüphaneler Arasında Gelişme Farklılıklarına İlişkin Görüşleri	146
TABLO 39.	Halk Kütüphanecilerinin Kütüphaneler Arası Eşgüdüm ve İlişkilerin Zayıflayıp Zayıflamayacağına İlişkin Görüşleri	147
TABLO 40.	Halk Kütüphanecilerinin Kütüphane İşlemlerinde Teknik Yardımla İlgili Görüşleri	147

TABLO 41.	Halk Kütüphanecilerinin Yasal Düzenlemelerle İlgili Görüşleri	148
TABLO 42.	Halk Kütüphanecilerinin Ulusal Politika- Strateji ve Standartlarla İlgili Görüşleri	149
TABLO 43.	Halk Kütüphanecilerinin KYGM'nin Rolü Konusundaki Görüşleri	150
TABLO 44.	Halk Kütüphanecilerinin Mesleki Dernekler Hakkındaki Görüşleri	151
TABLO 45.	Halk Kütüphanecilerinin Planlanan Devir İle İlgili Olarak Çeşitli Açılardan Genel Düşünceleri	154

GRAFİKLER LİSTESİ

GRAFİK 1.	Personel Sayısı	103
GRAFİK 2.	Kütüphane Sayısı	104
GRAFİK 3.	Kullanıcı Sayısı	105

EKLER LİSTESİ

EK 1 Anket Soruları Formu

ÖNSÖZ

Halk kütüphaneleri bir toplumun kültürel gelişiminde önemli rol oynayan toplumsal bilgi merkezleri, halkın üniversiteleridir. Halk kütüphaneleri yerel nitelikli kütüphaneler oldukları için, yerel yönetimlere dayalı bir sistemle halka hizmet vermeleri kuramsal olarak doğru görünmektedir. Ancak, halk kütüphanesi sistemleri bulunduğu toplumun siyasal, ekonomik, kültürel, yönetsel vb. koşullarına bağlı olarak şekillenmektedir. Türkiye’de ağırlıklı olarak merkezi bir yapı hakim olduğu için halk kütüphaneleri de merkezi sistemle yönetilmektedir.

Türkiye’de gündemde olan “Kamuda Yeniden Yapılanma” ile halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devredilmesi planlanmaktadır. Gerek halk kütüphanelerinin bu sistemle günümüzde verdikleri hizmet, gerekse yerel yönetimlere devredilmesi için başlatılan yasal süreçteki eksiklikler, halk kütüphaneleri gerçeğini en iyi bilen, bu gerçeğin içinde yaşayan halk kütüphanecilerinin görüşlerinin alınması gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Çalışmamız bu düşünce temelinde gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında büyük katkısı bulunan, bilgi ve tecrübesiyle çalışmama yön veren, fikirleriyle çalışmanın daha nitelikli olmasını sağlayan tez danışmanım Prof. Dr. Bülent Yılmaz’a teşekkürü borç bilirim.

Anketin oluşturulmasında halk kütüphanesi konusunda görüşlerinden faydalandığım İsmail Akman’a, anketin uygulanması için gerekli verilerde yardımcı olan Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü’ne ve Şenol Karadeniz’e, araştırmanın gerçekleştirilmesi sürecinde, SPSS programında yardımcı olan Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Ekonometri Bölümü’nden Doç. Dr. Murat Atan’a, yerel yönetimler konusunda görüşlerinden faydalandığım Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari

Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü'nden Yard. Doç. Dr. Duran Bülbül'e yardımları için çok teşekkür ederim.

Gazi Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanı Tünel Canatalı'ya ve çalışmam esnasında desteğini her zaman yanımda hissettiğim Türkân Şenol, Semir Altınbaş ve diğer çalışma arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Her türlü desteklerini benden esirgemeyen, onlarsız olamayacağım canım aileme, özellikle anketlerin zarflanmasındaki yardımı için güzel annem Hatice Demircioğlu'na ve uykusuz gecelerimin arkadaşı sevgili kardeşim Özgül Demircioğlu'na, sabrı ve sevgisi için eşim F. Cem Faydalıgül'e sonsuz teşekkür ederim. Bu çalışmanın oluşması esnasında yardımcı olan, isimlerini sayamayacağım herkese ve özellikle halk kütüphaneleri için uğraş veren ve araştırmama katılan tüm halk kütüphanecilerine teşekkür ederim.

1. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. KONUNUN ÖNEMİ

Yerel yönetimler, belirli bir yörede yaşayan insanlarla yakından ilgili olan ve hizmetlerini bu yörede yaşayan topluluğa veren, organları seçimle belirlenmiş, kesin karar alma ve yürütme gücü bulunan, yasalarla açıkça belirlenmiş yetki ve sorumlulukları olan, yeterli özel finansal kaynaklara ve en önemlisi yönetsel özerkliğe sahip olan yönetim birimleridir. Yerel yönetimler, kamu hizmetlerinin vatandaşla en içli dışlı olduğu yönetimlerdir.

Demokrasinin uygulamaya geçirilmesinde önemli fonksiyonları üstlenen yerel yönetimler, demokratik gelişmelerin odak noktasındadırlar. Bu bağlamda bir okul görevi de üstlenmişlerdir. Yerel yönetimler,

Bir beldede oturan halkın, oturduğu çevrenin sorunları ile ilgilenecek ülke çapındaki konularda yetişmelerini sağlayan, demokrasi terbiye ve tecrübesinin yerleşimi için de ayrıca bir demokrasi okulu sayılmaktadır (Karaman, 1998, s. 10).

Yerel yönetimler, demokratik birer kurum oldukları için, halkın yönetime katılması olasılığını da yükseltmektedirler. Ayrıca merkezi yönetimce alınan kararlar, yapılan işlemler ekonominin ve belli yerleşim yerinde bulunan halkın tercihlerine uygun olmayabilir. Oysa ki, yerel yönetimler hizmet verdiği halkın beklentilerine göre işlevlerini gerçekleştirdiği için aldığı kararlar, yaptığı işlemler ve verdiği hizmetler halkın tercihlerine daha uygundur ve onlara hitap etmektedir. Dolayısıyla yerel yönetimler, hizmet verdiği toplumun gereksinimlerini doğrudan karşılayabilecek niteliktedirler.

Halk kütüphaneleri, yerel bilgi merkezleridir ve hizmet verdiği toplumun temel bilgi gereksinimlerini karşılamayı amaçlamaktadırlar. Verdiği hizmetlerin

biçimlenmesinde ise bulunduğu yörenin özelliklerini göz önünde tutmaktadırlar. Halk kütüphanelerinin bu özellikten dolayı temel görevleri, hizmet verdiği yöre insanının günlük yaşamında gereksinim duyduğu materyalleri toplamak ve bu materyallere erişimlerini sağlamak olmalıdır.

Belli bir yörede yaşayan insanlar diğer bölgelerde yaşayanlardan, işleri, çalışma alanları, sosyal ve kültürel düzeyleri, ilgi alanları, yetenek ve deneyim yönlerinden farklıdır. Ayrıca yörenin coğrafyası, iklimi sosyal yapısı, geçim kaynakları, kültür ve gelenekleri, yaşam düzeyleri de diğerlerine göre değişiktir (TODAİE, 1991, s.10).

Her yörenin, her toplumun değişen özellikleri ve koşullarına göre ihtiyaçları da değişmektedir. Dolayısıyla, insanların bilgi ihtiyaçları yerel koşul ve özelliklere göre biçimlenmektedir.

Bulunduğu ülkenin toplumsal, ekonomik, kültürel, yönetsel, siyasal vb. koşullarına bağlı olarak şekillenen halk kütüphanesi sistemi Türkiye’de merkezidir. Merkezi bir sistemle yönetiliyor olması kavramsal olarak halk kütüphanelerinin niteliklerine tam olarak uygun düşmemektedir. Merkezi yönetime bağlı olarak halk kütüphanesi hizmetleri belli yerleşim alanlarında yaşayan insanların bilgi gereksinimlerini karşılamada sorunlar yaratabilir. Bir başka deyişle, bir topluma verilecek kütüphane hizmet türünü en iyi gerçekleştirecek olan o topluma en yakın olan yönetimdir.

Türkiye’de, merkezi nitelikteki halk kütüphanesi sisteminde oldukça ağır bir bürokrasinin söz konusu olduğu söylenebilir. Bu durum halk kütüphanelerinin işlevlerini olması gerektiği gibi gerçekleştirmesini engellemekte ve verdiği hizmetlerde yetersiz kalmasına neden olmaktadır. Yerel nitelikli kurum olmalarına karşın merkezden yönetilmeleri, idari ve teknik hizmetlerde merkeze karşı sorumluluk taşımaları, gelir kaynaklarının yerel yönetimler aracılığıyla dolaylı vergilendirme olması gerektiği halde merkezi hükümet olması ve yetersiz olması “bugün Türkiye’de sağlıklı bir halk kütüphanesi hizmet politikasının bulunmayışına” (Yılmaz, 1996, s. 3) neden olmaktadır. Türkiye’deki

halk kütüphaneleri için genel olarak yapılabilecek en doğru saptama, halk kütüphaneleri bina, bütçe, derme ve personel açısından sorunlu oluşudur. Bunda halk kütüphanelerinin yönetim şeklinin büyük payı olduğu öne sürülebilir. Halk kütüphanelerinin bir eğitim kurumu olması, toplumun kültürel, ekonomik ve sosyal yaşantısının ayrılmaz, önemli bir parçası olması onları şu saptamaya dahil etmektedir;

Bir toplumun kültürel yaşamının devlet tarafından kalıba sokulması sakıncalıdır. Hele bu toplum, Türkiye gibi uygarlıkların kavşağında ve çok zengin bir kültür mozağine sahipse (Çetin, 1989, s. 41).

Türkiye’de son 4-5 yıldır gündemi meşgul eden, kamu yönetiminde gerçekleştirilmeye çalışılan ve “Kamuda Yeniden Yapılanma” olarak adlandırılan değişim süreci hizmet verdiği ülkede gerçekleşen siyasal gelişmelerden etkilenen bir kamu kurumu olan halk kütüphanelerini de içermektedir. Bundan dolayı kamu yönetiminde gerçekleşecek değişim süreci halk kütüphanelerinde de köklü değişikliklere neden olabilecektir. Bu değişim tez çalışmamızın da konusunu oluşturmaktadır. Yeni yapılanma ile halk kütüphanelerinin merkezi yönetimden yerel yönetimlere devredilmesi ve halk kütüphanesi hizmetinin yerel yönetimler tarafından verilmesi planlanmaktadır.

Bu değişiklik çerçevesinde halk kütüphanelerini etkileyen ilgili yasal çalışmalar şunlardır:

- Kültür ve Turizm Bakanlığının Bazı Taşra Kuruluşlarının İl Özel İdareleri ve Belediyelere Devredilmesi ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı (Kültür ve Turizm Bankalığının...,2006)
- Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılanması Hakkında Kanun (Kamu Yönetiminin...,2004)
- Belediye Kanunu (Belediye Kanunu, 2005)
- İl Özel İdaresi Kanunu (İl Özel İdaresi, 2005)

- Büyükşehir Belediyesi Kanunu'dur (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004).

Bu yasal çalışmalar halk kütüphanesi hizmetleri ile ilgili olabilecek maddelere sahiptir ve kütüphane hizmetleri için yeni yasal dayanaklar olarak değerlendirilmeye tabi tutulmalıdır. Sözü edilen beş yasa/yasa tasarısı ile halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devri konusunda yasal süreç başlatılmıştır.

Türkiye'de halk kütüphaneleri ve yerel yönetimlere konusunda şimdiye kadar lisans tezi düzeyinde yapılmış bir çalışma bulunmaktadır. Bu, "Yerel Yönetimlerin Kütüphane Hizmeti Bir deneme: Bursa İli İncelemesi" (Demir, 1996) adlı lisans tezidir. Bu çalışmada Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin verdiği kütüphane hizmetleri ele alınmıştır. Bu konudaki bir diğer çalışma ise Kültür Bakanlığı'nın halk kütüphanelerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması amacıyla Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü'ne yaptırdığı bir araştırma projesidir. Adı "Mahalli İdarelerin Kültürel Fonksiyonları: Halk Kütüphaneleri ve Mahalli İdareler" (TODAİE, 1991) olan çalışmada mahalli idarelerin halk kütüphanesi hizmetinin geliştirilmesindeki rolünün ve katkılarının neler olabileceği ele alınmıştır. Ele aldığımız konuda özellikle yüksek lisans tez düzeyinde çalışma sayısının yetersizliği ön plana çıkmaktadır. Hazırladığımız tez ise "halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devredilmesi" konusunu ele alan ilk yüksek lisans tezi olacaktır.

Bu çalışmada, Türkiye'de "Kamuda Yeniden Yapılanma" ile gündemde olan halk kütüphanesi hizmetlerinin yerel yönetimlere dayalı bir sistemde verilip verilmeyeceği irdelenecektir. Bu kapsamda, öncelikle yerel yönetimler konusunda temel kuramsal bilgiler sunulacaktır. Daha sonra halk kütüphanesi hakkında temel kuramsal bilgiler ve sistemleri üzerinde durulacaktır. Yerel yönetimler ve halk kütüphanesi hizmetleri anlatılacaktır. Değerlendirme bölümünde Türkiye'deki halk kütüphanesi gerçeğini en iyi bu gerçeğin içinde yaşayan kütüphanecilerin ve halk kütüphanesi yöneticilerinin bileceği göz önünde tutularak, halk kütüphanelerinin günümüzdeki durumları ve devir

işleminin gerçekleşmesi halinde olabilecek durumlar hakkındaki düşünceleri ve görüşleri yorumlanacaktır.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE HİPOTEZİ

“Konunun önemi” bölümündeki yaklaşım çerçevesinde düşünüldüğünde, *araştırmanın temel amacı*; **“Halk kütüphanelerinde çalışmakta olan yönetici ve kütüphanecilerin Türkiye’de yerel yönetimlere dayalı halk kütüphanesi sistem ve hizmetleri hakkındaki yaklaşımlarını değerlendirmek”** olarak belirlenmiştir. Konunun birinci derecede uygulayıcısı, etkileneni ve dolayısıyla ilgilisi olan halk kütüphanesi yöneticisi ve kütüphanecilerinin bugünkü yasal ve diğer alt yapı koşullarında devredilmesi durumunda halk kütüphanelerini çeşitli açılardan nasıl bir durumun beklediğine ilişkin düşüncelerini irdelemek de çalışmanın alt amacı olarak düşünülmüştür.

Bu amaç doğrultusunda *çalışmanın problemi*; **“Türkiye’de halk kütüphanelerinde çalışan yönetici ve kütüphanecilerin halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere dayalı bir sistemle hizmet vermeleri konusundaki temel yaklaşımları nedir?”** biçiminde oluşturulmuştur.

Belirlenen amaç çerçevesinde *araştırmanın hipotezi*; **“halk kütüphanelerinde çalışan yönetici ve kütüphaneciler yasal yapı, finansman, personel, bina, derme gibi gerekli koşulların sağlanması durumunda Türkiye’de halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere bağlı olmasının doğru olacağını, bu koşullar sağlanmadan gerçekleştirilecek değişimin halk kütüphanelerine zarar vereceğini düşünmektedirler”**.

1.3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Araştırmanın evreni; Türkiye’de halen halk kütüphanelerinde çalışmakta olan halk kütüphanesi yöneticileri (Kütüphanecilik Bölümü mezunu müdürler) ve halk kütüphanecileridir (üniversitelerin dört yıllık Kütüphanecilik Bölümünden mezun ve kütüphaneci görevinde hizmet veren personel).

Araştırma evreninin kapsadığı personel sayısı 469’dur. Çıngır’ya göre (1990, s.261) %99 güven düzeyi, ± 0.03 hoşgörü miktarında evreni temsil etmesi gereken örneklem sayısı 207’dir. Çalışmada, evren 207 denek ile örneklendiğinden örneklem evreni temsil etmektedir. Evren, örneklem ve ön test uygulanan personel sayılarına ilişkin tablo aşağıdadır.

TABLO 1. Çalışmanın Evren-Örneklem ve Ön-test Sayıları

Anket uygulanan personel	Toplam	Örneklem	Ön-test
	(%)	(%)	(%)
Halk Kütüphanesi Yöneticisi	182	72	7
	(38,8)	(34,8)	(10)**
Kütüphaneci	287	135	14
	(61,2)	(65,2)	(10)
Toplam	469*	207	21
	(100)	(100)	

13.05.2006 – 20.05.2006 tarihleri arasında Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi, Ankara Oran Sevgi Yılı İlçe Halk Kütüphanesi, Ankara Cebeci İlçe Halk Kütüphanesi ve Ankara Yenimahalle İlçe Halk Kütüphanesi’nde çalışan 7 yönetici ve 14 kütüphaneciye (toplam denek sayısının % 10’u) ön-test uygulanmıştır. Bu ön-test sonucunda halk kütüphanesi personelinin anket sorularına ilişkin önerdikleri değişiklikler yapılmıştır.

*KYG M’den 05.04.2006 tarihinde alınan bilgi

**Örneklem sayısının % 10’u

Anketler 02.06.2006 – 09.07.2006 tarihleri arasında halen Türkiye’de halk kütüphanelerinde çalışan ve Tablo 1’de belirtilen statü ve sayıda rastgele örneklem yoluyla seçilen halk kütüphanecilerine posta yoluyla uygulanmıştır.

1.4. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ

Araştırma için öncelikle bu konuda hangi çalışmaların yapıldığını ve kimlerin çalıştığını görmek için bir literatür taraması yapılmıştır. Araştırmada betimleme yöntemi kullanılmıştır. *Betimleme yöntemi* Kaptan (1998, s.59) tarafından şu şekilde tanımlanmıştır;

...olayların, varlıkların, kurumların, grupların ve çeşitli alanların ne olduğunu betimlemeye, açıklamaya çalışan incelemelerdir. Bunlar nedir? sorusuna cevap bulmaya yöneliktir. Bununla mevcut durumlar, koşullar, özellikler aynen ortaya konmaya çalışılır. Betimleme araştırmaları, mevcut olayların daha önceki olay ve koşullarla ilişkilerini de dikkate alarak, durumlar arasındaki etkileşimi açıklamayı hedefler.

Araştırma kapsamında veri toplam tekniği olarak anket kullanılmıştır. Çalışmanın örnekleme *rastgele örnekleme* tekniği ile belirlenmiştir. Anket sonuçları SPSS (Statistical Package of Social Science) istatistik programı ile değerlendirilmiştir.

1.5. ARAŞTIRMANIN DÜZENİ

Araştırma beş bölümden oluşmaktadır:

I. Bölümde; araştırma konusunun önemi, araştırmanın amacı ve hipotezi, araştırmanın kapsamı, araştırmada kullanılan yöntem ve veri toplama teknikleri, araştırma düzeni ile yararlanılan kaynaklar hakkında bilgi verilmiştir.

II. Bölümde; yerel yönetim kavramının tanımı, merkezi yönetimle karşılaştırması, her iki yönetim şeklinin avantaj ve dezavantajları ve ilişkileri, tarihçesi, işlevleri, yerel yönetimlerin taşıması gereken özellikler ve yerel yönetimlerin türleri çeşitli açılardan irdelenmiştir. Bu bölümün ikinci kısmında halk kütüphaneleri incelenmiştir. Halk kütüphanelerinin tanımı, bu kütüphanelerin amaç, işlev ve görevleri, halk kütüphanelerinde bulunması gereken unsurlar, standartları ve halk kütüphanesi sistemleri bu bölümde ele alınmıştır. Yerel yönetimler ve halk kütüphanesi hizmetleri ilişkileri değerlendirilmiştir.

III. Bölümde; Türkiye’de yerel yönetim ve halk kütüphanesi başlığı altında, Türkiye’de yerel yönetimlerin yapısı, tarihçesi, bu yapının hukuki, idari ve mali özellikleri, günümüzdeki durumu nicel verilerle ortaya konulmuş ve çeşitli sorunlarına değinilmiştir. Bu bölümün ikinci kısmında ise Türkiye’deki halk kütüphaneleri ele alınmış, tarihçeleri, halk kütüphanesi sistemi ve günümüzdeki durumları, yapısal unsurları kapsamında nicel verilerle ortaya konulmuştur. Ayrıca, Türkiye’de yerel yönetimler ve halk kütüphanesi hizmetleri, aralarındaki ilişki değerlendirilmiştir.

IV. Bölüm, araştırmamızın kapsamında 207 halk kütüphanesi yöneticisi ve kütüphanecisine uygulanan anket çalışması sonucunda elde edilen bulguların değerlendirildiği bölümdür.

V. Bölümde ise araştırmamızda elde edilen veriler ışığında ulaşılan sonuçlar açıklanarak bazı öneriler getirilmiştir.

1.6. KAYNAKLAR

Araştırma için gerekli olan kuramsal bilgilere ulaşabilmek amacıyla literatür taraması yapılmıştır. Taramada kullanılan yayınlar şöyledir:

Academic Serach Premier Veri Tabanı (Online Edition- EBSCO içinde)
 ArticleFirst-OCLC
 Digital Dissertation Abstract (Online Edition)
 Elsevier Science Direct Veri Tabanı (Online Edition)
 ERIC Veri Tabanı (Online Edition)
 Emerald Library Veri Tabanı (Online Edition)
 Library and Information Science Abstarcts (1980-)
 Library Literature (1980-)
 Social Science Citation Index (Online Edition 2000-2005)
 Springer Link Veritabanı (Online Edition)
 Türkiye Bibliyografyası (1980-)
 Türkiye Makaleler Bibliyografyası (1980-)
 Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni (1952-1986)
 Türk Kütüphaneciliği (Online Edition 1987-2007)
 YÖK Tez Kataloğu (YÖK web sayfası üzerinden)

Tarama yapılırken genellikle aşağıdaki konu başlıkları ve anahtar kelimler kullanılmıştır.

Local government	Yerel yönetimler
Local government and libraries	Yerel yönetimler ve kütüphaneler
Local government and public libraries	Yerel yönetimler ve halk kütüphaneleri
Local government and cultural services	Yerel yönetimler ve kültür hizmetleri

Araştırma raporunun yazımında Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından hazırlanmış olan; Tez ve Rapor Yazım Yönergesi (2006) ve Kaynak Gösterme El Kitabı (Kurbanoğlu, 2005) kullanılmıştır. Tezde verilen alıntılar, göndermeler ve kaynakça Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü'nün benimsemiş olduğu APA sistemine göre düzenlenmiştir.

2. BÖLÜM

YEREL YÖNETİM ve HALK KÜTÜPHANESİ

2.1. YEREL YÖNETİMLER

Bu bölümde, halk kütüphanelerinin devredilmesi planlanan yönetim birimi yerel yönetimler hakkında genel bilgiler sunulmuştur. Öncelikle yerel yönetim tanımlanmış daha sonra diğer bir yönetsel yapı olan merkezi yönetim ile yerel yönetimler karşılaştırılmalı olarak incelenmiş ve aralarındaki ilişki “modeller” temelinde irdelenmiştir. Her iki yönetsel yapının avantaj ve dezavantajları ortaya konulmuştur. Ayrıca, yerel yönetimlerin tarihsel gelişimlerine yer verilmiş, işlevleri ve özellikleri ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bunun dışında yerel yönetimlerin türleri çeşitli gruplamalarla ortaya konulmuştur.

2.1.1. Yerel Yönetim: Tanım

Yerel yönetimler konusunda birçok kaynakta, çeşitli tanımlara rastlanmaktadır. Genelde “Yerel yönetim” kavramının tanımlanmasında temel oluşturan terim “yerinden yönetim”dir. “Genel olarak belli edilmiş sınırları olan arazisel birimler, kanuni bir kimlik ve kurumsal bir yapı, genel ve özel statülerle konmuş yetki ve görevler ve bir derecede mali ve diğer otonomi” yerinden yönetimi anlatmaktadır (Nadaroğlu, 1978, s. 21).

Yerinden yönetim kuruluşlarının yer yönünden olan biçimine yerel yönetim denilmektedir. Yönetim biliminde, yerel yönetim ve yerinden yönetim “adem-i merkeziyet” olarak bilinmektedir (Ertan, 2002, s.22). “Adem-i merkeziyet”,

Günday (1992, s.14) tarafından “topluma sunulacak bazı idari hizmetlerin devlet merkezinden ve tek elden değil, merkez idari teşkilatı içinde yer almayan ve merkez idare hiyerarşisine dahil olmayan kamu tüzelkişileri tarafından yürütülmesi” şeklinde tanımlanmaktadır.

Bilgiç’e göre (1998, s. 25) “yerel yönetim” terimi, “yönetim” olması bakımından ve “yerel” niteliği ile çeşitli anlamları içeren bir terimdir.

“Yönetim” olması bakımından ülkelerin kabul ettikleri genel yönetim ve anayasal yapının bir parçasını oluşturur. “Yerel” niteliği ise, yönetimin ülkede sınırları belirli bir alan üzerinde olması anlamına gelmektedir. Böylece yerel yönetimler, ülkenin tümü üzerinde değil de belirli bir parçası üzerinde görev ve sorumlulukları olan idari birimlerdir.

Bir başka tanıma göre, yerel yönetim “yerel nitelikleri hizmet gereksinimlerini karşılayan ve karar organları seçimle oluşturulan kuruluş ya da birim”dir (Yerel yönetim, 1990, s. 383).

Kamu yönetimi sözlüğünde (Bozkurt ve Ergun, 1998, s.258) yerel yönetimler “merkezi yönetiminin dışında, yerel bir topluluğun ortak bir gereksinmesini karşılamak amacı ile oluşturulan, karar organlarını doğrudan halkın seçtiği, demokratik ve özerk bir yönetim kademesi, bir kamusal örgütlenme modeli” şeklinde tanımlanmıştır

Yerel yönetimlerde sınırları belirli olan bir alan vardır. Bu alana “yer” demektediriz. Sınırları belli olan yerde bireylere sunulan hizmetler vardır; hizmetler ise o yer halkının ortak ve medeni ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olmalıdır (Başaran, 1994, s.10).

Yerel yönetim kavramının eksiksiz bir tanımını yapmak kolay olmamakla birlikte, bir yerel yönetimin sahip olması gereken temel niteliklerini de içeren aşağıdaki şu tanım oldukça kapsamlıdır:

Belirli bir coğrafi alanda (kent, köy, il vb.) yaşayan yerel topluluğun bireyelerine, bir arada yaşamak nedeniyle kendilerini en çok ilgilendiren

konularda hizmet üretmek amacıyla kurulan, karar organları (kimi durumlarda yürütme organları) yerel toplulukça seçilerek göreve getirilen, yasalarla belirlenmiş görevlere ve yetkilere, özel gelirlere, bütçeye ve personele sahip, üstlendiği hizmetler için örgütsel yapısını kurabilen merkez yönetimi ile ilişkilerinde yönetsel özerklikten yararlanan kamu tüzel kişilerdir (Yalçındağ, 1995, s.15).

Yalçındağ'ın yukarıdaki tanımlamada belirttiği yönetsel özerklik, yerel yönetimlerin merkezi yönetim ile olan ilişkilerini yönetsel açıdan ifade etmektedir. Buna göre yönetsel özerklik, bir üst makamın iznine veya onayına bağlı kalmadan kesin karar alabilmesi ve yerel yönetimlerin organlarının merkezi yönetime karşı bağımsızlığının sağlanmasıdır (Tortop, 1986, s. 18-19). "Yerel yönetimler hiçbir şekilde pasif, merkezden emir alan örgütler değildir" (Bilgiç, 1998, s. 35).

Merkezi yönetim ile yerel yönetim kurumunun ait oldukları bütün devlettir (Güler, 2006, s. 15). Devlet sahip olduğu yönetim yapısı ile belirli bir toprak parçası üzerinde yaşayan insanların, ihtiyaçlarını en etkin, verimli ve rasyonel bir şekilde karşılamalıdır. Bu bir devletin varlık nedenlerinden birisidir (Nadaroğlu, 1986, s.16). Ülkeler genelde, merkezi, yerinden ve merkezi-yerinden yönetimin birlikte olduğu yönetsel yapılara sahiptirler. Merkezi yönetim, devletin ana yönetsel yapısını oluşturan kuruluştur (Gözübüyük ve Akıllıoğlu, 1992, s. 5). Bu yönetim şeklinde, yönetsel hizmetler merkezde toplanır ve bu hizmetler merkez ve merkezin hiyerarşisi içinde yer alan örgütlerce yürütülür (Gözübüyük, 1998, s. 36). Merkezi yönetimle vatandaşlar arasında ara kuruluşlar ise, yerel yönetimlerdir ve merkezi otoritenin siyasi gücünü aşırı kullanma durumlarında, frenleyici ve sınırlayıcı rolü oynamaktadırlar (Bilgiç, 1998, s. 27).

Merkezi yönetim - yerel yönetim ilişkisini belli başlı teorik modellere dayanarak inceleyen Bilgiç (1998, s. 28-36,), bu modelleri şöyle sıralamıştır: temsilcilik (agency), ortaklık (partnership), vekalet (stewardship) ve denge, güç, bağımlılık ya da karşılıklı kozlar (power – dependence).

Temsilcilik yaklaşımında yerel yönetimler merkezin temsilcisi olarak görülür. Buna göre yerel yönetim, milli kamusal hizmetlerin yerel düzeyde yürütülmesiyle sorumlu olup merkezin yerel temsilcisidir.

Denge modeline göre, merkezi yönetim ve yerel yönetim ilişkisi çerçevesinde merkezi yönetimle yerel yönetimin sahip oldukları kaynaklar şöyledir:

Merkezi Yönetim	Yerel Yönetim
<ul style="list-style-type: none"> - Kanun yapma -Yerel yönetimlere mali kaynak sağlama -Yerel yönetimlerin harcama ve vergileme yetkilerine müdahale edebilme -Yerel yönetimler için standartlar belirleyebilme - Denetim - Ulusal seçmen desteği 	<ul style="list-style-type: none"> - Kendi personeli vasıtasıyla hizmetleri yürütme - Yerel bilgi ve tecrübe - Yerel hizmetleri bizzat sağlama -Hizmetleri yürütürken kendi önceliklerini belirleyebilme ve hizmetler arası kaynak aktarımı yapabilme -Yerel seçmen desteği

Kaynak: Bilgiç, 1998, s. 34

Bülbül (2006a, s. 18), genelde teorik çalışmalarda ideal model olarak tanımlanan modelin şu şekilde olduğunu ifade etmiştir:

Teorik çalışmalar yerel yönetimlerin, kendi sorumluluk alanlarında etkin, verimli ve özerk kuruluşlar haline getirilmesi yönünde olduğu halde, uygulamada, bu ideal modele pek ulaşamamaktadır. Bunun da temel nedeni siyasi tercihlerin, merkezi idare lehine ağırlığını koymasındır. Genellikle her ülkede merkezi idare, yerel yönetimler üzerinde, siyasi, idari ve mali yönden etkili olmanın baskı kurmanın yollarını aramakta ve eline imkan geçtiğinde, bunu kendi siyasi eğilimleri doğrultusunda değerlendirmeye çalışmaktadır.

Merkezi yönetim - yerel yönetim ilişkisinde yapılan diğer bir saptama da şudur: merkezi yönetim objektif yasalar yapmalı (standartlar oluşturmalı), yerel yönetimlere yardım ve destek sağlamalı, yerel yönetimler de bu yasalar ve

standartlar çerçevesinde hizmetlerini gerçekleştirebilmelidir (Yılmaz, 1997, s.117).

Belirtilmesi gereken önemli nokta; merkezden yönetim ve yerinden yönetim, birbirlerinin karşıtı olan değil, birbirlerinin güçsüz yanlarını tamamlamayı amaçlayan yönetim biçimleridir. Her ikisinin de üstün yanları ve güçsüz yönleri vardır. Birinin güçsüz yanları, ötekinin üstün niteliklerini oluşturur (Keleş ve Yavuz, 1983, s. 32-33). Bu iki yönetim yapısının üstün yanlarının ve güçsüz yönlerinin oluşturduğu avantaj ve dezavantajlar bulunmaktadır.

2.1.1.1. Merkezden Yönetimin Avantajları

Merkezi yönetimin hizmetlerin gerçekleştirilmesindeki avantajları şöyle sıralanabilir;

- Merkezden yönetim ilkesi devlet yönetiminde birliği sağlamıştır.
- Merkezleşmiş olan askeri kuvvetler üzerinde sivil yönetimin üstünlüğü, mülki idarenin merkezleşmesi ile mümkün olmuştur.
- Kamu hizmetlerinin verimli bir şekilde yürütülebilmesi için gereken uzmanlık ve mali imkanlar, merkezden yönetim ile daha kolay sağlanmaktadır.
- Merkezden yönetim yoluyla, hizmetlerin mali yükü azaltılır.
- Hizmetlerin yurdun her yanına aynı düzeyde yayılması sağlanır.
- Ayrıca, kamu görevlileri yerel etkilerden kurtulmaktadır. (Destan, 2002, s. 8; Gözübüyük, 1974, s.69)

2.1.1.2. Merkezden Yönetimin Dezavantajları

Kamu hizmetlerindeki aşırı merkezleşme şu sorunlara neden olmaktadır;

- Merkezden yönetim kırtasiyeciliği arttırır. Karar alma yetkisinin merkezde olması, taşradaki memurun merkez ile yazışmasını gerektirir. Yerel ihtiyaçların uzaktan, doğru ve isabetli bir şekilde tespit edilmesi de zordur.
- Halk yerel bir çok işten uzak kaldığı için ve halkın yönetime katılmasının sınırları daraltıldığı için merkezden yönetim demokrasi ilkesine uygun değildir.
- Merkezden yönetim kamu görevlilerinin ve kamu hizmetlerinin dağılımı yönünde olumsuz etkilerde bulunmaktadır. Merkez için görev yapanlar, görevin gerekleri yerine merkezin emirlerini yerine getirmeyi tercih edebilirler.
- Merkezde siyasal gücü elinde bulunduran parlamenterler, kendi seçim bölgelerinin lehine, kamu hizmetlerin dağılımında adil davranmayabilirler (Gözübüyük, 1974, s.69-70).

2.1.1.3. Yerinden Yönetimin Avantajları

Yerinden yönetimin hemen hemen bütün ülkelerde yaygın bir şekilde uygulanmasındaki amaç, aşırı merkeziyetçiliğin sakıncalarını ortadan kaldırmak, halkın yönetime katılmasını sağlamak, yerel ihtiyaçlarla yerel hizmetler arasında denge kurmak ve kamu hizmetlerindeki verimi arttırmaktır (Destan, 2002, s. 25).

Yerinden yönetiminin avantajları ise şöyle sıralanabilir;

- Yerinden yönetim kuruluşlarının önemli bir bölümünü oluşturan yerel yönetim kuruluşları, demokratik ilkelere daha uygundur ve bu nedenle halkın yönetime katılması daha mümkün olmaktadır.
- Kırtasiyeciliğin azalması gibi, merkezi yönetimin hizmet işleyişi ile ortaya çıkan bazı sakıncalar giderilmektedir.
- Hizmetlerle ilgili sorunlar, anında hizmet yerindeki yöneticiler

tarafından görülüp giderilebilmekte. Yani hizmetlerin gerçekleştirilmesinde hız sağlanmaktadır.

- Hizmetler daha rasyonel ve işin gerektirdiği şekilde yürütülebilmektedir (Gözübüyük, 1974, s.72-73) .

2.1.1.4. Yerinden Yönetimin Dezavantajları

Yerel yönetimlerin en büyük sakıncası çeşitli konularda özellikle mali alanda yaşamış oldukları güçlüktür;

- Yeterli mali imkanlarının olmaması nedeniyle merkezi idareden mali yardım almaktadırlar.
- Teknik eleman sıkıntısı çekmektedirler.
- Merkezi yönetimin, yerel yönetim kuruluşlarının güçlenmesi durumunda ülkenin siyasal birliğinin bozulacağından endişe ettiği için, yerel yönetim konusunda çekingen davranması.
- Yerel yönetim kuruluşlarına bırakılan kamu hizmetlerinin yurt genelinde eşit bir şekilde yürütülememesi.
- Yerinden yönetim kuruluşlarının özerklikleri bulunduğu ülkede yasalar tarafından belirlenmemiş ise keyfi uygulamalar gerçekleşebilir ve devlet yönetiminin birliği sarsılabilir (Gözübüyük, 1974, s. 73; Destan, 2002, s. 26; Sözkese, 1997, s.27).

Her iki ilkenin devlet örgütlenmesindeki yapılarını incelersek, yönetimin bütünlük anlayışı temelinde merkeziyetçilik ilkesi, yukarıdan aşağıya doğru bir kuruluş ve kademeler arasında yetki devri ile iş bölümünü ifade ettiği, Ademi-merkeziyet olarak tanımladığımız yerinden yönetim ve yerel yönetim ilkesinde aşağıdan yukarıya doğru bir kuruluşun olduğu ve kademeler arasında görevler ayrımına göre bir iş bölümünün var olduğu görülmektedir. Görevler ayrımına göre görevi üstlenen kademe bunun gerektirdiği her türlü yetkiyi de kendiliğinden edinmektedir (Güler, 2000, s.13). Varol ise (2000, s. 205) merkezi

ve yerel yönetimler arasında da bir iş bölümü olduğuna değinmiştir ve yerel yönetimlerin hizmetlerini yerine getirilmesinde görelî etkinliğin sağlanması gerekçesi bu iş bölümünün ölçütlerinden birisidir.

2.1.2. Yerel Yönetim: Tarihçe

Var oluşları antik çağlara kadar dayandırılmakta olan ilk yerel yönetimler, tarihsel gelişimleri içinde, askeri örgütlenme, ulusal savunma, suçluların yakalanması ve cezalandırılması gibi bugün genellikle devlete, bir başka deyişle merkezi yönetimlere bırakılmış olan görevleri yerine getirmekteydi. Çünkü hükümdarlar, kendisine bağlı olan bölgelerin sayısı arttıkça ve denetim alanı genişledikçe otoritesini geçerli kılacak yerel yardımcılara gereksinme duymuştur. Hükümdarların bu gereksinimlerini yerel beyler karşılamış ve hükümdar adına iktidar kullanarak, onların yetkilerini uygulamışlardır (Keleş ve Yavuz, 1983, s.1).

Güler (1998, s.25), Morgan'ın "Eski Toplum I" adlı çalışmasına dayandırarak, yerel yönetimin Eski Yunan'da devletin tarih sahnesine çıktığı dönemde, devletle birlikte doğduğunu belirtmektedir. Soy toplumu örgütlenmesini parçalayarak, onun yerine siyasal toplum örgütlenmesini yani devleti geçirmek, toprağa bağlı yeni bir örgütlenme ile mümkün olabilmıştır. Mülkiyet ve toprağa dayalı örgütlenme gibi bu iki önemli adımın gerçekleştirilmesi ile devlet oluşmuştur. Atina Devleti, bağlı olduğu soya değil, oturduğu bucağa göre kimlik kazanan yurttaşlar topluluğu yaratabildiği zaman kurumsallaşmasını tamamlayabilmiştir. Nadaroğlu da (1986, s.18) tarihi gelişim süreci içerisinde yerel yönetimlerin devletle birlikte doğduğunu ve devletin bir parçası halinde bazı kamu hizmetlerini yerine getirdiğini belirtmektedir. Avrupa'da yerel yönetimlerin tarihsel gelişimleri incelendiğinde "daha çok bir sivil toplum kuruluşu" oldukları ifade edilmektedir (Tekeli, 1983, s.5).

Batı Avrupa'da 2. yüzyıldan beri büyük malikane sahibi olan senyörler ve feodal

beyleri her ne kadar, kentleri egemenlik altına alıp, yarı özerk birimler oluşturmaya çalışsalar da hükümdarın merkezileştirici gücü karşısında, gerçek bir yerel özerkliğe sahip olamamışlardır. Bu feodal yapı, kentlerin gelişmesini engellemiş, biraz gelişme olanağı bulanları da çökertmişlerdir. Kentler ve yerel özerklik düşüncesinin gelişmesi ise, ancak feodalizmin yıkılması ile gerçekleşebilmiştir. 10. yüzyıldan sonra, burjuvazinin gelişmesi ile kentler de gelişmiştir (Keleş ve Yavuz, 1983, s.2).

Kentlerin doğuşu ve kentsel yapının gelişimi ile, Batı Avrupa'nın tarihinde yeni bir dönem başlamıştır. Toplumun iki etkin sınıfı olan din adamları ve soyluların yanı sıra orta sınıf (burjuva) da bu iki sınıf arasındaki yerini almıştır. Bu süreçten sonra, yerel yönetim ile Ortaçağ'da kentsel yapının gelişimi ve kentsoyluların ortaya çıkışı arasında bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır. "...mahalli idareler başlangıçta sosyal ve tarihsel bir olgu olarak komün biçiminde ortaya çıkmıştır" (Nadaroğlu, 1986, s. 19).

Yerel yönetim geleneğinin tarihi, "komün" geleneğinin tarihidir. Belirli bir uzam (mekan) üzerinde yaşamını sürdüren bir topluluğun birlikte yaşamaktan kaynaklanan sorunlarını çözümlmek ve toplu gereksinimlerini karşılamak amacıyla oluşturulmuş birlikteliklere ya da örgütlüklere "komün" adı verilmektedir (Ertan, 2002, s.23).

Yerel yönetim geleneğinin besleyicisi olan komünlerin ortaya çıkış sebebini Ertan (2002, s.24) "belirli toplu gereksinimleri karşılama ve yerel kimlikli sorunları çözüme kavuşturma" olarak ifade etmekte ve bu açıdan bir değerlendirme yapınca komünlerin görevi, kentsel uzam (mekan) üzerindeki yaşantının örgütlenmesi ve kentsel topluluğun yönetilmesidir. Bu örgütlü topluluğun yönetilmesini sağlayan yönetsel birim ise "belediye" (municipality) olarak isimlendirilmiştir.

"Belediye" terimi ilk kez, 1789 yılında Fransız Kurucu Meclisi'nde kullanılmıştır (Keleş ve Yavuz, 1983, s.2). Bugünkü belediye anlayışının ilk örneği, İngiltere'de 1835 yılında bir yasayla kurulmuştur, seçme ve seçilme hakkı ise sadece mal sahipleri ile sınırlanmıştı (Tekeli, 1983, s.6). Yerel yönetimler,

bugünkü anlamı ile 18. y.y.'ın sonlarına doğru devlet içinde hukuksal bir kişilik kazanmışlardır (Nadaroğlu,1986, s.18).

Keleş ve Yavuz (1983, s.7) 20. yy.ın başlarını, yerel yönetimler için "altın çağ" olarak adlandırmaktadır.

...bu dönemde yerel birimler, zorunlu hizmetleri için yeterli kaynak bulabilmiş, yerel halka, merkezi yönetimin sunduğundan daha fazla hizmet sunabilmişlerdir.

Yerel yönetimlerin Batı Avrupa'da uzun bir geçmişe sahip olduğunu, krallık yönetimlerine, cumhuriyetlere, devrimlere karşın varlıklarını sürekli koruduklarını ifade eden Köse (2004, s.16), yerel yönetimlerin daha çok toplumsal gelişmenin bir ürünü olduğunu, yukarıdan aşağıya değil, aşağıdan yukarıya oluştuklarını belirtmiştir. Bu yönüyle yerel yönetimler, batı demokrasisinin vazgeçilmez kurumları olmuş ve demokrasinin güçlenmesinde en önemli etkenlerden birisini oluşturmuşlardır.

2.1.3. Yerel Yönetim: İşlevleri

Ulusal savunma, ulusal eğitim, dış politika vb. dışında kalan ulusal egemenlik ilkesiyle çelişmeyen, yerleşim alanına özgü çözümler gerektiren işlerin yerel ya da yerinden yönetimlerce görülmesi gerekmektedir. Çünkü merkezi yönetim tarafından alınacak her karar, onun tarafından yapılacak her işlem ve eylem, hem ekonominin hem de belli yerleşim alanlarındaki toplulukların tercihlerine uygun olması mümkün değildir. Bu nedenle toplumdaki kamusal hizmetlerin tümünün merkezi yönetimce üretilmesi akılcı değildir. Yerinden yönetim daha çabuk, daha kolay ve daha düşük maliyetle bir kısım hizmetleri yerine getirebilmektedir (Varol, 2000, s. 206).

Bu hizmetler, geleneksel olarak şu alanlarda verilmektedir :

- Sosyal konularda.
- Sağlık hizmetleri alanında.
- Kültürel alanlarda.
- Spor ve dinlenme tesisleri yapılmasında.
- Yangın söndürme ve önleme alanlarında.
- Zabıta alanında.
- İmar planlarının hazırlanması ve uygulanması alanında
- Eğitim alanında (Tortop, 1986, s. 27).

Verdiği geleneksel hizmetlerin yanı sıra yerel yönetimlerin diğer önemli işlevi Bilgiç'e göre (1997, s. 27) demokratik siyasi kuruluşlar olarak yerel yönetimlerin, ülke açısından demokratik alışkanlıkların kazanılması ve uygulamaya geçirilmesi konusunda bir okul görevi görmeleridir. Onlar demokrasinin alt yapısını oluşturmaktadırlar ve hemen hemen bütün ülkelerde, yerel yönetimlere demokratik kurumların önde gelenlerinden biri gözüyle bakılır (Keleş ve Yavuz, 1983, s. 25). Bunun en önemli nedeni, yerel yönetimlerin halkın kendi kendini yönetmesine imkan vermesi, halkın yönetime katılımının ve onlara çeşitli hakların sağlanmasıdır.

Halka sağlanan bu haklar, cinsiyet, yaş, etnik köken, inanç, ekonomik veya siyasal konum, bedensel ya da zihinsel engellilik ayırımı yapılmadan tüm yerel topluluk üyelerine aittir. Yerel yönetimlerce halka sağlanan haklar şunlardır:

- Yerel yönetim için seçme, seçilme, yönetime katılma,
- Yerel girişimlerde bulunma,
- Seçilmiş yerel yöneticileri geri çağırma ve halk oylamalarına katılmayı içeren yerel yönetim ve katılım hakkı,
- Yerel güvenlik hakkı,
- Kirlenmemiş bir çevre hakkı,
- Çalışma hakkı,
- Konut hakkı,
- Dolaşım hakkı,

- Kültür hakkı,
- Sağlık hakkı,
- Çok kültürlü btnleŖme hakkı,
- Ekonomik geliŖmeyi ve refahın sağlanmasını isteme hakkı,
- Doğal kaynaklar ve zenginliklerde yararlanma hakkı,
- KiŖisel geliŖme hakkı,
- Yerel yönetimler arası iŖbirlięi ve dayanıŖmayı talep hakkı,
- Gerekli mali kaynak ve uygun idari yapıların gerekleŖtirilmesini isteme hakkı,
- EŖitlik hakkı (kmen ve Parlak, 2000, s. 634-635).

Yerel yönetimlerin hizmet verdiği halka sağlanan haklar aslında halkın yerel idareden beklentileridir ve bu beklentiler toplumsal ve ekonomik yapıdaki geliŖmelerin etkisiyle deęiŖebilir. Bu beklentiler genelde kentin temiz tutulması, yiyecek ve hizmetlerin kalite ve fiyatlarının denetlenmesi, kent içi ulaŖımının sağlanması ve düzenlenmesi, suların akması, elektriklerin yanması vb. insanların günlük yaŖamlarında bire bir iliŖkide olduğu, yaŖamı kolaylaŖtıran aędaŖlaŖtıran fizik ve denetimsel gereklerdir (Türkcan, 1979, s. 89). Bu beklentilere göre yerel yönetimler iŖlevlerini gerekleŖtirirler ve gerekleŖtirdikleri iŖlevlerin nitelikleri gereği genelde "fiziksel iŖlevler" ve "yönetsel-denetsel iŖlevler" olarak ayrılabilirler. Yerel yönetimlerin halkın beklentilerine göre iŖlev kazanmalarının nedeni ise bu yönetimlerin, vatandaŖların dilek ve isteklerini duyurabilecekleri en yakın ve en etkili kuruluŖlar olmalarıdır. Dolayısıyla evre, sağlık gibi insan yaŖamı ile yakından ilgili sorunların çözümlenmesinde yerel yönetimler birinci derecede sorumluluk taŖımaktadırlar (Tortop, 2002, s. 7).

Yerel yönetimlerin yerel bir topluluğun ortak gereksinimlerini karŖılamak amacıyla oluŖturulması ve hizmetlerinin o yer halkına ortak ve medeni ihtiyaçlarını karŖılamaya yönelik olması, yerel halkın beklentileri olması ve hizmet beklemesi yerel yönetimlerin iŖlevlerini biçimlendiren temel nedenlerdir. Yerel yönetimlerin temel iŖlevi ise yöre halkını hizmetleriyle memnun etmektir.

Bu nedenle yerel yönetimler halkın temel gereksinimlerini sürekli karşılamak durumundadırlar.

2.1.4. Yerel Yönetim: Özellikleri

Yerel yönetimlerin sahip oldukları bir takım özellikleri vardır. Ancak verdiği hizmetlerin başarılı olabilmesi için çeşitli özelliklerinin yanı sıra taşınması gereken bazı nitelikler vardır. Bu nitelikler kısaca şunlar olarak ifade edilebilir:

- Organları seçimle belirlenmeli,
- Kesin karar alma ve yürütme gücü olmalı
- Yasalarla açıkça belirlenmiş yetki ve sorumlulukları olmalı
- Yeterli özel finansal kaynaklara (kendilerine ait bütçe) ve personele sahip olmalı
- Yönetimsel özerkliğe sahip olmalı (Yılmaz, 1997, s. 116).

Yerel yönetimlerin özerkliği diğer maddelerin belirlenmesinde önemli bir paya sahip olduğu için yerel yönetimlerin taşınması gereken özellikler içinde en önemlisi, en çok ön plana çıkarılır.

Yerel yönetimler yönetimsel özerkliğe sahip olan kuruluşlardır ve sahip oldukları özerklik çerçevesinde geleneksel hizmetlerini gerektiği gibi yerine getirebilir ve işlevlerini gerçekleştirirler.

Özerklik, yerinden yönetim kuruluşlarına özgü bir kavramdır. Özerklik daha ziyade bir ülkenin yönetimin sisteminde yer alan yerinden yönetim kuruluşlarının kendi kendilerine serbestçe karar alma ve uygulama hakkıdır (Başaran, 1994, s.83).

Tortop (1986, s.19), özerkliğin amaçlarını şu şekilde belirtmiştir:

- Hizmetlerde etkinliği, verimliliği geliştirmek, bunları gerçekleştirmek için zorlayıcı tedbirlere başvurulmaz. Özendirici ve benimsetici yöntemlerin kullanılması gerekir.
- Özerklikle hizmetler daha iyi yürür. Özerklik kişilere veya kuruluşlara çıkar sağlamak, ayrıcalık sağlamak değildir.
- Kararların abuk alınıp uygulanmasının sağlanması, hizmetlerin daha ucuza mal olması ve daha iyi kaliteye (verimliliğe) ulaşılmasını sağlar.
- Politik baskılardan fazla etkilenmez. Gereksiz personel ve malzeme kullanmadan israftan kaçınılır. Kırtasiyecilik azalır.

Özerklik yerel yönetim kuruluşlarının yönetim ve mali alanda sahip oldukları serbestçe hareket edebilme olanağını gösterir (Miser, 1993, s. 12). Özerkliğin özellikle önem taşıdığı alanlar, organlarını oluşturma (örgütlenme), karar alma, kararları uygulama ve mali konulardır (Yılmaz, 1997, s. 117).

Yerel yönetimlerin özerkliğinden tam olarak söz edebilmek için idari ve mali özerkliğe sahip olmaları gerekir. Sahip oldukları idari özerklik ile yerel yönetimler, temel standart ve normlar mevzuattan merkezi yönetimce yenilense bile, kendileri etkin bir yönetimi sağlamak için i yapılarını serbestçe düzenleyebilmelidirler (oker, 1992, s.61).

Yönetim, yönetsel özerkliğin yanı sıra yeterli mali kaynak ile bağımsız bir kuruluş olma niteliğine sahiptir. Yerel yönetimlerin kendilerine ait bütçeleri vardır. Kendilerine verilen yetki ve görevleri yapabilmeleri için yeterli mali kaynağa sahip olmaları gerekir.

Yerel yönetimler ne kadar özerkliğe sahip olsalar da devlet tarafından bir denetim altında tutulmaları gerekmektedir. Buna vesayet denetimi denilmektedir. Yani “yerinden yönetim kuruluşlarının kendileri dışındaki başka bir yönetsel kuruluş tarafından yasaların öngördüğu sınırlar içinde denetlenmesidir” (Gözübüyük, 1978, s. 201). Merkezi idare, yönetimde bütünlüğu sağlamak, kamu hizmetlerinde belirli standartları gerçekleştirmek ve

toplum yararını korumak, yerel ihtiyaçların gereği gibi karşılanmasını sağlamak gibi nedenlerden dolayı yerel idareleri denetlemektedir (Destan, 2002, s. 11; Doğan, 1996, s. 32). Ancak, yerel yönetimler üzerindeki bu denetim hukuka uygun olmalı ve yerel yönetimlerin özerkliğini bozacak şekilde olmamalıdır. Bu nedenle birçok ülkede özellikle yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, özerkliklerinin artırılması, yerel yönetimler üzerindeki merkezi denetimin en aza indirilmesi konusunda çeşitli gelişmeler yaşanmaktadır ve bu konular uluslar arası belgelerin yanı sıra ülkelerin anayasalarına da girmeye başlamıştır.

Dünyanın çoğu ülkelerinde gelişmeler halkın yönetime daha çok ve daha aktif olarak katılması yönündedir. Yerel politikaların önemi artmış, yerel düzeyde oluşturulan politikalar ülke çapındaki politikaları daha çok etkilemeye başlamıştır. Bu bağlamda demokrasinin güçlendirilmesi ve yaygınlaştırılması konusunda yerel yönetimlere daha çok görev düşmektedir. Yerel yönetimler, yalnızca bir hizmet kuruluşu olarak değil, aynı zamanda demokratik siyasi kurumlar olarak yeni işlevler üstlenmektedir (Ökmen ve Parlak, 2000, s. 634).

Bir yerel yönetim organı olarak belediyelerin demokratikleşmeye katkıları ise, karar ve yürütme organlarında yer alanların toplumsal kategorileri temsil edebildikleri ve ilgili mekandaki yurttaşların da hem biçimsel, hem de gerektiğinde biçimsel olmayan yollarla karar alma süreçlerine katılıp denetleyebildikleri oranda olacaktır (Varol, 2000, s. 206).

Kısaca, belirtilmesi gereken ortak nokta, yerel yönetimlerin demokratik nitelikleri, **temsil ve katılma** gibi durumlarla gelişmektedir. Tam anlamıyla demokratik bir yerel yönetimin olabilmesi için, öncelikle **seçim ve halkın katılımı**, gelir ve görev bölüşümünde yetki sahibi olması ve merkezi idare ile yerel yönetimler arasında ilişkinin dengeli olması gerekir. Yerel yönetim organları halkın katıldığı bir seçim ile olmalı ve bu organların görevlerine son verilmesi yargı yolu ile olmalıdır. Özerk olabilmesi için **eşit ve genel oyla seçilmiş üyeler ve bu üyelerden oluşan meclisin** olması gerekir. Merkezi idare ile yerel idare arasında yapılacak görev ve yetki bölüşümünde ise merkeziyetçi bir yaklaşım mı yoksa yerel yönetim özerkliğini esas alan bir yaklaşım mı olacağı belirlenmelidir. Bu yaklaşım aradaki dengeyi de belirleyici

nitelikte olmalıdır. Dengenin yerel yönetimin özerkliğini bozacak şekilde olmaması gerekir, yoksa demokratik bir yapıdan bahsetmek zordur (Sözkeser, 1997, s. 85-86). Yerel yönetimlerin bir başka özelliği **kesin karar alma gücünün** olmasıdır. Yerel yönetimler ancak bağımsız kararlar alıp uygulama gücüne sahipse özerktir. Karar alırken merkezi idareden izin almaması gerekir. **Yasalarla belirtilen yetki ve sorumluluklar** yerel yönetimlere çeşitli konularda faaliyette bulunma konusunda değerlendirme hakkı vermektedir. Anayasada yerel yönetimlerin yetki ve sorumluluklarını gösteren bu tür bir madde özerk bir yerel yönetim anlayışından çıkabilecek çatışmaları önleyebilecektir.

Özerk yerel yönetimlerin yeterli **özel finansal kaynakları** olmadığı takdirde merkezi idarelere göre daha dar bölgede hizmet yaparlar ve bu hizmetlerin yerine getirilmesi sırasında devletin denetimi ve gözetimi altında bulunurlar (Sözkeser, 1997, s. 18). Bu ise yerel yönetimlerin özerkliğini kaybettirir.

Yerel demokrasi, ulusal ölçekte demokratik yönetiminin temelini oluşturur. Batılı ülkeler demokrasi anlayışlarının ve demokrasiye bağlılıklarının bir gereği olarak temsili nitelikteki yerel kurumları ve yerel özerklik ilkesini geliştirmektedirler (Keleş ve Yavuz, 1983, s. 29). Görülen o ki yerelleşme anlayışı gittikçe önem kazanmaktadır. Yerelleşme konusunu küreselleşme sürecinde ele alan Güler (2000, s. 12), Dünya Bankası'nın şemasında küreselleşme nasıl zorunluluk ise yerelleşmenin de zorunluluk varsayımına dayandığını ifade etmiştir. Zira "yerelleşme, uluslar açısından kendi kültürünü ayakta tutabilmenin bir aracı" olmaktadır (Ökmen ve Parlak, 2000, s. 624) . Yerellik, küreselleşme ile gelmiştir ve küreselleşmeye karşı yükselen bir yerellik ve yerelleşme eğilimi vardır. Bu nedenle küreselleşmenin olduğu her yerde yerel kültürler de gelişmeye başlamıştır.

Hem demokratikleşme hem de yönetim ve örgütlenme anlayışlarında ortaya çıkan bölgesellik ve yerelleşme eğilimleri, bilgi toplumuna doğru yaşanan ve özellikle küreselleşme bağlamında ortaya çıkan sürecin en önemli özelliklerinden biridir. Çünkü bu süreç sanayi toplumunun merkezîyetçi yapısını ve temsile dayalı liberal demokrasisini hızla dönüştürmektedir. Bu dönüşümün yönü ise, adem-i merkezîyetçiliğe ve katılımcı çoğulcu demokrasiye doğrudur (Ökmen ve Parlak, 2000, s. 625).

İfade edilen bu dönüşüm aynı zamanda, baskıcı, merkeziyetçi, yukarıdan aşağıya doğru olan yönetim yapısının ve anlayışının artık işlerliğini ve önemini yitirmeye başladığının göstergesidir.

2.1.5. Yerel Yönetim: Türleri

Literatürde yerel yönetimlerin yapılarını anlatan çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalar incelendiğinde, yerel yönetimler türlere ayrılırken farklı şekillerde nitelendirildiği görülmüştür. Buna göre yerel yönetim türlerini üç grup altında incelenmek mümkündür:

- örgütlenmelerine göre,
- hizmet verdiği kesime ve karar organlarının oluşum biçimlerine göre,
- yerinden yönetimin yönetim sistemlerine göre.

2.1.5.1. Örgütlenmelerine Göre Yerel Yönetimler

Buna göre yerel yönetimler genelde **alanlara** ve **hizmete** göre örgütlenmektedir.

Alanlara göre örgütlenen yerel yönetimler, *coğrafi yerel yönetim* ve *bölgesel yerel yönetim* olarak adlandırılmaktadır.

“Eğer bir yerel yönetim belli bir coğrafi alana göre örgütlenmişse buna *coğrafi yerel yönetim* denir”. (Çevik, 2001,s. 82). Yalçındağ (1995, s.5-6), devlet tüzel kişiliğinin dışında yer alan kamu tüzel kişileri “*yer yönünden yerel yönetim*” türüne dahil olduğunu savunmaktadır. Bunlar kendilerine özgü iradeye, mal varlığına, bağımsız gelir kaynaklarına sahiptirler. Türkiye’de yerel yönetim sistemi içinde en ağırlıklı birim olan belediyeler ve köyler, Amerika’da eyaletler bu türe örnektir. *Bölgesel yerel yönetim sistemi* kapsamında bölgencilik şu

şekilde tanımlanabilir:

bölgecilik, kısaca iktisadi, toplumsal, kültürel özellikleri ile bütün oluşturan bir yörede oturanların doğal kaynak ve zenginliklerini kendi elleri ile işletmeleri, kendi etkinliklerini kurmaları ve kendilerini yönetmeleri anlamına gelmektedir (Gözübüyük, 1998,s. 132).

Hizmete göre örgütlenen yerel yönetimler, *işlevsel yerel yönetim* olarak tanımlanmaktadır. Bu yerel yönetimler, coğrafik sınır olmadan belli bir hizmetin yürütülmesine yönelik olarak merkeze bağlı olmadan örgütlenmişlerdir. (Çevik, 2001,s. 82). Karaman (1998, s. 7-9), hizmet bakımından yerel yönetim kuruluşlarını şu şekilde tanımlamaktadır:

Hizmet bakımından yerel yönetim kuruluşlarının çalışma esası, belli bir kamu hizmetinin merkezin dışında bağımsız bir örgüte bırakılmasıdır. Sanayi ve Ticaret Odaları, üniversiteler gibi hizmet kuruluşları merkezi hiyerarşiye tabi olmadan, hizmet konularında yürütme yetkisine sahiptir.

Yılmaz (1997, s.115), bu yerel yönetim türünü “belli kamu hizmetlerinin merkez dışında özerk kuruluşlar (KİT’ler, SSK vb.) tarafından verilmesi” şeklinde ifade etmektedir. Bu türe üniversiteler örnek olarak verilebilir.

2.1.5.2. Hizmet Verdiği Kesime Göre ve Karar Organlarının Oluşum Biçimlerine Göre Yerel Yönetimler

Keleş ve Yavuz (1983, s. 23-24), yerel yönetimleri **amaç ve işlevleri** ile **nitelikleri** açısından değerlendirmektedir.

Buna göre yerel yönetimler **amaç ve işlevleri açısından**, *genel amaçlı yerel yönetimler* ve *özel amaçlı yerel yönetimler* olmak üzere ikiye ayrılmıştır. *Genel amaçlı yerel yönetimler*, “yerel bir topluluğun tüm yerel gereksinimlerini karşılamakla görevlendirilmişlerdir.” *Özel amaçlı olanlar* “eğitim ya da sağlık gibi, yalnız bir yerel kamu hizmetinin görülmesiyle görevlendirilmiş kuruluşlardır.”

Nitelikleri açısından yerel yönetimler, *temsil ilkesine dayalı olanlar ve temsili nitelikte olmayanlar* şeklinde incelenmiştir. *Temsil ilkesine dayalı olan* yerel yönetimlerin karar organları, seçimle iş başına gelir ve genel amaçlı birimlere sahiptirler. *Temsili nitelikte olmayan yerel yönetimlerin* organları atamayla oluşur ve özel amaçlı birimlere sahiptirler.

2.1.5.3. Yerinden Yönetimin Yönetim Sistemlerine Göre Yerel Yönetimler

Yerel yönetim reformu üzerine çalışma yapan Sakınc (2005) bağımsız devletler topluluğunda yönetim sistemlerini incelerken “üç farklı yerel yönetim modeli” tanımlamıştır. Bunlar;

İdari Yerinden Yönetim (yerindenlik esasına göre): Yerel işlerini kendi sorumlulukları altında bağımsız olarak yerine getirmektedirler. Bu yapıda devlet, yerel yönetimlere ek sorumluluklar yüklenirse merkezden gelir transferi yapmakla yükümlüdür. Nadaroğlu (1986,s.26), bu türün, merkeziyetçi sistemin, mahalli nitelikteki ortak yararları gereği gibi koruyamaması sonunda ortaya çıkan bir sistem olduğunu savunmaktadır.

Karma Yerinden Yönetim (yetki devri esasına göre): Yerel organlar devlet kontrolü altındadır ve idari özerkliğe sahiptir. Devlet tarafından atanmış yöneticilerle yerel yönetim organlarına belirli görevler ve fonksiyonlar devredilmiştir.

Merkezileşmiş Yerinden Yönetim (hiyerarşik esasa göre): Yerel kamusal kurumlar, yerel düzeyde devletin hizmet sunumu fonksiyonunu yerine getirirler. Kamu kesiminde yönetim merkezi idarenin sorumluluğundadır.

Devletle birlikte doğan yerel yönetimler, yerel bir topluluğun ortak bir gereksinmesini karşılamak amacı ile oluşturulan, karar organlarını doğrudan halkın seçtiği, demokratik ve yönetsel özerkliğe sahip kuruluşlardır. Yerel yönetimlerin bir üst makamın iznine veya onayına bağlı kalmadan kesin karar

alabilmesi, organlarının seçimle belirlenmesi, kendilerine ait bir bütçelerinin olması ve organlarının merkezi yönetime karşı bağımsızlığının sağlanması onların genel özelliğini ve özerkliğini oluşturmaktadır. Bu yerel yönetimlerin merkezi yönetim karşısı olduğu görüşünü ortaya çıkarmamalıdır. Aksine yerel yönetimler merkezi yönetimle doğmuş ve birbirlerinin güçsüz yanlarını tamamlamayı amaçlayarak gelişmişlerdir. Doğru olan merkezi yönetim standartları oluşturmalı, yerel yönetimlere yardım ve destek sağlamalı, yerel yönetimler de ve standartlara bağlı kalarak hizmetlerini gerçekleştirebilmelidir. Her iki yönetim biçimi arasında bir iş bölümü vardır.

Kamusal hizmetlerinin tümünün merkezi yönetimce yerine getirilmesi beklenilemez. Belli bir yerleşim alanına özgü çözümler gerektiren işlerin yerel ya da yerinden yönetimlerce görülmesi gerekmektedir. Halka en yakın ve en etkili kuruluşlar yerel yönetimlerdir. Bu nedenle yerel yönetim bir kısım hizmetleri daha çabuk, daha kolay ve daha düşük maliyetle yerine getirir.

2.2. HALK KÜTÜPHANELERİ

Halk kütüphaneleri, halkın kalkınmaya katılımını arttıran toplumsal kurumlar olmalarının yanı sıra taşıdığı özellikleri, amaçları, işlevleri ve görevleri ile yerel yönetimlerle benzer özellikler göstermektedirler. Yerel yönetimler ve halk kütüphanesi hizmetlerini değerlendirmeden önce bu bölümde halk kütüphanelerinin tanımı, amaçları, işlev, görevleri ve yapısal unsurları incelenecektir. Halk kütüphanelerinin yerel niteliklerine ilişkin genel bir çerçeve çizilecektir.

2.2.1. Halk Kütüphaneleri: Tanım

Halk kütüphanelerinin çok sayıda tanımı mevcuttur. Ancak, Ersoy tarafından

“Kütüphaneler Komitesi Raporu” undan sonra geliştirilen tanım literatürde sıklıkla yer alan tanımdır (Öz, 1997, s. 27);

Halk kütüphaneleri, kadın-erkek, her yaşta, her seviyede ve her meslekten okuyucunun çeşitli konulardaki fikir ürünlerinde ücretsiz ve serbestçe yararlanmasını sağlayarak, bölgesinin kültürel, sosyal ve teknik kalkınmasına yardımcı olan kurumlardır (Ersoy, 1966, s.1).

IFLA'nın yaptığı ve evrensel olarak nitelendirilebilecek tanımda halk kütüphanelerinin, demokratik birer kuruluş olduğu ifade edilmiştir;

Halk kütüphanesi, ya yerel, bölgesel, ulusal hükümet ya da başka tür bazı toplum kuruluşları tarafından kurulan, desteklenen ve finanse edilen bir kurumdur. O, bilgi ve hayalgücü ürünü bir çok çalışmaya çeşitli kaynaklar ve hizmetler aracılığıyla erişimi sağlar ve ırk, ulus, yaş, cinsiyet, din, dil, yetersizlik, ekonomik ve iş durumu ve eğitim farkı gözetmeksizin toplumun bütün üyelerine eşit olarak hizmet verir (IFLA , 2004, s. 22).

Her iki tanımlamanın yanı sıra Sağlamtunç'un yapmış olduğu tanım aynı zamanda halk kütüphanelerinin işlevlerini de ifade etmektedir;

Halk kütüphaneleri cins, yaş, ırk, milliyet, din, dil, eğitim, kültür, sosyo-ekonomik düzey ve politik görüş farkı gözetmeden, her tür kütüphane materyali ve çeşitli iletişim yolları aracılığıyla kültür ürünlerini ve bilgiyi insanlığın hizmetine sunarak, onlara ömür boyu eğitim ve boş zamanları değerlendirme olanağı veren, toplumla bütünleşip, sağlıklı kamuoyunun oluşmasına olanak sağlayan, toplumun ekonomik, sosyal, eğitsel, kültürel ve teknik kalkınmasının gerçekleştirilmesini etkileyen, dünya barışın sağlanmasına yardımcı olan demokratik kuruluşlardır (Sağlamtunç, 1990, s. 54.).

Yılmaz (2005, s.57) ise, halk kütüphanelerinin yerellik özelliğine değinerek şu şekilde tanımlamaktadır;

bireylerin eğitim, kültür, bilgi ve boş zamanlar ile ilgili gereksinimlerini hiçbir ayırım gözetmeksizin ve ücretsiz biçimde karşılayarak, buldukları yörenin kalkınmasına katkıda bulunan toplumsal kuruluşlardır.

Halk kütüphanelerinin incelenen bu tanımlarında ortak noktaları olarak şunlardır:

- ırk, cinsiyet, din, dil vb. farkı gözetmeksizin toplumun tüm üyelerine eşit hizmet vermesi,
- toplumun ekonomik, sosyal, eğitsel, kültürel, tenlik vb. kalkınmasının gerçekleştirilmesinde yardımcı olması,
- hizmetlerinin ücretsiz olması,
- hizmet verdiği yörenin gelişimine katkıda bulunmasını sağlaması,
- her türlü bilgiyi ayırım yapmadan halka ulaştıran demokratik kurumlar olması,
- bulunduğu yöre halkının ihtiyacına göre hizmet vermesi.

2.2.2. Halk Kütüphanelerinin Amaçları

Wesserman'a göre (1989, s. 34), kütüphaneler, çok amaçlı kurumların en eski örneklerinden birini oluşturmaktadır. Çok amaçlılık, özellikle toplumsal bilincin kazanılması ve toplumsal kalkınmanın sağlanmasında en etkili kütüphane türü olan halk kütüphanelerinde ön plana daha çok çıkmaktadır. Halk kütüphaneleri konusunda genel ilkeler ve temel noktalar saptanarak dünyaya duyuran ve ilk defa 1949 yılında yayımlanan UNESCO Halk Kütüphanesi Bildirgesi değişen koşullar göz önüne alınarak 1972 ve 1994 yıllarında IFLA ve UNESCO işbirliği ile yeniden yayımlanmıştır (Tonta, 1995, s. 144). Çeşitli ülkeler halk kütüphanelerinin amaçlarını belirlerken bu bildirgeyi temel almaktadır. 1972 yılında yayımlanmış bildirmede halk kütüphanelerinin temel amaçları şu şekilde ifade edilmiştir:

- Ömür boyu evrensel eğitime katkıda bulunmak,
- Kültür ve bilimde, insanlığın başarılarının değerlendirilmesine yardımcı olmak,
- İnsan düşünce ve fikirlerinin kayıtlarının ve yaratıcı hayal gücünün

ürünlerinin serbestçe ve herkesin hizmetine sunulacağı başlıca kaynak olmak,

- Dinlenmek ve eğlenmek için kitap ve diğer iletişim araçlarının hizmete sunulması ile insan moralinin canlandırılması,
- Öğrencilere yardımcı olmak,
- Teknik, bilimsel ve sosyolojik güncel bilgilerin hazırlanıp, verilmesi (IFLA, 1987, s.11).

Demokratik bir toplumun geliştirilmesinde ve yaşatılmasında önemli rol oynayan halk kütüphanesinin temel amacı, 1994 yılında yeniden kaleme alınan “UNESCO Halk Kütüphanesi” bildirgesini temel alarak hazırlanan hizmet kılavuzunda şu şekilde ifade edilir, “bireylere ve gruplara yönelik olan hizmet ve işlevlerini yerine getirebilmesi için çeşitli ortamlarda kaynak ve hizmet sağlamaktır” (IFLA , 2004, s. 22). Bu amaçtan yola çıkarak halk kütüphaneleri öncelikli olarak hizmet verdiği bölgenin ihtiyacını karşılamayı amaç edinmesi gerektiği söylenebilir.

2.2.3. Halk Kütüphanelerinin İşlev ve Görevleri

Halk kütüphanelerinin ifade edilen amaçlarına ulaşabilmesi için sahip olduğu işlevleri ve yerine getirmesi gerektiği görevleri vardır.

Keseroğlu'nun (2003, s. 33) ifade ettiği üzere, “her halk kütüphanesi, içinde bulunduğu toplumun gereksinimlerini karşılamak için vardır, hizmet ve işlevlerini de öncelikle bu gereksinimleri karşılamak üstüne kurar”. Bu nedenle halk kütüphaneleri kaynak ve hizmetlerini, bireylerin ve grupların gereksinimlerine göre şekillendirir. IFLA, bu gereksinimleri, eğitim, bilgi ve kişisel gelişim olarak belirtmiştir. Halk kütüphaneleri;

“ – Bireysel ve kendi kendine eğitimi desteklemenin yanı sıra her

düzye de örgün eğitimi de destekleyen” kuruluşlardır: halk kütüphanesi örgün ve yaygın öğrenme süreçlerini desteklemek için uygun ortamlarda materyal sağlamalıdır. Örgün eğitimi desteklemek için uygun kütüphane olanaklarının bulunduğu yerde, halk kütüphanesi, her yerden elde edilebilecek kütüphane hizmetini tekrarlamak yerine onları tamamlamalıdır...

– Her tür bilgiyi gönüllü olarak sağlayan yerel bilgi merkezidir: halk kütüphanesi yerel bilgi toplama ve bu bilgiye erişimi sağlama gibi özel sorumluluğu vardır. O toplumun ve bireylerin tarihi ile ilgili materyalleri toplayarak, bunları koruyarak ve erişimi sağlayarak geçmişin belleği işlevini görür. Tartışmalı konular ve anahtar sorunlarda karar vermesi için, o topluma, çok geniş ve çeşitli bilgi sağlanmasında yardım eder...

– Kişisel yaratıcı gelişme için fırsatlar sağlar: İnsanların kişisel yaratıcılıklarını geliştirmeleri ve yeni ilgiler elde etmeleri için bilgiye ve hayal gücü ürünü çalışmalarına gereksinimleri vardır. Halk kütüphaneleri, bireylerin kendi başlarına edinemeyecekleri zengin ve çeşitli bilgi ile yaratıcı başarıya erişimi çok çeşitli ortamlarda sağlayabilir. Toplumun kendi edebiyatını da içine alan dünya edebiyatına ve bilginin başlıca dermelerine erişim sağlamak halk kütüphanelerinin yaşamsal önem taşıyan işlevidir... “ (IFLA, 2004, s. 22-28).

Kütüphanelerin bir kuruluş olarak ortaya çıkmalarının nedeni, bu kuruluşlara ve hizmetlerine gereksinim duyulmasından kaynaklanır. Bilgi kaynaklarının korunması, araştırma, eğitim, boş zamanları değerlendirme, bu özelliklerden herhangi birinin olduğu durumlarda kütüphane kurma ve geliştirme için yeterli neden var demektir (Çakın, 1986, 15). Halk kütüphanelerinde ise, bu işlevler toplumsal bağlamda 4 temel etkinlik olarak ifade edilmektedir; eğitim, bilgi, kültür ve boş zamanları değerlendirme.

1994 yılında 3. defa yeniden IFLA ve UNESCO işbirliği ile hazırlanan “UNESCO

Halk Kütüphanesi Bildirgesi” nde halk kütüphanelerinin, bilgi, okuryazarlık, eğitim ve kültürle ilgili şu temel görevleri halk kütüphanesi hizmetlerinin temelini oluşturmaktadır:

1. Küçük yaşlardan itibaren çocuklarda okuma alışkanlığı yaratma ve bunu geliştirme;
2. Bireysel ve kendi kendine eğitimin yanı sıra her düzeyde örgün eğitimi destekleme;
3. Kişisel yaratıcı gelişim için fırsatlar sağlama;
4. Çocukların ve gençlerin hayal gücünü ve yaratıcılığını harekete geçirme;
5. Kültürel miras duyarlılığı, sanatsal, bilimsel başarı ve yeniliklere değer vermeyi artırma;
6. Bütün gösteri sanatlarının kültürel anlatımlarına erişimi sağlama;
7. Kültürlerarası diyalogu geliştirme ve kültürel çeşitliliği hoş görme;
8. Sözlü geleneği destekleme;
9. Vatandaşların, topluluk bilgisinin her türüne erişimini garanti etme;
10. Yerel girişimci, dernek ve çıkar gruplarına uygun bilgi hizmetlerini sağlama;
11. Bilgi ve bilgisayar becerilerinin geliştirilmesini kolaylaştırma;
12. Bütün yaş grupları için edebi etkinlikleri ve programları destekleme ve ayrıca gerekli olursa bu etkinlikleri başlatma (IFLA; 1994, s. 150-151).

2.2.4. Halk Kütüphanelerinin Yapısal Unsurları

Halk kütüphanelerinin yapısal unsurları, kullanıcı, derme, personel, bütçe ve bina olmak üzere diğer kütüphane türlerinde olduğu gibi beş unsurdan oluşmaktadır. “Bu unsurlar birbirleriyle çok sıkı ilişkili olup, bir unsurda oluşan aksaklık diğerlerini de etkiler ve düzeltilmediği takdirde modern bir kütüphanecilik hizmeti verilemez” (Alar, 1999, s. 87).

2.2.4.1. Bina

Bina, kütüphanenin yapısal unsurları içinde, fonksiyonun içerilip fiziksel tanım kazanmasını sağlayan unsurudur (Öz, 1992, s.163). IFLA halk kütüphanesi hizmetlerini tanımlarken (2004, s.37), kütüphane binalarının, halk kütüphanesi hizmetinde önemli bir parçayı oluşturduğunu belirtmiş, özellikle kütüphane hizmetinin işlevlerini yansıtabilecek, toplulukta herkesin ulaşabileceği, yeni ve değişen hizmetlere uyarlamada yeterince esnek olacak biçimde tasarlanmasının önemli olduğuna değinmiştir. Ayrıca binaların, alışveriş ve kültür merkezleri gibi diğer topluluk etkinliklerinin gerçekleştirildiği yerlere yakın olması ifade edilirken Heintze de (1964, s. 45) halk kütüphanelerinin hizmet bölgesi içinde merkezi bir yerde olması gerektiğini belirtmiştir. Yazar aynı zamanda, bir halk kütüphanesi tasarlanırken, kütüphanenin basit bir kitap mağazası gibi değil de sosyal bir kurum olarak düşünülmesi gerektiğini savunmuştur.

Kütüphanelerin amaçlarından birisi kullanıcıları kütüphaneye çekmek ise, kütüphanelerin koleksiyon ve işlevlerinin yanı sıra mekansal organizasyonun başarılı olması, mekanın rahat, sıcak, çekici olması ve gerekli tüm teknolojik kolaylıklarla donatılmış, gelmek zorunluluğa değil isteğe yol açan mekanlar olması gerekmektedir. Kişiler ancak sevdikleri mekanlara gelmek için istek duyarlar (Öz, 1992, s.165). Bu nedenle, kütüphane binalarına anlam verecek iç donatım elamanlarının önemi de büyüktür. Bu elemanlara mobilyalar da dahil edilmelidir. Özellikle mobilyanın seçimi ve yerleştirilmesi en büyük konfor unsurlarından biridir ve dikkatle seçilmesi, ergonomik, çok dayanıklı olması gerekir (Hazırlar, 2004, s. 44-45). Kullanıcılara fiziki ve psikolojik açıdan uygun olan, rahat çalışabilecekleri ortamların sağlanması gerekmektedir. Özellikle, ısı, havalandırma, aydınlık, gürültü gibi fiziksel unsurlara özen gösterilmesi gerekir. Kütüphane binalarında ihtiyaçlar belirlenirken Öz (1992, s.166), öncelikle kapasitelerin, kişilerin boyutsal gereksinimlerinin, mekansal toleransların, yerleşme alternatiflerinin kütüphanede kullanılacak donatım elamanlarının, aydınlatma, gürültü, havalandırma ile ilgili koşullara ilişkin standartlara uygun

olması gerektiğini ifade etmiştir. Kütüphane mekanları kullanıcılara hitap eden ve onların gereksinimlerini rahatça karşılayabilecek kapasitede olmasının yanı sıra personelin işlerini rahatlıkla yapabileceği yeterli genişlikteki alanlar olmalıdır.

Genel olarak tüm halk kütüphanesi binalarında olması gereken kullanıcı hizmetleri ve teknik hizmetler mekanlarının yanı sıra Hazırlar'ın (2004, s. 54) belirttiği üzere kütüphane dışı faaliyetler için de mekanlar olmalıdır. Bu mekanlar şunlardır:

- Giriş-çıkış
- Toplantı ve konferans odaları
- Sergi ve gösterim salonları
- Tuvaletler ve lavabolar
- Personel için tuvaletler, banyolar ve mutfaklar
- Isınma, havalandırma, tamir malzemeleri vb için mekanlar ve temizlik malzemeleri için mekanlar
- Otopark

Halk kütüphanelerinde bina unsurunun yukarıda sayılan özellikleri taşıması kütüphane hizmetlerinin başarılı olmasında etkili rol oynamaktadır.

2.2.4.2. Bütçe

Bir halk kütüphanesinin varlığını ve etkinliğini devam ettirebilmesi için mali desteğe ihtiyacı vardır. Halk kütüphanelerinin hedef, amaç ve işlevlerini yerine getirerek, topluma istenilen yararı sağlayabilmeleri için gerekli mali kaynakların sağlanması zorunludur. Çünkü; halk kütüphanelerinin üzerlerine düşen görevleri yapabilmelerinde bütçe en büyük rolü oynamaktadır (Özdemirci, 1989, s. 38).

“Bütçe, belirli bir süre, genellikle bir yıl içinde planlanan harcama ve gelirlerin bir özetidir. Bütçe kurumun, mali planını gösteren çok önemli bir yönetim aracıdır” (Yalvaç, 2000, s. 82).

Halk kütüphaneleri, sahip olacağı iyi bir bütçe ile ancak bina, personel ve derme gibi temel unsurlarını karşılayabilecek ve işlevlerini eksiksiz bir şekilde gerçekleştirebilecektir. İşlevlerini eksiksiz bir şekilde yerine getirebilmesi için binanın ergonomik yapısının geliştirilmesinden farklı okuyucuların farklı ilgi alanlarına hitap eden kaynakları sağlayabilmeleri için çok çeşitli alanlarda harcama yapan halk kütüphanelerinin, harcamalarının artış nedenlerinin başında, Özdemirci (1991, s. 15), hizmet alanındaki gelişmeler, devlet anlayışındaki değişimler, savaş ve savunma giderlerindeki artış ve teknolojiye gelişmeler ile nüfus artışı olduğunu ifade etmiştir. Halk kütüphanesi sistem ve hizmetlerinin geliştirilmesinde hiçbir faktör, mali kaynak kadar önemli değildir (Akman, 2003, s. 71) ve kütüphanenin bütçe dışında kalan diğer yapısal unsurlarının gelişmesi de mali kaynaklara bağlıdır (Gülle, 1991, s. 27). IFLA'ya göre (2004, s. 47-48), halk kütüphanelerini finanse etmede bir çok mali kaynak kullanılır; ama her kaynağın payı ülkelerdeki yerel etkenlere bağlı olarak çeşitlilik gösterir.

Materyallerin çok çeşitli olması, materyal artışının sürekli olması bütçeden derme için pay ayrılmasını, personelin eğitimi, bilgisi ve deneyimlerinin artırılması için gerekli çalışmalar ve diğer sosyal kaynaklar için ön görülen ödemeler, bütçeden personel giderleri için pay ayrılmasını, özellikle kullanıcıların rahat ortamlarda çalışabilmeleri için kütüphane binalarındaki ergonomik yaklaşım ise bütçeden bina için pay ayrılmasını gerektirmektedir.

Halk kütüphanesi hizmetinin oluşturulması ve yaygınlaştırılmasında en önemli şeyin para olduğunu belirten Çapar'a göre (1987, s.60), “para yok ise halk kütüphanesi hizmetini de gereğince yaygınlaştırmak mümkün değildir.”

Kısaca özetleyecek olursak, bütçe halk kütüphanelerinin işlevlerini yerine getirmesini sağlayan temel unsurlardan birisidir. Çünkü halk kütüphanelerinin sahip olduğu diğer unsurlarının gelişimi de bütçeye bağlıdır. Yetersiz bir bütçeyle yapısal unsurlarına ilişkin işlevlerini yerine getiremeyen halk kütüphanelerinin mali kaynakları sadece merkezi idare olmamalı, yerel, bölgesel, merkezi düzeyde vergilendirmeden pay alabilmeli, ikincil gelir kaynaklarını da kullanmak için zorlamalıdır.

2.2.4.3. Derme

Halk kütüphanelerinde derme verilen hizmetlerin niteliklerini doğrudan etkileyen bir unsur (Yılmaz, 2001, s.386) olduğu için dikkatli ve özenli bir şekilde oluşturması gerekmektedir. Rollerini etkili bir biçimde gerçekleştirmek ve yerel topluluğun gereksinimlerini karşılayacak hizmetlerin güncelleştirilmesi ve geliştirilmesine olanak sağlamak için, halk kütüphanesi sadece kuruluş aşamasında değil sürekli olarak uygun kaynaklara sahip olmalıdır (IFLA, 2004, s. 37).

Halk kütüphanelerinin bünyesinde hangi materyal türü olursa olsun, bu materyallerin hizmet verdiği yörenin gelişimini sağlayan güncel kaynaklar olması gerekmektedir. “Güncel olmayan dermeler ise, okuyucuyu kütüphaneden uzaklaştırır ve soğutur” (Akman, 2003, s. 73).

Halk kütüphanelerinin dermeleri, işlevleri ile paralel olarak eğitici, bilgi verici kaynakların yanı sıra kullanıcıların eğlenme, boş zamanlarını değerlendirme ihtiyaçlarını karşılayacak özellikteki kaynakları içermektedir. Ayrıca bünyesinde yer alan kaynaklarda “mümkün olduğu kadar, milli yazarların ve yerel okuyucunun en fazla ilgisini çeken konuların hepsine yer verilmesinin sağlanması özellikle önem taşır” (Campbell, 1988, s.32). Halk kütüphanelerinin dermelerinin özellikleri şunlar olarak sıralanabilir:

- Kişilerin kendi kendilerini yetiştirmelerine yardımcı olacak kaynaklar vardır. Bu kaynaklar çeşitli meslek edinme, hobi ve sanat dallarını öğrenme, yabancı dil eğitimi gibi konularla ilgili olabilmektedir.
- Eğlendirici ve boş zamanlarını değerlendirici kaynaklar bulunur ve bu kaynakların başında romanlar gelmekte ve koleksiyonda geniş bir yer tutmaktadır.
- Çok satan romanlar olabilmeli, bu nedenle roman seçimini yapacak kütüphaneciler bunları yakından takip etmeli, roman türleri ve yazarları hakkında geniş bilgi sahibi olmalıdır.
- Okul öncesi çağdaki çocukların gelişimine katkıda bulunacak eserleri bünyesinde bulundurmasıdır.
- Halk kütüphanelerinin ilk ve orta okul çağlarındaki çocukların eğitimine katkıda bulunacak ve onların çeşitli ilgilerine hitap edecek basılı ve görsel- işitsel kaynakları bünyesinde bulundurması, onun yine önemli bir özelliğidir.
- Halk kütüphanelerinde görme özürlü insanların yararlanmaları için Braille alfabesi ile yazılmış özel eserler bulunmalı.
- Halk kütüphaneleri koleksiyonları ulusal ve uluslar arası kapsamda olmalıdır. Yazarların etnik kökeni, dini, politik ve sosyal görüşleri gözetilmeksizin kaynak seçimi yapılmalıdır.
- Halk kütüphaneleri koleksiyonlarındaki kaynaklarla, buldukları çevrenin teknolojik gelişimine de katkı yapabilmeli (Köprülü, 2006, s.79-80).

Halk kütüphanelerinde koleksiyon seçim işlemi gerçekleştirilirken, özellikle kullanıcıların ilgi ve gereksinimlerini karşılayacak şekilde olması gerekmektedir. “Halk kütüphaneleri için koleksiyon seçim politikaları çeşitli yöntemlerle yapılan toplum analizlerinin sonucunda sağlanan bilgilere ve koleksiyon değerlendirme çalışmalarından elde edilen verilere göre oluşturulmaktadır” (Köprülü, 2006, s.81). Derme, değişen ve çeşitlenen bilgi ihtiyacı göz önüne alınarak sürekli olarak geliştirilmelidir. Alar, (1999, s. 88-89) kütüphanelerin işlevsel bir dermeye sahip olabilmeleri için, koleksiyon geliştirme politikalarının olması gerektiğini

ifade etmiştir. Yalnız, derme geliştirme, bilimsel yöntemlerle olmalıdır. Derme geliştirme işi kütüphanecilikte evrensel bir yöntemdir. Sağlıklı ve işlevsel bir dermenin oluşması için, onu kullanan okuyucuların özelliklerini, sayılarını, ilgi alanlarını, gereksinimlerini çok iyi bilmek gerekmektedir.

Halk kütüphanelerinin dermesi bulunduğu yörenin özelliklerine uygun ve o yöre halkının bilgi ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayabilecek özellikte olması gerekir. O yöre halkına hitap edecek dermeye sahip olması halk kütüphanelerinin kullanımını arttırmasının yanında yerel nitelikli kütüphane olma özelliğini de ortaya çıkartacaktır.

2.2.4.4. Kullanıcı

Kütüphane hizmetlerini ve onların kullanıcılarını bir sistem içinde ve birbirlerini etkileyen unsurlar olarak düşünmek gerekir (Alkan, 1992, s. 133).

Halk kütüphaneleri kullanıcıları, her yaş grubundan (okul öncesi yaştaki çocuktan en yaşlı insana kadar), değişik eğitim seviyesinde, değişik becerilere sahip, farklı engelli (duyma, görme, hareket özürlü gibi) ve çeşitli ırk ve kültürdeki bireylerdir (Köprülü, 2006, s. 78). Halk kütüphanelerinin, bu kullanıcı çeşitliliğinden dolayı, hizmetleri de çeşitlenmiş, her bir farklı kullanıcı özelliğine göre hizmetlerini şekillendirmiştir. Herkes için hizmetlerine erişim olanağı sağlayan halk kütüphaneleri, çeşitli ortam ve formatlarda kullanıcının kolayca erişebileceği şu hizmetleri sunmalıdır ;

- Kitapların ve diğer araçların ödünç verilmesi,
- Kitapların ve diğer materyallerin kütüphane içinde kullanımlarının sağlanması,
- Basılı ve elektronik ortamdaki bilgi hizmetleri,

- Ayırtma hizmetlerini de içeren okuyucu danışma hizmetleri
- Topluluk bilgi hizmetleri,
- Okuryazarlık programlarına desteği içeren kullanıcı eğitimi,
- Programlama ve etkinlikler (IFLA, 2004, s. 57).

Halk kütüphaneleri, amaçlarının niteliğinden dolayı nüfusun bütün sektörlerinin ihtiyaçlarına cevap vermek zorundadırlar (Campbell, 1988, s. 101). Halk kütüphaneleri kullanıcı gruplarının özelliklerini ve temel ihtiyaçlarını dikkate alarak hizmetlerini geliştirmelidir.

Ersoy'un da belirttiği gibi (1978, s. 157), "okuyucusu bulunmayan ya da okuyucuların kitaplardan rahatça yararlanmadığı bir kuruma kütüphane denilemez."

Çok çeşitli kullanıcı grubu olan halk kütüphaneleri, hizmet verdiği kullanıcı kitlesinin özelliklerini belirledikten sonra her bir kullanıcının özelliğine göre hizmetlerini şekillendirmelidir. Hizmet verdiği bölgenin yöresel, ekonomik, kültürel vb. özelliklerini dikkate alarak hizmetleri sunarsa kullanıcılarının niteliklerini de hesaplamış olacaktır. Çünkü halk kütüphanelerinin kullanıcılarının özellikleri değişse de o yörenin insanı olduğu değişmeyen yönüdür.

2.2.4.5. Personel

Halk kütüphanelerine işlevsellik kazandıran ve onları toplum yaşamına sokan kişiler bu kütüphanelerin personelidir ve aynı zamanda halk kütüphanelerinin varlık koşullarından birisi niteliğine sahiptir (Yılmaz, 2006, s.8). "Tam anlamıyla kütüphanecilik hizmetinin gerçekleştirilmesi, özellikle yeterli sayı ve nitelikteki kütüphanecilerin var olmasına bağlıdır" (Artukoğlu, 1979, s.1). Kütüphaneciler halk kütüphanelerini yaşatan ve geliştiren temel unsurdur (Yılmaz, 2006, s.8).

Halk kütüphaneleri, toplumdaki önemli rolünü yerine getirmede gerekli hizmet dağıtım yöntemlerini desteklemek için gereksinim duyduğu uygun eğitimi almış personel sağlamalıdır (IFLA, 2004, s. 38). Sağlanacak personelin sahip olması gereken temel özellikler ve beceriler şunlardır;

- insanlarla olumlu bir biçimde anlaşabilme yeteneği,
- kullanıcıların gereksinimlerini anlama yeteneği,
- topluluktaki bireyler ve gruplarla iş birliği yapabilme yeteneği,
- kültürel çeşitlilik ve bilgisi ve anlayışı,
- kütüphanenin dermesini oluşturan materyal ve ona nasıl ulaşabileceği bilgisi,
- kütüphane hizmet ilkelerini anlama ve onlara sempati duyma,
- etkili bir kütüphane hizmeti sağlamada diğerleriyle çalışma yeteneği,
- değişiklik tanımlama ve yerine getirme esnekliği ile örgütsel beceriler,
- yeni fikirlere ve uygulamalara açık olma, hayal gücü ve hedef,
- yeni durumlarla karşılaşıldığında çalışma yöntemlerini değiştirmeye hazır olma,
- bilgi ve iletişim teknolojileri bilgisi (IFLA, 2004, s. 112-113).

Halk kütüphanelerinde çalışan personeli şu şekilde sınıflandırabiliriz;

- nitelikli personel,
- kütüphane yardımcıları,
- uzman personel,
- destek personel.

Geniş toplum hizmet programları uygulamakta olan kütüphaneler, halka daha iyi hizmet vermek için, gerekli sayıda, uygun türden personeli, kendilerine en uygun görevlerle getirmelidir (Campbell, 1988, s. 166).

2.2.5. Halk Kütüphanesi Standartları

Bir kurumun işlevlerini gerçekleştirebilmesi ve başarılı hizmet verebilmesi için temel yapılarının ve hizmet alanlarının standartlara uygun olması gerekir.

Halk kütüphaneleri de hizmetlerini etkili, ve başarılı bir şekilde verebilmek için sistemini standartlara uygun hale getirmesi gerekmektedir. Yani halk kütüphanesi standartlara uygun hizmet vermelidir.

Halk kütüphaneleri standartları kapsamına giren başlıca hizmet alanları şunlardır:

- kitap koleksiyonları
- süreli yayınlar
- basılı olmayan materyal
- hizmet uçları ve hizmet saatleri
- okuyucu kayıtları ve kitap ödünç verme
- personel sağlanması
- bina sağlanması (Campbell, 1988, s.64).

Ancak, halk kütüphaneleri ile ilgili standartlar oluşturulurken, öncelikle ilgili ülkenin toplumsal koşulların, nüfusu ve gelir kaynakları göz önünde bulundurulmalı, buna göre hizmet alanlarına yönelik standartlar geliştirilmelidir.

Campbell (1988, s. 67), “şartlar ne olursa olsun halk kütüphanesi hizmeti veren en küçük yönetim biriminin en az 3000 nüfusa sahip olması gerektiğini” ifade ederken bu konuda uluslar arası geçerliliği kabul edilmiş olan IFLA'nın hazırlamış olduğu standartlarda (Yılmaz,1996, s. 14) halk kütüphanesi sisteminin kurulması için gerekli olan en az nüfus 150.000'dir; genelde yeterli görülen en az nüfus ise 50.000'dir. Ancak bir kütüphane açmak için 3000 nüfus yeterli görülmektedir.

Koleksiyona ait standartlar incelendiğinde özellikle gelişmekte olan veya küçük toplumlarda koleksiyonun uluslararası standartlara uygun nitelikte olması gerekmektedir. Buna göre IFLA'nın derme açısından belirlediği standartlar şunlardır;

- Kurulu bir kitap dermesi nüfus başına 1,5 ile 2,5 kitap arasında olmalıdır.
- En küçük hizmet noktası için en az derme düzeyi 2500 kitaptan aşağı olmamalıdır.
- Her 1000 kişi için yıllık eklenecek kitap sayısı 250 (%25), küçük yönetim birimlerinde ise 300 (%30) olması gerekmektedir.
- 5000 nüfusa kadar olan yerler için 50; 5000-100.000 nüfus için her 1000 kişiye 10 süreli yayın standardı önerilmektedir.
- Nüfusu 2000'i aşan azınlıklar ve yabancı gruplar için 10 kişiye 1 kitap ve ayrıca her 5000 kişi için kendi dillerinde 1 gazete ve dergi alınması önerilmektedir.
- En küçük dermelerde, çocuklar için materyaller, yetişkinler için roman ve roman dışı kitaplar sağlanmalıdır. Daha büyük dermelerde roman dışı eserlerin yüzdesi yükselmeye eğilimlidir (IFLA... 1987, s. 79; IFLA, 2004, s. 103).

IFLA (2004, s. 119) halk kütüphanesinde çalışan personel standartlarını belirlerken yine nüfusu temel almıştır. Buna göre;

- 2500 nüfuslu yer için 1 tam zamanlı personel bulunmalıdır.
- Personelin üçte biri (destek personeli hariç) nitelikli kütüphanecilerden oluşmalıdır.

IFLA'nın belirttiği üzere bu rakamlar temel olarak istenen ancak yerel koşullardan da etkilenecek miktar olarak ifade edilmiştir. Uygun nüfus verilerinin

sağlanmadığı yerlerde ise, personel sayısı kütüphanenin büyüklüğüne, işlevlerinin çeşitliliğine ve kullanıcı sayısına bağlıdır. Personel standartları için aynı zamanda karşılaştırılabilecek büyüklükte ve benzer özelliklerdeki kütüphaneler dikkate alınabilir. Campbell (1988, s. 69-70), bir halk kütüphanesindeki personel standardını belirlerken, kütüphanenin okuyucu sayısından ve koleksiyon sayısından yola çıkarak bir saptama yapmıştır;

3000 okuyucusu ile 9000 kitabı, bazı süreğen yayınları bulunan ve hem yetişkinlere hem de çocuklara hizmet veren yönetim biriminde tam gün çalışan bir kütüphanecinin bulunması uygundur. Ayrıca meslekten olmayan yardımcıları da gerekecektir.

Üzerinde standart oluşturulmasında en çok zorluk çekilen halk kütüphanesi unsuru bütçedir (Yılmaz, 1996, s. 16) ve halk kütüphanesi sistemlerinin geliştirilmesinde hiçbir faktör para sağlama kadar önemli değildir (Campbell, 1987, s. 83).

Bir ülkede halk kütüphanesi hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve biçimlendirilmesindeki en önemli etken nüfustur; çünkü halk kütüphanesi hizmeti temelde nüfusun eğitilmesi ile ilgili bir hizmettir. Bu yüzden halk kütüphanelerine ödenek ayırırken ülkenin nüfus yapısı ve gelişimi de dikkate alınmalıdır. (Özdemirci, 1989, s. 48). IFLA (2004, s. 47-48), halk kütüphanelerini finanse etmede bir çok mali kaynağın kullanılabileceğini ama her kaynağın payının ülkelerdeki yerel etkenlere bağlı olarak çeşitlilik gösterdiğini belirtmiştir. Halk kütüphanelerinin mali kaynaklarına baktığımızda;

Temel kaynaklar;

- yerel, bölgesel ya da merkezi düzeyde vergilendirme,
- merkezi, bölgesel ya da yerel düzeyde ödenekleri bloke etme.

İkincil gelir kaynakları;

- mali kaynak kuruluşlarından ya da özel bireylerden elde edilen

başılar,

- yayıncılık, kitap satışları, sanat ve el işi eserlerinin satışı gibi ticari etkinliklerden elde edilen gelir,
- ceza paraları gibi, kullanıcılardan sağlanan gelir,
- fotokopi ve çıktı alma gibi kişisel hizmetler için kullanıcılardan alınan ücretlerden elde edilen gelir,
- dış kuruluşların desteği,
- özel inisiyatifler için piyango gelirleri.

Özdemirci'nin (1989, s. 59) yapmış olduğu saptamaya göre dünya genelinde temelde halk kütüphanesi hizmetlerinin mali kaynakları yerel yönetimler tarafından karşılamaya çalışılmaktadır.

Halk kütüphanelerinin binaları için ise, evrensel bir ölçüm standardı yoktur. Kütüphane için alanları belirlemede en önemli etken herhangi bir topluluğun temel gereksinimlerini ortaya koymak olmalıdır (IFLA, 2004, s. 169). İnsanların kullandığı yapıların ve yapı donanım boyutları, bu donanımın yerleşeceği mekanın boyutları ve bu mekanları oluşturan yapı elemanları ile yapı gereçlerinin boyutları, o toplumun boyutsal (antropometrik) özelliklerini taşımalı ve bu özelliklere göre tasarlanmalıdır. Bina ile ilgili standartlar saptanmadan önce o toplumun antropometrik verileri belirlenmelidir. Başka ülkelerin standartlarını kullanarak elde edilen kütüphane donatım elamanları verimsiz olur (Öz, 1992, s. 166 -167).

Campbell (1987, s. 71) halk kütüphanelerinin bina standartlarını tanımlarken, daha çok gelecek on ile yirmi yılın ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde planmış olması ve hizmet edilen nüfusun sayısı ve özelliklerin de olabilecek değişiklikler için gerekli hoş görünüm olması gerektiğini ifade etmiştir. Halk kütüphanesi binası içinde gerekli olan alanlar şunlardır:

- yetişkinlere ödünç verme alanları,
- yetişkinler için danışma alanları,
- gör-işit materyali ve araçları için alanlar,
- çocuklar için kütüphane hizmeti alanları,
- sergi alanı,
- ayrılmış koleksiyonu depolama alanı,
- personel çalışma odaları ve bürolar,
- personel dinlenme odaları,
- mutfak, tuvaletler, vestiyerler v.b.
- ödünç verme yeri ve diğer alanlar.

Halk kütüphanelerinin nitelikli ve daha başarılı hizmet vermesinde standartlar büyük önem taşımakta, yol gösterici olmaktadır. Uyulması gereken standartlar uluslararası olmakla birlikte yapısal unsurları standartlara uygun hale getirilirken halk kütüphanesinin hizmet verdiği yörenin ihtiyaçları, nüfusu ve gelir kaynakları da göz önünde bulundurulmalıdır.

2.2.6. Halk Kütüphanesi Sistemleri

Halk kütüphanesi sistemleri, bulunduğu ülkenin toplumsal, ekonomik, kültürel, yönetsel, siyasal vb koşullarına bağlı olarak şekillenmektedir. Bir devletin yönetim şekli o ülkedeki kütüphane sistemini etkilemektedir (Ersoy, 1972, s. 14). Buna göre bulunduğu ülkenin yönetim yapısına bağlı olarak halk kütüphaneleri için üç farklı sistemden söz edilebilir.

2.2.6.1. Merkezî Halk Kütüphanesi Sistemi

Bu sistemde halk kütüphaneleri, bazı ara birimler aracılığıyla ülkenin ulusal kültür ya da eğitim bakanlığına doğrudan bağlı olarak hizmet verirler ve idari,

teknik hizmetlerde merkezi hükümete bağılıdırlar. Yasa, yönetmelik vb. yasal düzenlemeler merkezi hükümet tarafından çıkarılmakta ve bu düzenlemeler ülkedeki bütün halk kütüphaneleri için geçerli olmaktadır (Yılmaz, 2005a, s. 57). Bütün halk kütüphanesi hizmetleri merkezi yönetim tarafından planlanmakta ve denetlenmektedir. Ayrıca, finansal kaynak da aynı yönetimden gelmektedir. Eski sosyalist ülkeler ve Türkiye'deki halk kütüphanesi sistemi bu türün örnekleridir.

2.2.6.2. Bölgesel Halk Kütüphanesi Sistemi

Eyalet yönetim yapısına sahip ülkelerde görülür. Bir bölgesel halk kütüphanesi sistemi iki veya daha fazla belediyenin veya diğer yerel birimin anlaşması ile kurulur, vergilerle desteklenir ve sözü geçen bölgesel kütüphane yöresinde yer alan belediyelerin ve okul birimlerinin temsilcilerinden oluşan bir komite veya yönetim kurulu tarafından yönetilir (Campbell, 1988, s. 76). Ulusal yasa çıkarma ve hukuksal-mali denetim büyük ölçüde merkezi yönetime aittir fakat halk kütüphanesi hizmet ve örgütlenmesi eyalet düzeyinde gerçekleşir. (Yılmaz, 2005a, s. 58). Eyalet sisteminde halk kütüphaneleri belediye ya da diğer yerel yönetimlere bağılı olarak hizmet vermektedirler. ABD, Almanya ve İskandinav ülkeleri bu türden halk kütüphanesi sistemine sahiptirler.

2.2.6.3. Doğrudan Yerel Yönetimlere Dayalı Halk Kütüphanesi Sistemi

Bu sistemde yasa çıkarma, standartlar oluşturma ve denetim merkezi hükümettedir, hizmetler ise doğrudan belediye ya da diğer yerel yönetim birimleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Halk kütüphanesi hizmetleri de yerel yönetimlerin sorumluluğundadır. (Yılmaz, 2005a, s. 58). Campbell (1988, s. 75) bunu "belediye kütüphane sistemi" olarak ifade etmiştir ve yerel yönetim teşkilatının temel birimidir. Bu halk kütüphanesi sistemi, milli veya eyalet kütüphane mevzuatı ile uyum içerisinde bulunan ve yerel yönetim meclislerince kabul edilen kararnameyi izleyen bir kanunla kurulur. İngiltere bu halk

kütüphanesi sistemine sahiptir.

Campbell'e göre (1988, s. 76-77) bu üç sistemin yanı sıra çok birimli bir bütün halindeki sistemler olan çok birimli bütünleşmiş halk kütüphanesi sistemi de vardır. Bu, halk kütüphanesi hizmeti veren bir veya daha fazla bölgesel, semt veya belediye tarafından kurulan desteklenen bir halk kütüphanesi sistemidir. Sistem anlaşmalı olarak, katılan belediyelere ve semtlere hizmet veren bir halk kütüphanesi işletir. Bölgesel semtler veya belediyeler tarafından tayin edilen bir yönetim komitesi veya kurulu tarafından yönetilir.

Çapar (1987, s. 56), halk kütüphanesi sistemlerinin, kuruldukları ülkenin özelliklerine, yönetsel yapısına ve büyüklüğüne göre çeşitli biçimlerde oluşabileceğini belirtmiş ve halk kütüphanesi sistemleri arasında bağlar kurularak ülke çapında kütüphane ağları geliştirilebileceğine değinmiştir. Sistemler arasında bağların kurulması özellikle halk kütüphanesi hizmetlerini yaygınlaştırmak için önem taşımaktadır.

Merkeziyetçi halk kütüphanesinin olduğu ülkelerde, halk kütüphanesi hizmetlerinde ağır bir bürokrasi, bağımlı bir yapı ve merkezi nitelik vardır. Yerinden yönetimin olduğu ülkelerde, halk kütüphanesi sistemlerinde özerk bir yapı ve yerel nitelik ön plana çıkmaktadır. Halk kütüphanesi hizmetleri yerel yönetimler tarafından önemli hizmet türlerinden birisi olarak kabul edilmekte ve komiteler tarafından yürütülmektedir (Yılmaz, 1999a, s.35). Bu sistemde, halk kütüphanelerinin vatandaşlar tarafından yönetilmesi pek çok ülkede hemen hemen bir yüzyıldır görülmektedir (Campbell, 1988, s. 76).

Yerel yönetimlere bağlı olarak hizmetlerini gerçekleştiren halk kütüphaneleri, merkeziyetçi halk kütüphanesi sistemlerinden farklı olarak "özerk/bağımsız, bürokrasiden uzak ve esnek" çalışma olanaklarına sahiptirler (Yılmaz, 1999a, s. 37). Ersoy (1972, s. 17-18), merkezi olmayan sistemlerde kütüphanecilerin daha rahat çalışabileceğini belirtirken, yönetimin tek bir merkezde toplandığı,

denetimin bir elden yapıldığı kütüphane sistemlerinde çeşitli kütüphanelerde çalışan kütüphanecilerin, çoğunlukla merkezin verdiği emirleri yapacağını, uygulanması istenilen kütüphane tekniklerinin dışına çıkmayacağına değinmiştir.

Bulunduğu ülkenin yönetim şekline bağlı olarak oluşan halk kütüphanesi sistemlerinden hangisi benimsenirse benimsensin sistemin organize edilmesi ve bir ülkedeki bütün halk kütüphanelerini kapsayacak şekilde oluşturulması için bir yasa mutlaka olmalıdır. Böyle bir yasanın eksikliği halk kütüphanelerinin etkili bir şekilde çalışmalarını, kütüphanelerin organize olmalarını engelleyecek ve halk kütüphanelerini yasal güvenceden yoksun bırakacaktır.

2.2.7. Yerel Yönetimler ve Halk Kütüphanesi Hizmetleri

Halk kütüphaneleri yerel nitelikli kütüphanelerdir ve buldukları yöreye hizmet vermeyi amaçlarlar. Bu nedenle IFLA (2004, s. 22) halk kütüphanelerinin “yerel kuruluşlar tarafından”, kurulup finanse edilmesi ve işletilmesi gerektiğini ancak bazı durumlarda bölgesel, ulusal hükümet, ya da başka tür toplum kuruluşları tarafından da aynı şekilde idare edilebileceğini belirtmiştir. Halk kütüphanelerinde yürütülen hizmetler halk kütüphanelerinin yerel niteliğini belirlemektedir ve bu hizmetler şunlar olarak ifade edilebilir:

- “Kütüphane hizmeti belli bir yöredeki insanların bilgi edinme, okuma ihtiyacından doğmaktadır. Bu bakımdan kütüphane hizmeti çevresinde yaşayan insanlara çok yakından ilgilidir; hizmet bunlara verilmektedir.
- Her yörenin, her toplumun özel koşulları vardır. Bu koşullar ve özellikler toplumdaki büyük değişiklikler gösterir. Kütüphane hizmeti de yerel koşul ve özelliklerle çok yakından ilgilidir. Hizmetin biçimlenmesinde yörenin özellik ve ihtiyaçları dikkate alınmalıdır.
- Belli bir yörede yaşayan insanlar diğer bölgelerde yaşayanlardan, işleri, çalışma alanları, sosyal ve kültürel düzeyleri, ilgi alanları, yetenek ve

deneyim yönlerinden farklıdır. Ayrıca yörenin coğrafyası, iklimi sosyal yapısı, geçim kaynakları, kültür ve gelenekleri, yaşam düzeyleri de diğerlerine göre değişiktir.

- Halkın ilgisi ve desteği olmadan bir kütüphanenin başarı kazanması mümkün değildir. Halk kendisinin olan, kendi kontrolü altında bulunan, kendi çabaları ve istekleri ile kurulan tesis ve hizmetlere daha yakın ilgi duyar, onlara daha çok destek verir.” (TODAİE, 1991, s.10)

Halk kütüphanelerinin ortaya çıkış nedenleri ve neden yerel nitelikli kütüphaneler oldukları Crook (1999) tarafından şu şekilde ifade edilmiştir;

Halk kütüphaneleri esas olarak, halkın ve sivil otoritenin kullanımı için hükümet bilgilerini ve referans çalışmalarını depolama temel ihtiyacından ortaya çıkmıştır. Bu büyük merkezi kütüphanelerden, halk ödünç istemeye başlamıştır, şehirden uzak kesimler de kendi bölgelerine eşit olarak erişimini istemişlerdir. Bazı durumlarda, onlar kendi yerel kütüphanelerinin kurulması için zorla vergi toplanmasını talep etmişlerdir, veya yerel siyasi taraftarlık bunlardan birini gerçekleştirmiştir. Halk kütüphaneleri çeşitli faktörlerden dolayı yerel yönetimin ilgi alanına girmiştir – bağış yapan şahıslar, halkın isteği, ve siyasi kabul edilebilirlik.

Yerel yönetimlerce halk kütüphanesi hizmetlerinin verildiği ülkelerde, yerel yönetim yapısının güçlü olması gerekmektedir. Ancak güçlü yerel yönetim yapılarına sahip ülkelerde güçlü bir halk kütüphanesi sisteminin varlığından söz edilebilir. Bu tür ülkelerde, halk kütüphanesi sisteminin, o ülkelerin genel ve yerel yönetim yapılarının birer parçası ve doğal sonucu olarak oluşur ve işlevlerini gerçekleştirir. (Yılmaz, 1997, s. 114). Doğrudan yerel yönetimlere dayalı halk kütüphanesi sistemlerinde halk kütüphaneleri, belediye veya ilçe yönetiminde bir bölüm olarak işlev görürler (Lakner, 1995, s. 1). Hizmetlerinde özerk bir yapıya sahip oldukları düşünülebilir. Yılmaz (1997, s. 124), farklı yerel yönetimlerce yönetilen halk kütüphanelerin standardizasyonunun şu şekilde sağlandığını ifade etmiştir;

Her belediye kendi kütüphane sisteminden sorumludur; ancak bütün belediyelerin kütüphane hizmetlerinde uymakla yükümlü olduğu (temel hizmet standartlarını gösteren) çerçeve bir kütüphane yasası bulunmaktadır.

Sözü edilen çerçeve kütüphane yasalarını merkezi hükümet oluşturmakta, ve bu yasa ile hukuka uygunluk denetimini de gerçekleştirmiş olmaktadır. Aynı zamanda böyle bir yasa halk kütüphanelerinin, yerel planlamada güçlü bir konuma sahip olmasını sağlamaktadır. Bu yasa ile halk kütüphanelerinin bina, finansman ve personelinin başka amaçlar için kullanılmamaları konusunda güvenceye alınmakta ve bu yasa yerel yönetimlere kütüphane hizmetlerinin idaresi konusunda bir “rehber” görevi görüyor.

Merkezi hükümet bu anlamda varlığını hissettirmeli ve rolünü sürekli yeni stratejiler oluşturarak devam ettirmelidir. Özellikle yasa veya yönetmelik, yönerge gibi yasal yollar ile halk kütüphanelerini güvence altına alması gerekmektedir. Çünkü halk kütüphaneleri günlük politikadan ve siyasetten kolay etkilenebilecek bir yapıya daha çok müsaittirler. Bu, dermeye kazandırılacak kaynağın seçiminde sansüre açık hale gelmesinden, personelinin niteliğine ve hatta personelinin, demirbaş eşyalarının ve binanın farklı amaçlar için kullanılmasına kadar etkili olabilir. Bu nedenle denetimi sağlayacak bir merkezi gücün olması gerekmektedir. Aynı zamanda merkezi güç, farklı yerel yönetimler tarafından yönetilen halk kütüphaneleri arasında gelişme farklılıklarının olmamasını sağlamak amacıyla resmi bir örgütlenme olması için yerel yönetimlerle işbirliği yapması gerekir. Bu sayede, kütüphaneler arası eşgüdüm (koordinasyon) sorununun çıkmasını ve ilişkilerin zayıflaması engellenir. Ayrıca, kütüphanelerin işlem ve hizmetlerinde teknik yardım konusunda danışabilecekleri bir örgüte daima ihtiyaç duyarlar. Olması gereken merkezi idarenin görevleri işbirliği, standartlaşma ve koordinasyon ile sınırlı kalmamalı ve teknik ve bilimsel yönden ildeki tüm kütüphanelere yardımcı olmalıdır (Duman, 2004, s. 424).

Halk kütüphanelerinin varlığını korumak ve geliştirmek için oluşturduğu/oluşturması gerektiği yasal dayanakta özellikle şu maddeler belirtilmelidir:

- Yerel yönetim bütçesinden kütüphane hizmetleri için belirli oranda bir pay

ayrılması gerektiği,

- Kütüphanede işe alınacak personel için nitelik ve sorumlulukların belirlenerek, başka görevlerde çalıştırılmayacağı; kütüphane hizmetlerinden kütüphanecinin sorumlu olacağı; personel ücretlerinin uzmanlık ölçütü temelinde belirleneceği,
- Kütüphane binasının başka amaçlarla kullanılmayacağı, yeni kütüphane binalarının standartlara uygun olarak yapılması gerektiği,
- Kütüphaneye bilgi kaynaklarının seçim ve sağlanmasında kütüphanecinin sorumlu olacağı ve bu konuda nesnel mesleki ölçütlere dayanılacağı, sansüre izin verilmeyeceği,
- Kullanıcılar arasında hiçbir ayrımın yapılmayacağı (Yılmaz, 2005a, s. 68).

Doğrudan yerel yönetimlere dayalı halk kütüphanesi sistemlerinde özellikle sivil toplum kuruluşlarına önemli roller düşmektedir. Çünkü bu sistemde kütüphanecilerin özlük hakları, çalışma koşulları daha risklidir. Sivil toplum kuruluşları daha etkili olmalı ve kütüphanecilerin eğitim ve performansını değerlendirerek meslek içi eğitim olanakları sunabilmeli, kütüphanecilerin mesleki gelişmelerden anında ve kolay biçimde haberdar olmasını sağlamalıdır. Bunun için sivil toplum kuruluşlarının dünyadaki gelişmeleri izleyerek anlayıp, yorumlaması, teknik ve bilimsel çalışmaları sürüklemesi, atak, rehberlik ve işbirliği, standartlaşma ve koordinasyon ruhuna sahip olmaları gerekir (Duman, 2004, s. 426).

Yerel sistemlerde kamu hizmetleri komiteler (komisyonlar) aracılığıyla yürütülmektedir. Komiteler, eğitim, kültür ve iletişim adlarını almaktadır, kütüphane hizmetleri genelde “Boş zamanları değerlendirme hizmetleri”, “Enformasyon hizmetleri”, “Kütüphane ve enformasyon hizmetleri” adını alan komitelerin yetki ve sorumluluğu altındadır (Yılmaz, 1997, s. 124). Komiteler, var olan belediye meclisleri ve onlara bağlı meclis üyeleri arasından ve/veya dışarıdaki bazı uzmanlardan oluşturulmaktadır. Kütüphane müdürü de komisyonun üyesidir ve plan, raporlarını bu komisyona sunmaktadır. Komisyon

gerekli konuyu tartışarak, değerlendirme ve tekliflerini belediye meclisine gönderir. Belediye meclisi komisyondan gelen teklifleri sonuçlandırır ve uygulanması için karara bağlar. Doğrudan yerel yönetimlere dayalı halk kütüphanesi sistemlerinde, sistemin içinde zorunlu yer alan ve bizim de değindiğimiz bazı öğeler vardır. Bunlar; yasal dayanaklar, finansman, politika, strateji/plan, standartlar, danışma ve eşgüdüm birimleri, sivil-mesleki kuruluşlar. (Yılmaz, 2005a, s. 59-60). Bu şekilde yönetilen halk kütüphanelerinin sorunları yerinden yapılan saptamalarla daha kolay, daha çabuk çözülür ve yönetim ve hizmetlerde bürokratik olmayan bir yapıdan söz edilebilir.

Lakner (1995, s.i), yerel yönetimler ve halk kütüphaneleri üzerine yaptığı araştırmada, kütüphanenin yerel halka sunduğu hizmetlerdeki ideallik ölçülerini şu maddelerle saptamaya çalışmıştır:

- Harcanan vergilerin topluma dönüşü
- Vatandaşların ihtiyaçlarına cevap verme
  - bireysel ve topluluğun iyiliği için katkı,
  - materyallerin kalitesi ve konuyla ilgisi
- Azınlıklar, yaşlılar ve diğerleri gibi küçük bir kesime hizmet etme
- Sağlanan hizmetler için toplumdaki destek miktarı

Yeterli parasal kaynak halk kütüphaneleri için temel bir gereksinimdir. Finansal kaynak olarak ele aldığımızda halk kütüphaneleri, kullanım bakımından ücretsiz olan, mali kaynakları yerel yönetimler tarafından sağlanan ve dolaylı vergilendirme ile ihtiyaçları karşılanan kütüphanelerdir (Crook, 1999). Dolayısıyla halk kütüphanelerinin bütçesinin yerel yönetimlerin insiyatifinde olduğu düşünülebilir. Yerel yönetimlere dayalı halk kütüphanesi sistemlerinde halktan alınan bu vergilerin topluma dönüşü halk kütüphanesinin verdiği hizmetlerle gerçekleşir. Halk kütüphaneleri daha iyi hizmet için bulunduğu yörenin özelliklerini dikkate alarak halkın gereksinimlerini saptayabilmelidir. Halk kütüphaneleri yöre halkının tarihi ile ilgili materyalleri toplama, koruma ve halkın

yararına sunma, yörenin örgün ve yaygın eğitimini destekleme bu konudaki bilgi kaynaklarını sağlama, halkın kişisel gereksinimleri için kültürel faaliyetlerde bulunma gibi hizmetleriyle vatandaşların temel ihtiyaçlarına yanıt verebilir.

Bir diğer ideallik ölçüsü için halk kütüphaneleri hizmet verdiği toplumdaki azınlık gruplarını yok saymamalı, yaşlılar, özürllüer, çocuklar için hizmetler geliştirmelidir. Bu gruplara sağlayacağı çeşitli nitelikteki özel koleksiyonlar için yerel yönetimlerle ortak çalışarak özürllü, hasta ve yaşlı kullanıcılar için bu kişilerin tedavisiyle uğraşan kişilerden yardım alabilmelidir. Halkın desteği çok önemli bir ölçüdür ve bu hizmetleri yöre halkına sunabilen, hizmetlerde daha yakın olan bir halk kütüphanesini benimseyen halk yeterli ilgi ve desteği de verecektir.

Bu yazılanlar çerçevesinde doğrudan yerel yönetimlere dayalı olan halk kütüphanesi sistemlerinin avantaj ve dezavantajları kısaca şu şekilde belirtilebilir:

Avantajları:

- Halk kütüphanelerinin sorunları yerinde yapılacak saptamalarla daha kolay çözülecektir. Isınma, aydınlatma, temizlik, kırtasiye ihtiyaçları gibi sorunlar azalabilir.
- Yönetim ve hizmetlerde bürokrasi azalabilir,
- Halk kütüphanelerinin yerel nitelikleri daha da güçlenebilir,
- Kütüphane yöneticisinin karar alma gücü artabilir,
- Dermede yer alan kaynaklar yerel halka daha çok hitap edebilecek ve derme yerel halkın gereksinimlerine göre oluşturulabilir,
- Verilen hizmetin biçimlenmesinde yörenin özellik ve ihtiyaçları daha çok dikkate alınabilir,
- Hizmet verdiği halk, kendi kontrolü altında bulunan, kendi çabaları ve istekleri ile kurulan bu kütüphanelere daha yakın ilgi duyabilir, onlara daha çok destek verebilir ve sahip çıkabilir.

Dezavantajları:

Üzerinde ısrarla durduğumuz yasal bir dayanak olmazsa;

- Halk kütüphaneleri günlük politikadan daha çok etkilenebilir,
- Kütüphanelerin yönetimi ve gelişimi yerel yöneticilerin kişisel duyarlılığına bağlı olabilir,
- Kütüphane dermesi ya da dermeye kaynak seçimi sansüre açık hale gelebilir,
- Kütüphanelerin bina, personel ve finansmanı başka amaçlar için kullanılabilir,

Sivil toplum kuruluşları duyarsız kalırsa;

- Personelin meslek içi eğitim olanakları azalabilir,
- Personelin çalışma koşulları, özlük hakları daha kötü ve riskli olabilir,
- Ayrıca, kütüphaneciler mesleki gelişmelerden daha geç haberdar olabilir,
- Hizmetlerde standardizasyon sağlanamazsa; kütüphaneler arasında gelişme farklılıkları, eşgüdüm sorunu olabilir ve ilişkiler zayıflayabilir.

Merkezi bir güç olmazsa;

- Ulusal düzeyde politika, strateji, standartlar geliştirme ve denetim sorunu yaşanabilir,
- Personelin işlem ve hizmetlerde teknik yardım konusunda danışma olanakları olmayabilir.

Yerel yönetimler, bütün yöre halkına hizmet vermekle yükümlüdürler. Kültür hizmetleri de yerel yönetimlerin vermesi gereken hizmetlerden birisidir. Kültürün önemli bir parçası kütüphaneler, hiçbir ayırım gözetmeksizin hizmetlerini halka verdiği için, özellikle halk kütüphaneleridir. Yerel yönetimler, hizmet verdiği halkın okuma, kültür, bilgi gereksinimlerini halk kütüphaneleri ile karşılayabilir.

Yerel nitelikli kurumlar olan halk kütüphaneleri, genel olarak yerel yönetimler

tarafından kurulup finanse edilirler. Bu yerel yönetimlere yasalar tarafından verilen görevdir. Yerel yönetimler halk kütüphanelerini kurmalı, her türlü yapısal unsurlar için desteklemeli hatta sağlamalı ve geliştirmelidir. Merkezi otorite ise bu anlamda şu görevlerini yerine getirmelidir:

- Hizmetleri mecburi hale getirebilmelidir.
- Teftiş gücüne sahip olmalı, standartlar koyabilmeli, denetleme işlevlerini yerine getirebilecek personele sahip olmalıdır.
- Halk kütüphanelerini etkileyen bütün konularda yönetmelikler hazırlayabilmelidir.
- Yerel otoritelerin kurallar hazırlanmasında ve bunların işletilmesinde rehberlik ve yardım sağlamalıdır (Campbell, 1988, s. 55).

Halk kütüphaneleri gerekli koşullar sağlandığı takdirde halka en yakın olan kurumlarca en iyi şekilde yönetilebilir. Çünkü bunlar halkın kütüphaneleridir.

3. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE YEREL YÖNETİM YAPISI VE HALK KÜTÜPHANELERİ

3.1. GİRİŞ

Türkiye'de halk kütüphanesi hizmetlerinin planlandığı gibi yerel yönetimler tarafından verilip verilmemesi gerektiğine yönelik bir değerlendirme yapmak için Türkiye'deki yerel yönetim yapısının niteliği bu bölümde incelenmiştir. Bunun için Türkiye'deki yerel yönetimlerin tarihçesi, yerel yönetim birimlerinin hukuki, idari ve mali özellikleri şu anki yasalarla incelenmiş, durumları nicel verilerle ortaya konulmuş ve çeşitli sorunlara değinilmiştir.

Türkiye'deki halk kütüphanelerinin tarihçesi, sistemi ve günümüzdeki durumları bu bölümün ikinci kısmında ele alınmıştır. Yerel yönetimlerin ve halk kütüphanelerinin Türkiye'deki durumlarına yönelik incelemelerden sonra aralarındaki ilişki yine Türkiye kapsamında değerlendirilmiştir.

3.2. TÜRKİYE'DE YEREL YÖNETİMLERİN TARİHÇESİ

Yerel yönetimlerin Türkiye'deki tarihsel gelişimlerine baktığımızda, modern yerel yönetim yapısının merkeziyetçi bir yapıya sahip olan Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerine dayandığı görülmektedir. Osmanlı Klasik Dönemi diye ifade edilen Tanzimattan önceki dönemde yerel yönetimler kendine özgü bazı özellikler taşımaktadır. Bu dönemde Osmanlı şehirlerinde belediye hizmetleri yerel ahaliye bırakılmıştı. (Bilgiç, 1998, s. 37). Osmanlı

yönetim yapısında, toplumun kendine has oluşturduğu birimler ile şehir yönetimi ve belediye hizmetleri görülmekteydi. Bu birimler; vakıflar, mahalleler, esnaf ve kadı idi. Yalnız kadı devlete bağlıydı ve mülki, adli hizmetleri merkeze bağlı olarak görürdü. Ayak Naibleri, Muhtasib, Mimarbaşı, Subaşı vb. görevlileri esnaf örgütlerinde Lonca Kethüdaları, mahallede ise imam Kadı'nın yanında yardımcı olarak görev alırdı. Belediye hizmeti olarak adlandırabileceğimiz hizmetler o dönemde vakıf ve esnafa yaptırılırdı. Klasik dönem yönetim yapısının belirleyici özelliği, bütün gücü merkezde toplayan katı bir yönden merkeziyetçi yapı mevcuttu. Merkezi yönetim padişahın doğrudan ve mutlak otoritesine dayanmakta, böylece taşra yönetimi merkezin tam denetimi altında tutulmaktaydı (Sözkeser, 1997, s. 90-91).

Çağdaş yerel yönetim anlayışı ilk olarak başkent İstanbul'da Tanzimat ile başlamıştır. (Aydemir, 2001, s. 59; Bilgiç, 1998, s. 36; Ortaylı, 1974 , s. 3-24). Özellikle 19. yüzyılın ortalarından sonra padişahların devlet idaresinde sahip olduğu mutlak yetkileri azalarak devletin sistem ve yapısında daha çok Fransız modeli esas alınarak değişiklikler gerçekleşmiştir. Belediye teşkilatında ilk örnek uygulama 1854 yılında Fransızların komün idaresi esas alınarak kurulan "İstanbul Şehremaneti" dir. Bu günümüz yapısına yakın özellikler taşıyan ilk yerel yönetim kurumudur. (Çadırcı, 1993, s. 3). Belediye başkanı (şehremini) bakanlar kurulunca önerilip Padişah tarafından atanırdı. Belediye Meclisi (Şehremaneti Meclisi) her sınıftan vatandaşlar arasından seçilirdi (Bilgiç, 1998, s. 37). O dönemde yapılan düzenlemelerde Fransız yönetim yapısı örnek alınıyordu ve Fransız idari yapısının merkeziyetçi bir yapısı vardı (Lewis, 1991, s. 359).

Sözkeser (1997, s. 93) İstanbul'da yapılan bu belediyecilik uygulamasının yanı sıra bir de taşra kısmında da belediyecilik uygulamalarının olduğunu belirtmiştir. Bu uygulama 1876'da Meclisi Mebusan tarafından iki kanunla başlamıştır. Bu kanunlara göre belediye meclis üyelerini yerel halk ve başkanın da meclis üyeleri arasından merkezi yönetim tarafından seçilmesi öngörülmüştür (Ersoy, 1992, s. 326). İstanbul'da yapılan uygulamalarda "modern bir şehir" oluşturma

hedefi amaçlanmışken, taşra uygulamalarında merkeziyetçi ve denetleyici bir amaç güdüldüğü söylenilebilir. (Ortaylı, 1982, s. 148). Bu merkeziyetçi yaklaşım Cumhuriyet dönemine kadar gelmiştir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde belediyeler konusundaki son düzenleme 1910 tarihli “Dersaadet Teşkilat-ı Belediyesi hakkında Kanun-u Muvakkat” ile belediye daireleri ve şehremaneti meclisi kaldırılarak 9 belediye şubesi ile encümen kurulmuştur. Belediyelerin bu statüsü 1580 sayılı kanunun çıkmasına kadar devam etmiştir. (Aydemir, 2001, s. 60).

Ülkenin idari yapısındaki köklü değişiklikler de yine Tanzimat ile olmuştur. Tanzimat’tan önce Osmanlı’da eyalet sistemi bulunmaktaydı. Mülki idare eyaletlere, eyaletlerde sancaklara bölünmüştü. Eyaletlerin başında Beylerbeyi, sancakların başında ise birer Sancak Beyi bulunmaktaydı. Beylerbeyi, kendi bölgesinde padişahı temsil etmekte, Sadrazamın sahip olduğu yetkileri bölgesinde kullanmaktaydı, yargı alanındaki yetkilerini kadılar aracılığıyla yerine getirmekteydi. (Aydemir, 2001, s. 63). Tanzimat’tan sonra eyalet sisteminde değişiklik 1864 yılında “Teşkilat-ı Vilayet Nizamnamesi” ile gerçekleşmiştir. Eyalet sistemindeki bu değişiklik Bilgiç (1998, s. 39) tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

1864’de Osmanlı Devleti Taşra yönetim teşkilatı vilayet, kaza, nahiye ve köyler olmak üzere Fransız sistemine paralel olarak düzenlenmiştir. Ancak, o dönemde mevcut olan ve kademe itibarıyla vilayet ile kaza arasında yer alan sancakla beraber, devlet beş kademeli idari bölümlere ayrılmış oldu. Günümüz yerel yönetim sistemi (genel yönetimin taşra teşkilatı dahil) büyük çapta bazı değişikliklerle bu sisteme dayanmaktadır. 1864 reformuyla her vilayette, vilayete bağlı her sancağın göndereceği iki Müslüman iki de gayrimüslim üyeden oluşacak bir meclis öngörülmüştür. İdari sistemimiz böylece ilk kez yerel seçimle tanışmıştır. Meclis kararları merkezi yönetimin onayı ile geçerlilik kazanırdı.

1870 tarihli “İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi” ile bu yapı korunmuş ama İl Genel Meclisinin görev alanı genişlemiştir. Bununla birlikte İl Özel Yönetimleri, II. Meşrutiyete kadar, merkezin onun temsilcilerinin altında tam bir vesayet altında kalmışlardır. II. Meşrutiyet’in ilanından sonraki yıllarda, 1913’de, “İdare-i Umumiye-i Vilayet” adlı geçici yasanın özel yönetimlerle ilgili bölümü bu

yönetimleri düzenlemiştir. Yasanın illerin genel yönetimine ilişkin bölümü Cumhuriyetin ilanından sonra 1929'da 1426 sayılı yasa ile yürürlükten kaldırılmıştır (Keleş ve Yavuz, 1983, s. 42).

Keleş ve Yavuz (1983, s. 42) köyün toplumbilimsel olarak çok eski bir geçmişe sahip olduğunu ancak bir yerel yönetim birimi olarak örgütlenmesine ilişkin hükümlerin yine Tanzimattan sonra 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesi ile düzenlendiğini ifade etmişlerdir. Ancak köy yönetimlerinin ayrı bir tüzelkişilikleri yoktu. 1870 tarihli "İdare-i Umumiye-i Vilayet" köy yönetiminde bazı değişiklikler yapsa da yine köye tüzelkişilik tanınmamıştır. 1864 ve 1870 tüzükleri, 1913'de, "İdare-i Umumiye-i Vilayet" geçici yasası ile yürürlükten kaldırılmıştır ancak Cumhuriyet döneminde köy yönetimleri 1924 tarih ve 442 sayılı Köy Yasası ile yeniden düzenleninceye kadar bir yasal dayanaktan yoksun kalmıştır.

Cumhuriyetin ilanından 1930 yılına kadar geçen dönemde Osmanlı yerel yönetim sistemi genel olarak korunmuştur ve belediyelerin mali yönden güçlendirilmesi yönünde bazı kararlar alınmışsa da kısa bir zaman sonra yapılan yasa değişiklikleriyle belediyelerin mali imkanlarının azaltılmaya çalışıldığı ve bunların merkezi hükümete aktarılmaya çalışıldığı görülmektedir. (Ünlü, 1996, s. 15-16). Cumhuriyet döneminin yerel yönetimlere bakış açısını açıklayan yasal düzenlemeler 1930-1933 yılları arasında yapılmıştır. Bunlar; 1930 yılında çıkarılan 1580 sayılı Belediye Kanunu, 1933 yılında çıkarılan 2290 sayılı Yapı Yolları Kanunu, 2031 sayılı Belediyeler Bankası Kanunu (Tekeli, 1990, s. 46). Bu düzenlemeler ile merkeziyetçilik geleneği devam etmiştir. 1984 yılında ortaya çıkan Büyükşehir Belediye modelinde dahi merkezi denetimi yüksek bir belediyeçilik anlayışı mevcut olmuştur. Bu durum Sözköser'in (1997, s. 97) şu ifadesi ile anlatılabilir;

Bu dönemde ulaşılması gereken demokratik ve özerk belediyeçilik uygulaması gerçekleştirilemedi. Bu bakımdan, Türk yerel yönetiminin, idari açıdan gerekli özerk bir yapıya sahip olmadığı ve merkezi idarenin ağır denetimi altında olduğu söylenebilir. Örneğin, belediye meclisi kararlarının büyük bir kısmının, merkezi idare ya da merkezi idarenin taşra teşkilatları tarafından onaylanması, bütçenin onaylanması gibi diğer denetim şekilleri buna örnek olarak gösterilebilir. Bu durum merkezi idarenin yerel

yönetimde bulunanlara sağlıksız şekilde yaklaşmasının bir sonucu olabilir. Türk yerel yönetimin özerkliğe sahip olmaması Osmanlı mirasından kalan, Cumhuriyet döneminde varlığını sürdüren merkeziyetçi yönetim anlayışının nedeni olarak görülebilir.

Belediyelerle birlikte yerel yönetimlerin önemli birimlerinden olan İl Özel İdareleri ve Köylerde de Cumhuriyet döneminde hem geleneksel Osmanlı sistemi yürürlükte olmuş hem de merkezi yönetimin etkisi devam etmiştir. Bu yerel yönetim birimleri zaman içerisinde işlevsiz hale getirilmiş ve güçsüzleşmiştir. Hatta köyler zaman içerisinde idari özerkliklerini kaybetmiş, kaymakamlığın otoritesi altında bir alt hiyerarşik birim olarak faaliyet göstermiştir.

3.3. TÜRKİYE'DE YEREL YÖNETİM YAPISI

Türkiye'de "idarenin kuruluş ve görevleri" T.C. Anayasa'sının 123. maddesinde belirtildiği üzere "merkezden yönetim ve yerinden yönetim" esaslarına dayanır. Maddenin gerekçesinde ise şu açıklamalar yer almaktadır;

Türkiye'de idari yapının oluşmasında, tarihi gelişim ve deneyler sonucu merkezden yönetim ve yerinden yönetim birbirini tamamlayan ilkeler olarak ortaya çıkmış ve sürekli uygulama bulmuştur. Bunun sonucu olarak Devlet tüzel kişiliğinden başka, onun yanında çeşitli kamu tüzel kişileri ortaya çıkmıştır. Bir başka deyimle bugün, kamu hizmetleri genel idare başta olmak üzere, mahalli idareler ve hizmet yerinden yönetim kuruluşları tarafından yürütülmektedir (Nadaroğlu, 1998, s. 169).

Türkiye'de yerel yönetimler anayasal kuruluşlardır, T.C. Anayasa'sının 127. maddesinde mahalli idarelerin il, belediye veya köy halkının mahalli, müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları gene kanunda gösterilen seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileri olduğu hükümleri yer almaktadır.

Bu maddeden de anlaşılacağı üzere, Türkiye'de, belediyeler, köyler ve il

özel idareleri olmak üzere üç ayrı türde yerel yönetim kuruluşu vardır;

Türkiye’de yerel yönetim sistemi il, kent, köy ve bu üç birim arasında işlevsel ortaklıklar anlamına gelen birliklerden oluşur. Birinci kademedede, kentlerin yönetim birimi olan belediyeler ile kırsal yerleşmelerin yönetim birimi olan köy muhtarlıkları vardır. İkinci kademedede il temelinde il özel idaresi yer alır. Yerel yönetim birlikleri, bu üç yerel yönetim türü arasında bir ya da birkaç amaçla kurulmuş olan yapılardır (Güler, 2001).

Bu yerel yönetim örgütleri, günümüzde hemen her devletin yönetsel yapılanmasında önemli bir yer tutmaktadır. Yerel halkın gereksinim ve beklentilerine daha uygun ve daha etkili bir düzeyde yanıt verebilme özellikleri ile çağdaş ve demokratik bir yönetim yapısının vazgeçilmez unsurları arasında değerlendirilmektedir (Köse, 2004, s.3),

Nadaroğlu’na göre (1998, s. 170), mahalli idare kapsamında yer alan bu üç ayrı türdeki örgüt teorik yönden iki ayrı kategoriye oluşturmaktadır:

Köy ve belediye tipik komün idareleridir; bir diğer söyleyişle bu idareler doğal karakterdeki insan topluluklarının birer mahalli yönetim birimidir. Köy ve belediye arasındaki ayrım sadece nüfus kriterine göre yapılmaktadır. Bu durumda köylerin ve belediyelerin belirgin özelliği doğal insan topluluklarının yerleştikleri alanda faaliyette bulunmaları şeklinde belirlenmektedir. İl özel idarelerinin bu konudaki durumu ise farklıdır. Çünkü bu sonuncu mahalli idare biriminin faaliyet alanı il sınırları içinde kalan bölgedir. Bir merkezi idare birimi olan il’in sınırları doğal insan topluluğu kriterine göre değil, esasları merkezi idare tarafından saptanan idari bir takım faktörlere göre oluşturulmaktadır.

Ayrıca, T.C. Anayasa’sının 123. maddesinde geçen “idarenin bütünlüğü” ifadesi bu yönetimlerin denetlenmesini “yasal hatta zorunlu” hale getirmiştir. 127. maddede ise bu denetimin “idari vesayet” yoluyla sağlanılacağı belirtilmiştir.

3.4. TÜRKİYE’DE YEREL YÖNETİM YAPISININ ÖZELLİKLERİ

Türkiye’de yerel yönetim yapılarının hukuki, idari ve mali çerçevede

incelenmesi günümüzdeki yapılarının özelliklerini ortaya konulmasına yardımcı olacaktır.

T. C. Anayasa'sında vurgulanan yerinden yönetim ilkesi (123 maddenin 2. fıkrası), merkezi yönetimin yanı sıra fakat ondan ayrı olarak yerel yönetimlerin de kurulmasının anayasal dayanağını oluşturmuştur (Nadaroğlu, 1998, s. 169). Yerel yönetim örgütlerini belirten madde 127'de yer alan hükümlere göre yerel yönetimlerle ilgili şu sonuçlar çıkmaktadır:

- Türkiye'de yerel yönetim deyiminin kapsamına giren kuruluşlar olan il özel idareleri, belediyeler ve köyler kamu tüzel kişiliğine sahip anayasal kuruluşlardır. Maddede doğrudan "il özel idareleri"nin ismi geçmemektedir ancak, Anayasa'da belirlenen ilke doğrultusunda "il halkının müşterek mahalli ihtiyaçlarını karşılayacak kamu tüzel kişiliğinin" il özel idaresi olduğu bir başka kanunda açıkça belli edilmiştir.
- Seçimle meydana gelen karar ve yürütme organlarına sahip bulunan, dolayısıyla temsil esasına dayanan bu kuruluşlar ülkenin siyasal ve idari yapısında bağımsız bir kademe oluşturmaktadırlar.
- Yerel yönetim ünitelerinin seçilmiş organlarının organlık sıfatını kazanma ve kaybetme konusundaki denetimin esas itibariyle ise idari vesayet yoluyla gerçekleştirilmesi öngörülmektedir.
- Yerel yönetimler merkezi idare ile olan bağ ve ilişkilerinde-idari vesayetin getirdiği sınırlamaların dışında- esas itibariyle idari ve mali özerklikten yararlanacaklardır.
- Yerel yönetimlerin asli görevi kendi sınırları içindeki halkın müşterek mahalli ihtiyaçlarını karşılamaktır. Bunun için de Anayasa'da, bu kuruluşların özel gelir kaynaklarına, dolayısıyla ayrı birer bütçeye ve hizmetleri yürütecek kendi personeline ve örgüte sahip olmaları öngörülmektedir.
- Yerel yönetimlere görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlamak da bir anayasal zorunluluktur (Nadaroğlu, 1998, s. 172-173).

3.4.1. Belediyeler

3.4.1.1. Belediyelerin Hukuki Yapısı

Belediyeler, Anayasa'nın 127. maddesinde belirtilen yerel yönetimlerden birisidir. Kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenen ve belirli kamu hizmetlerini yerine getiren kuruluşlardır (DPT, 2007, s. 499). Günümüzün belediye idaresi 3.7.2005 tarihinde kabul edilen 5393 sayılı kanun ile (bu kanun 5216 sayılı kanuna tabi büyükşehir belediyeleri ile büyükşehir belediyesi sınırları içindeki ilçe belediyeleri dışında kalan il ve ilçe belediyelerini kapsamaktadır) yönetilmektedir.

3.7.2005 tarihli 5393 sayılı "Belediye Kanunu"nda belediyeler şu şekilde tanımlanmaktadır:

Belde sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişisini ifade eder.

Kanunda (Belediye Kanunu, 2005) nüfusu 5.000 ve üzerinde olan yerleşim birimlerinde belediye kurulabileceğinin mümkün olduğu belirtilirken, ancak köylerde belediye kurulabilmesi için, köy ihtiyar meclisinin veya seçmenlerinin en az yarısından bir fazlasının resmi olarak başvuruda bulunması ya da valinin gerek görmesi ile yerel seçim kurullarının bunu resmi olarak saptaması ve bunu valinin onayı ile İç İşleri Bakanlığı'na göndermesi gerekir. Danıştay tarafından onaylanırsa ancak o yerde belediye kurulabilir. Ayrıca, kanunda il ve ilçe merkezlerinde belediye kurulmasının zorunlu olduğu ifade edilmiştir.

Belediyeler halka en yakın kuruluşlar olarak kabul edilmektedir. Çünkü belediyelerin üstlendikleri görevler halkın günlük yaşantısını yakından ilgilendiren sağlık, temizlik eğlenme, dinlenme, kültür, çevre korunması vb. alanlardaki ortak ihtiyaçlarını karşılamaya yöneliktir. Buna göre şehirleşme hizmetlerinin yerine getirilmesinde ana kuruluşlar olarak nitelendirilebileceğimiz

belediyeler, belli başlı görev, yetki ve sorumlulukları ile yerel halkın ortak ve medeni ihtiyaçlarını karşılamaktadır.

Belediyenin, mahalli müşterek olmak şartıyla görev ve sorumlulukları şunlardır: (Belediye Kanunu, 2005, md. 14)

a) İmar, su ve kanalizasyon, ulaşım gibi kentsel alt yapı; coğrafî ve kent bilgi sistemleri; çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık; zabıta, itfaiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans; şehir içi trafik; defin ve mezarlıklar; ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar; konut; kültür ve sanat, turizm ve tanıtım, gençlik ve spor; sosyal hizmet ve yardım, nikâh, meslek ve beceri kazandırma; ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetlerini yapar veya yaptırır. Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 50.000'i geçen belediyeler, kadınlar ve çocuklar için koruma evleri açar.

b) Okul öncesi eğitim kurumları açabilir; Devlete ait her derecedeki okul binalarının inşaatı ile bakım ve onarımını yapabilir veya yaptırabilir, her türlü araç, gereç ve malzeme ihtiyaçlarını karşılayabilir; sağlıkla ilgili her türlü tesisi açabilir ve işletebilir; kültür ve tabiat varlıkları ile tarihî dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin korunmasını sağlayabilir; bu amaçla bakım ve onarımını yapabilir, korunması mümkün olmayanları aslına uygun olarak yeniden inşa edebilir. Gerektiğinde, öğrencilere, amatör spor kulüplerine malzeme verir ve gerekli desteği sağlar, her türlü amatör spor karşılaşmaları düzenler, yurt içi ve yurt dışı müsabakalarda üstün başarı gösteren veya derece alan sporculara belediye meclisi kararıyla ödül verebilir. Gıda bankacılığı yapabilir.

Belediyeler bu görev ve sorumluluklarını yerine getirirken mali durumları ve hizmetin ivediliğine göre öncelik sırasını belirler.

Belediyenin görev ve sorumlulukları arasında kültürle ilgili faaliyetleri de bulunmaktadır. Özellikle b fıkrasında belirtilen "kültür ve tabiat varlıkları ile tarihî dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin

korunmasını sağlayabilir” görevi daha açık olarak ifade edilmiştir. Belediye Kanunu’nda kültür ile ilgili bu faaliyetleri de diğer görevleri gibi yerine getirmesi gerekmektedir. Bir kültür ve eğitim kurumu olan halk halk kütüphaneleri de yerel yönetimler gibi içinde bulunduğu yörenin istek ve arzusunu karşılayabilirse gelişir. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü (1997, s. 45) yerel yönetimlerin kültür ve sanat alanında yerine getirmesi gereken bir görev olarak “il halk kütüphanesi, halk kitaplıkları ve okuma odaları kurmak ve yönetmek” hizmetlerini halka sunmaları gerektiğini belirtmiştir.

3.4.1.2. Belediyelerin İdari Yapıları

Belediyenin kanunda belirtilen üç organı vardır. Bunlar, Belediye Meclisi, Belediye Encümeni, Belediye Başkanlığıdır.

Belediye Meclisi, belediyenin karar organıdır (5393, m.17) ve ilgili kanunda gösterilen esas ve usullere göre seçilmiş üyelerden oluşur. (DPT, 2007, s. 500.2). Meclisin ele aldığımız başlıca görev ve yetkileri şunlardır:

- a) Stratejik plân ile yatırım ve çalışma programlarını, belediye faaliyetlerinin ve personelinin performans ölçütlerini görüşmek ve kabul etmek,
- b) Bütçe ve kesin hesabı kabul etmek, belediyenin imar planlarını görüşmek,
- c) Meclis başkanlık divanını ve encümen üyeleri ile ihtisas komisyonları üyelerini seçmek,
- d) Belediye tarafından çıkarılacak yönetmelikleri kabul etmek vd.

Meclis, kendisine kanunla verilen görevleri süresi içinde yapmayı ihmal ederse ve bu belediyeye ait işleri sekteye uğratırsa ve belediyeye verilen görevlerle ilgisi olmayan siyasi konularda karar alırsa , İçişleri Bakanlığı’nın bildirisi üzerine Danıştay kararı ile feshedilir.

Belediye Encümeni, belediyelerin karma bir yapıya sahip olan (DPT, 2007, s.

500.4) karar organıdır. Belediye Encümeninin ele aldığımız başlıca görev ve yetkileri şunlardır (5393, m.34):

- a) Stratejik plân ve yıllık çalışma programı ile bütçe ve kesin hesabı incelemek,
- b) Kanunlarda öngörülen cezaları vermek, taşınmaz mal satımına, trampasına ve tahsisine ilişkin meclis kararlarını uygulamak,
- c) Umuma açık yerlerin açılış ve kapanış saatlerini belirlemek vd.

3.4.1.3. Belediyelerin Mali Yapıları

Belediyelerin hemen hemen bütün ülkelerde başlıca üç tür mali kaynağa sahiptir. Bunlar:

1. Kaynaklardan elde edilen öz gelirler: Bunlar belediye yönetimlerine tahsil etme yetkisi tanınmış vergiler, harçlar, katılım payları, ücretler ve belediyelere ait taşınmazların satılması ve kiralanması yoluyla elde ettiği gelirler ve işletme kararlarıdır.
2. Transfer niteliği taşıyan gelirlerdir: Bu kaynak merkezi yönetim gelirlerinden aldığı pay ile yardım ve borç şeklindeki aktarmadan oluşmaktadır.
3. Belediyelerin bankacılık sektörü ile mali piyasadan aldığı kredilerdir (Bülbül, 2006b, s. 69).

Belirtilen bu mali kaynakları Türkiye'deki belediyelerin gelir kaynakları olarak detaylı olarak 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda (2005, md. 59) belediyenin gelir kaynakları sıralanmaktadır. Aynı kanunun 60. maddesinde belediyenin giderleri de sıralanmıştır.

3.4.2. Büyükşehir Belediyesi

3.4.2.1. Büyükşehir Belediyelerinin Hukuki Yapısı

“Belediye sınırları içinde birden fazla ilçe bulunan şehirlere büyükşehir denilmektedir” (Tortop, 1986, s. 180). T.C. Anayasası'nın 127. maddesinde yer alan “Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirilebilir.” hükmü büyükşehir belediyelerinin kurulmasına esas teşkil etmektedir. “Büyükşehir belediyeleri, yerel yönetim sistemimize ilk defa 1984'de üç büyük ilimizde iki kademeli birimler olarak girmiştir” (Bilgiç, 1998, s. 297). Günümüzde Büyükşehir Belediyesi 10.7.2004 tarihinde kabul edilen 5216 sayılı kanun ile yönetilmektedir. Bu kanunda “Büyükşehir Belediyesi Kanunu”nda (2004) büyükşehir belediyesi şu şekilde tanımlanmaktadır;

En az üç ilçe veya ilk kademe belediyesini kapsayan, bu belediyeler arasında koordinasyonu sağlayan; kanunlarla verilen görev ve sorumlulukları yerine getiren, yetkileri kullanan; idarî ve malî özerkliğe sahip ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişisini ifade eder.

Büyükşehir Belediyesinin, kanunda belirtilen, Madde 7'de ifade edilen ve kütüphane kurumu ile dolaylı biçimde ilgili olabilecek görev ve sorumlulukları şunlardır:

- g) Büyükşehirin bütünlüğüne hizmet eden sosyal donatılar, bölge parkları, hayvanat bahçeleri, hayvan barınakları, kütüphane, müze, spor, dinlence, eğlence ve benzeri yerleri yapmak, yaptırmak, işletmek veya işlettirmek; gerektiğinde amatör spor kulüplerine malzeme vermek ve gerekli desteği sağlamak, amatör takımlar arasında spor müsabakaları düzenlemek, yurt içi ve yurt dışı müsabakalarda üstün başarı gösteren veya derece alan sporculara belediye meclis kararıyla ödül vermek,
- h) Gerektiğinde sağlık, eğitim ve kültür hizmetleri için bina ve tesisler yapmak, kamu kurum ve kuruluşlarına ait bu hizmetlerle ilgili bina ve

tesislerin her türlü bakımını, onarımını yapmak ve gerekli malzeme desteğini sağlamak,

i) Kültür ve tabiat varlıkları ile tarihî dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin korunmasını sağlamak, bu amaçla bakım ve onarımını yapmak, korunması mümkün olmayanları aslına uygun olarak yeniden inşa etmek,

l) Sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık üniteleri ile yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işlettirmek, bu hizmetleri yürütürken üniversiteler, yüksek okullar, meslek liseleri, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapmak.

m) Afet riski taşıyan veya can ve mal güvenliği açısından tehlike oluşturan binaları insandan tahliye etmek ve yıkmak.

Büyükşehir belediyeleri de bir yerel yönetim birimi olarak kendilerine verilen görev ve sorumluluklarını halkın ihtiyaçları doğrultusunda yerine getirmelidir. Halk kütüphanelerini ilgilendirebilecek görev ve sorumlulukları kültürle ilgili olanlar kapsamında değerlendirebilir. Yani “g”, “h”, “i”, “l” maddeleri halk kütüphanelerini ilgilendirebilecek maddelerdir. Ayrıca Büyükşehir Belediye Kanunu’nda doğrudan kütüphane adının geçtiği bir madde de bulunmaktadır (g). Kanunda da belirtildiği gibi kütüphane kurmak, işletmek, kültür hizmeti kapsamına giren kütüphaneler için bina yapmak, bakım, onarım vb. işleriyle ilgilenmek, sosyal ve kültür hizmeti olarak kütüphane hizmetlerini de yürütmesi ve geliştirmesi gerekmektedir.

3.4.2.2. Büyükşehir Belediyelerin İdari Yapısı

Büyükşehir belediyesinin yapısı da diğer belediyeler gibidir. Büyükşehir belediye

başkanı, meclisi ve encümeni olmak üzere üç organı vardır.

Büyükşehir belediyesinin karar organı büyükşehir belediye meclisi, belediye encümeni ve belediye başkanından oluşmaktadır. Büyükşehir belediye başkanı büyükşehir belediye meclisinin başkanı olup, büyükşehir içindeki diğer belediyelerin başkanları, büyükşehir belediye meclisinin doğal üyesidir. Meclisin görev süresi beş yıldır.

Büyükşehir belediye encümeni, belediye başkanının başkanlığında, büyükşehir belediyesi genel sekreteri ile imar, fen, hukuk, yazı, hesap, personel işleri gibi birim başkanlarından kuruludur.

Halk tarafından doğrudan seçilen büyükşehir belediye başkanı, büyükşehir belediye idaresinin başı ve tüzel kişiliğinin temsilcisidir. büyükşehir belediye başkanı, büyükşehir belediye meclisi ile ilçe belediye meclislerince alınan her türlü kararı inceler. Gerek gördüğü hallerde kararları bu meclislere iade edebilir.

3.4.2.3. Büyükşehir Belediyelerinin Mali Yapısı

5216 sayılı Belediye Kanunu'nda (2004, md.23) büyükşehir belediyelerinin de gelirleri belirtilmiştir. Bu gelirlere bazıları şunlardır:

- a) Genel bütçe vergi gelirleri tahsilât toplamı üzerinden ilçe ve ilk kademe belediyelerine verilen paylardan Bakanlar Kurulu tarafından belirlenecek oranlar içinde ayrılarak İller Bankası'na gönderilecek pay,
- b) Büyükşehir belediyesine bırakılan sosyal ve kültürel tesisler, spor, eğlence ve dinlenme yerleri ile yeşil sahalarda tahsil edilecek her türlü belediye vergi, resim ve harçları,

- c) 7 nci maddenin birinci fıkrasının (g) bendinde belirtilen alanlar ile bu alanlara cephesi bulunan binalar üzerindeki her türlü ilân ve reklamların vergileri ile asma, tahsis ve bakım ücretleri.
- d) Kira, faiz ve ceza gelirleri.
- e) Kamu idare ve müesseselerinin yardımları.
- f) Büyükşehir belediyesinin taşınır ve taşınmaz mal gelirleri.
- g) Yapılacak hizmetler karşılığı alınacak ücretler.
- h) Diğer gelirler.

Büyükşehir Belediyesinin giderleri ise 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nun (2004) 24. maddesinde şunlar olarak tanımlanmış olanlardan bazıları şunlardır:

- a) Belediye hizmet binaları ve tesislerin temini, bakım ve onarımı için yapılan giderler.
- b) Personel giderleri,
- c) Her türlü alt yapı, yapım, onarım ve bakım giderleri,
- d) Belediye zabıta ve itfaiye hizmetleri ile diğer görev ve hizmetlerin yürütülmesi için yapılacak giderler,
- e) Vergi, resim, harç, katılma payı, hizmet karşılığı alınacak ücretler ve diğer gelirlerin takip ve tahsili için yapılacak giderler,
- f) Sosyal hizmet yardım giderleri,
- g) Spor, sosyal, kültürel ve bilimsel etkinlikler için yapılan giderler,
- h) Kanunla verilen görevler ve hizmetlerin yürütülmesi için yapılan diğer giderler.

Büyükşehir belediyelerinin spor, sosyal, kültürel ve bilimsel etkinlikler için harcamalarda bulunması gerektiği kanunla belirtilmiş olması bu alandaki görev ve sorumluluklarını yerine getirmesi açısından önem taşımaktadır. Kütüphane

kurma, geliştirme görevi olan büyükşehir belediyelerinin bu görevi yerine getirebilmesinde mali kaynak ayrılması gerektiği “g” maddesi ile belirtilmektedir.

3.4.3. Köy İdaresi

Nadaroğlu, (1998, s. 240) köylerin tipik bir komün ve geleneksel bir yerel idare kuruluşu olduğunu belirtmiştir. Buna göre köy, insanların topluca ve bir arada yaşama ihtiyaç ve alışkanlıklarının sonucu olarak ortaya çıkmış en küçük yerleşme birimidir. Bu yerleşme biriminde oturan insanların ortak karakterdeki ihtiyaçlarını karşılamak üzere yerel idare birimi olarak kurulan idare örgütüne “köy idaresi” adı verilir.

Köy idaresi yerel yönetim birimi olarak 442 sayılı Köy Kanunu ile 1924'te kurulmuştur. Köyler kurulduğu yıldan itibaren yasal yapılarında değişiklik yapılmayan tek yerel yönetim birimidir. Köyün hukuki ve mali yapısına ilişkin çeşitli noktalar bu kanunda yer almaktadır.

3.4.4. İl Özel İdaresi

3.4.4.1. İl Özel İdarelerinin Hukuki Yapısı

1982 T.C. Anayasası'na göre İl Özel İdareleri hem merkezi idarenin bir kademesi hem de bir mahalli idare örgütüdür. İl Özel İdaresi 22.2.2005 tarihinde kabul edilen 5302 sayılı kanun ile yönetilmektedir. T.C. Anayasası'nın 126. maddesinde il özel idareleri, merkezi idarenin bir kademesidir ve yetki genişliği ilkesine göre idare edilmektedir. Vali, merkezi idarenin taşra teşkilatı niteliğindeki il'in en büyük mülki amiridir ve merkez tarafından atanmaktadır. Yani merkezi idare il özel idarelerini “hiyerarşik kurallara” göre, “idari vesayet yöntemi” ile denetlemektedir. İl özel idaresi T.C. Anayasası'nın 127. maddesinde ayrıca şu şekilde ifade edilmektedir: il sınırları içindeki halkın

müşterek mahalli ihtiyaçlarını karşılamak üzere kamu tüzel kişiliğine dolayısıyla idari ve mali otonomiye sahip bir kuruluş meydana getirilmiş ve buna hem mevzuatta, hem de Türk idare hukuku terminolojisinde “İl Özel İdaresi” adı verilmiştir. Bu yazılanlar dahilinde Nadaroğlu'nun (1998, s. 176) şu ifadesi açıklayıcı olmaktadır:

...genel idaresi itibariyle merkezi idareye bağlı ve onun taşra teşkilatının bir parçası olan il özel idaresi itibariyle kamu tüzel kişiliğine ve seçilmiş karar organlarına sahip bir mahalli idare ünitesidir.

5302 sayılı “İl Özel İdaresi Kanunu”nda ise (2005) İl Özel İdareleri şu şekilde tanımlanmaktadır:

İl halkının mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerliğe sahip kamu tüzel kişisini ifade eder.

İl özel yönetimleri, il halkına hem kentsel hem de kırsal nitelikte hizmet yapabilmektedir. Çünkü il sınırları içerisinde hem belediyeler hem de köyler bulunmaktadır (Eryılmaz, 1998, s. 73). İl özel idaresi mahallî müşterek nitelikte olmak şartıyla, kanunda belirtilen ve madde 6'da ifade edilen kütüphane kurumu ile dolaylı ilgisi olan görev ve sorumlulukları şunlardır:

- a) Sağlık, tarım, sanayi ve ticaret; ilin çevre düzeni plânı, bayındırlık ve iskân, toprağın korunması, erozyonun önlenmesi, sosyal hizmet ve yardımlar, yoksullara mikro kredi verilmesi, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları; ilk ve orta öğretim kurumlarının arsa temini, binalarının yapım, bakım ve onarımı ile diğer ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin hizmetleri il sınırları içinde,
- c) İmar, yol, su, kanalizasyon, katı atık, çevre, acil yardım ve kurtarma, kültür, turizm, gençlik ve spor; orman köylerinin desteklenmesi, ağaçlandırma, park ve bahçe tesisine ilişkin hizmetleri belediye sınırları dışında,

Yapmakla görevli ve yetkilidir.

Halk kütüphaneleri açısından bu görevleri değerlendirdiğimizde, Belediye Kanunu'nda ifade edildiği gibi "halk kütüphanesi kurma, yönetme ve geliştirme" konusunda açık bir görev verilmemiştir. Ancak, kanunda doğrudan kütüphane olarak belirtilmemekle birlikte il özel idarelerinin belediye sınırları dışında kültür hizmetlerini yerine getirebileceği ifade edilmiştir.

3.4.4.2. İl Özel İdarelerinin İdari Yapısı

İl özel idarelerinin kanunda belirtilen üç organı vardır; İl Genel Meclisi, İl Daimi Encümeni, Vali.

İl genel meclisi, il özel idaresinin karar organıdır. Genel meclis seçimleri beş yılda bir yapılmaktadır. İlçe sayısına ve nüfusuna göre üye sayısı belirlenir.

Bütçe ve kesin hesabı kabul etmek, borçlanmaya karar vermek, il çevre düzeni plânı ile belediye sınırları dışındaki alanların imar plânlarını görüşmek ve karara bağlamak, encümen üyeleri ile ihtisas komisyonları üyelerini seçmek, İl özel idaresi tarafından çıkarılacak yönetmelikleri kabul etmek il genel meclisinin görev ve yetkileri arasındadır.

İl encümeni, il genel meclisi gibi karar ve danışma organıdır. Valinin başkanlığında, il genel meclisinin her yıl kendi üyeleri arasından bir yıl için gizli oyla seçeceği beş üye ile biri malî hizmetler birim amiri olmak üzere valinin her yıl birim amirleri arasından seçeceği beş üyeden oluşur.

Encümenin önemli görev ve yetkileri şunlar olarak belirtilmiştir; yıllık çalışma programına alınan işlerle ilgili kamulaştırma kararlarını almak ve uygulamak, öngörülme-yen giderler ödeneğinin harcama yerlerini belirlemek, kanunlarda öngörülen cezaları vermek.

Vali, il özel idaresinin başı ve tüzel kişiliğinin temsilcisidir. İl özel idaresin yürütme organıdır. İl özel idaresi teşkilâtının en üst amiri olarak il özel idaresi teşkilâtını sevk ve idare etmek, il özel idaresinin hak ve menfaatlerini korumak İl encümenine başkanlık etmek, il özel idaresinin taşınır ve taşınmaz mallarını idare etmek, il özel idaresinin gelir ve alacaklarını takip ve tahsil etmek, il özel idaresi personelini atamak, il özel idaresi, bağlı kuruluşlarını ve işletmelerini denetlemek valinin görev ve yetkileri arasındadır.

3.4.4.3. İl Özel İdarelerinin Mali Yapısı

5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun 42. maddesine göre bu yerel yönetim örgütünün gelirlerinden bazıları şunlardır:

- a) Kanunlarla gösterilen il özel idaresi vergi, resim, harç ve katılma payları.
- b) Genel bütçe vergi gelirlerinden ayrılan paylar.
- c) Genel ve özel bütçeli idarelerden yapılacak ödemeler.
- d) Taşınır ve taşınmaz malların kira, satış ve başka suretle değerlendirilmesinden elde edilecek gelirler.
- f) Faiz ve ceza gelirleri.
- i) Diğer gelirler.

Ayrıca belediyeler de olduğu gibi İl Özel İdareleri için de "Genel Bütçe Vergi Gelirleri"nden pay ayrılmaktadır. Bu, ilk defa 1981 yılında kabul edilen 2380 sayılı "Belediye ve İl Özel İdarelerine genel bütçe vergi gelirlerinden pay verilmesi hakkındaki kanun" ile başlamıştır. Buna göre il özel idarelerinin genel bütçe vergi gelirlerinden aldığı pay, 2003 yılında bütçe kanunu 51. maddesine konulan bir hüküm ile 2003 yılı için %1 olarak uygulanmıştır. Ancak İl özel idarelerinin genel bütçe vergi gelirlerinden aldıkları payların dağıtımı 22.02.2001 tarihinde fonların kaldırılmasıyla genel bütçe vergi gelirlerinden il özel idareler

fonu ve mahalli idareler fonuna aktarmasıyla son bulmuştur. Bu nedenle oluşacak gelir kaybını önlemek için, İçişleri Bakanlığı bütçesine il özel idarelerine yapılacak yardımlar ödeneği konulmuştur (Bülbül, 2006b, s. 52).

İl özel idarelerinin belirtilen gelirlerin yanı sıra devlet bütçesinden yerel yönetimlere birçok yardımlar yapılmaktadır. Ancak bu yardımların dağıtımını konusunda kanuni bir düzenleme mevcut değildir. Daha çok merkezi yönetim ile yerel yönetimlerin siyasi olarak şekillenmesine göre yapılmaktadır.

Kanunun 43. maddesinde il özel idarelerinin giderleri şunlar olarak belirtilmiştir:

- a) İl özel idaresi binaları, tesisleri vb. yapımı, bakımı ve onarımı için yapılan giderler,
- b) Personel giderleri,
- c) Her türlü alt yapı, yapım, onarım ve bakım giderleri,
- d) Çeşitli hizmet karşılığı alınacak ücretler ve diğer gelirlerin takip ve tahsili için yapılacak giderler,
- e) Köylere veya köylerin aralarında kurdukları birliklere yapılacak yardımlar,
- f) Faiz, borçlanmaya ilişkin diğer ödemeler ve sigorta giderleri,
- g) Sosyal hizmet giderleri,
- h) Dava takip ve icra giderleri,
- i) Çeşitli kurum ve kuruluşlarla birlikte yapılan ortak hizmetler ve diğer proje giderleri.
- j) Sosyo-kültürel ve bilimsel etkinlikler için yapılan giderler.
- k) Doğal afet giderleri.
- l) Kanunla verilen görevler ve hizmetlerin yürütülmesi için yapılan diğer giderler.

İl özel idarelerinin giderleri arasında "j" maddesinde sosyo-kültürel bilimsel etkinlikler dolayısıyla kütüphaneler için harcamaları olduğu ifade edilmiştir.

İl özel idare harcamaları bütçelerinde cari harcamaları, yatırım harcamaları, sermaye teşkili ve transfer harcamaları olmak üzere üç bölümde gösterilir. Cari harcamalar, personel, ödenekler, yönetim, kurum ve diğer harcamalardan oluşur. Yatırım harcamaları ; etüt ve proje, yapı tesis ve büyük onarım, kurum harcamaları ve çeşitli harcamalardan oluşur. Sermaye teşkili ve transfer harcamaları ise; kurumlara katılma payları ve sermaye teşkilleri, kamulaştırma ve taşınmaz mallar satın alımları, iktisadi transferler, mali transferler, sosyal transferler, sosyal transferler ve borç ödemelerinden oluşmaktadır. (Bülbül, 2006b, s. 57).

Yerel Yönetimlerin hukuki yapılarını incelediğimizde “Köy” dışında kalan yerel yönetim idarelerinin temel yasalarının değiştirildiği görülmektedir. Özellikle “Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı” çerçevesinde bu değişiklik bir gereklilik olarak görülmektedir. Çünkü amaçlanan bu reform ile yerel hizmetlerin daha etkili ve verimli sunulabilmesi için önlemler alma ve örgütsel yapıların gözden geçirilmesi üzerinde durulmaktadır (Erençin, 2002, s. 34). Halk kütüphaneleri açısından bir değerlendirme yaptığımızda, özellikle görev ve sorumluluklarında yerel yönetim idarelerinin eski yasalarında olduğu gibi, her bir idarenin kütüphane hizmetlerine yönelik yetki ve sorumluluklarının açıkça ortaya konulmadığı görülmektedir. Ancak “dolaylı olarak” kütüphane hizmetlerine yönelik ifadeler vardır. “Doğrudan” kütüphane kurma ve geliştirmeye yönelik görev ve sorumluluklar Belediye Kanunu’nun 77. maddesinde, Büyükşehir Belediye Kanunu’nun 7. maddesinde yer almaktadır. İl özel idareleri ile ilgili yasalarda ise “kültür” ile ilgili görev ve sorumluluklar yüklenmiştir. Ancak “kütüphane” geçmemektedir.

Yerel yönetimlere ait yasalarda doğrudan ya da dolaylı olarak kütüphane ile ilgili maddelerin bulunması yeterli değildir. Bu maddelerin yürütülmesini sağlamak için bir kütüphane yasasının mutlaka olması gerekmektedir. Zaten belediyeler, eğitim ve kültür işlerine az miktarda paralar ayırmakta, bu konudaki görevlerini de temel bir politikaya bağlı olmadan plansız ve amaçsız bir şekilde gerçekleştirmektedir (Geray, 1994, s. 10). Yerel yönetimlere rehberlik edecek halk kütüphaneleriyle ilgili yasanın olmayışı bu durumun devam etmesine sebep olabilecektir.

3.5. TÜRKİYE’DE YEREL YÖNETİMLERİN DURUMU

Türkiye’de kamu yönetimi, merkezi yönetim ile birlikte yerel yönetimlerin ortak iş bölümüyle yürütülmektedir. Ancak, Türkiye’de yerel yönetim birimlerinin Tanzimat ile yapılan düzenlemeleri sırasında Fransız yerel yönetim düzeninin benimsenmiş olması, Cumhuriyet döneminde hatta günümüzde bile ağırlıklı olarak merkeziyetçi bir yönetim sisteminin devam etmesine neden olmaktadır. Böyle bir yapı “demokratik, güçlü yerel yönetimi, dolayısıyla yerel demokrasiyi dışlar. Bir başka yönüyle de yerel seçmene, yerel politika ve politikacıya, kısası yerel demokrasiye güvensizlik inançsızlık anlamını taşır” (TÜSİAD, 1995, s.32).

Daha önce belirtildiği üzere Türkiye’de yerel yönetim sistemi il özel idaresi, belediye ve köy olmak üzere üç kademelidir. Ancak bu üç kademe arasında tüzel olarak herhangi bir hiyerarşik ilişki bulunmadığı gibi eşgüdüm amaçlı ilişki de bulunmamaktadır. Bunların birbirleri arasındaki ilişkisizlik, genel yönetimin taşra kuruluşları olan ilçe (kaymakamlık) ve il (valilik) kanalları ile giderilmektedir (DPT, 2001, s. 16).

Türkiye’de yerel yönetim türlerine ilişkin sayısal veriler şöyledir:

TABLO 2. Yerel Yönetimlerin Sayısı

YEREL YÖNETİM TÜRÜ	SAYISI
İl özel idaresi	81
Belediye	3225
Köy (04.07.2006 tarihi itibarıyla)	34458

Kaynak: İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, 2007

2000 yılı nüfus sayımına göre Türkiye Nüfusu 67.803.927’dir (DİE, 2007). Türkiye nüfusunun % 78.76’sı (53.403.386) belediye sınırları içinde yaşamaktadır. Belediye sınırları dışındaki nüfus oranı ise % 21.24’dur

(14.400.541). Belediye sınırları içinde yaşayanların sayısının daha çok olmasının nedeni, köyden kente yani belediye sınırlarına çok sayıda göçün olması düşünülebilir. Yerel yönetimler içinde hızlı nüfus artışı olması belediyeleri daha çok öne çıkartmış, köyler pasif hale getirilmiş, il özel idareleri ise merkezi yönetimin bir uzantısı haline gelmişlerdir. Yerel yönetim birimleri birbirleriyle bağlantı kuramaz hale gelmiş, yerel ihtiyaç ve sorunların planlanmasına katılamamaktadırlar (Aydemir, 2001, s. 81).

Yerel yönetim denilince akla ilk önce “belediyelerin” gelmesi özellikle il özel idarelerine göre sayıca çok olmasından ve Türkiye nüfusunun neredeyse % 80’inin bu yerel yönetim birimi içinde oturmasından kaynaklanmaktadır.

Türkiye’deki yerel yönetimlerin bu günkü durumunu, ikinci bölümde “Yerel Yönetimlerin Özellikleri” kısmında belirtmiş olduğumuz maddeler çerçevesinde bir değerlendirmesini yapacağız.

3.5.1. Organlarını Seçimle Belirleme Açısından Türkiye’de Yerel Yönetimler

Türkiye’de yerel yönetimler, organlarını kısmen belirleyebilmektedir ve yerel topluluklar kendilerini serbestçe yönetme imkanından yoksun bırakılmaktadırlar. Halka en yakın yerel yönetim türü olarak tanımlanan belediyelerin organlarından, belediye başkanı ve belediye meclisi üyeleri seçimle belirlenmektedir. Ancak, belediye meclisinin verdiği kararların bir bölümü, merkezi hükümetin memuru olan yerel mülki amirin (vali, kaymakam) onayı ile yürürlük kazanmaktadır (Yılmaz, 1997, s. 120). Belediyelerin karar organı olan belediye encümeni üyeleri ise seçimle belirlenirken, bir bölümü atama ile gelmektedir. Belediye başkanlığının herhangi bir nedenle boşalması ve yeni belediye başkanı veya başkan vekili seçiminin yapılamaması durumunda ise seçim yapılmıyaya kadar belediye başkanlığına büyükşehir ve il belediyelerinde İçişleri Bakanı, diğer belediyelerde vali tarafından görevlendirme yapılır.

Diğer bir yerel yönetim türü olan il özel İdareleri'nin organlarından sadece il genel meclisi seçimle belirlenmesine rağmen kararlarının kesinleşebilmesi için kararların tam metni, en geç beş gün içinde il özel idaresinin başkanı olan merkezin atadığı vali'ye gönderilir. Vali, hukuka aykırı gördüğü kararları, yedi gün içinde gerekçesini de belirterek yeniden görüşülmek üzere il genel meclisine iade edebilir. Valiye gönderilmeyen meclis kararları ise yürürlüğe girmemektedir. İl encümeni ise il genel meclisinin her yıl kendi üyeleri arasından bir yıl için gizli oyla seçeceği beş üye ile biri malî hizmetler birim amiri olmak üzere valinin her yıl birim amirleri arasından seçeceği beş üyeden oluşur.

Organlarının seçimle belirlenmesi açısından yerel yönetim türleri için en rahat tür köylerdir. Köy ihtiyar meclisi köy derneğince seçilir. Köy muhtarı, köyün yürütme organıdır ve köylü tarafından beş yıllığına seçilirler. Muhtar, köy yasal yönetim biriminin başı olarak görev yapmasının yanı sıra merkezi yönetimin temsilcisi konumundadır ve maaşı merkezi yönetim tarafından ödenmektedir.

Türkiye'de yerel yönetimlerin organları kısmen seçimle belirlenmekte, seçimle belirlense bile organların verdiği kararların bir bölümü dolaylı olarak merkezi yönetimin onayına tabii tutulmakta (atananlar aracılığıyla) ya da doğrudan merkezi yönetimin temsilcisi konumunda olmaktadır.

3.5.2. Kesin Karar Alma ve Yürütme Gücü Açısından Türkiye'de Yerel

Yönetimler

Yerel yönetim türleri içinde gerek belediyelerde, belediye meclisinin verdiği kararların bir bölümünün vali veya kaymakam onayı ile yürürlük kazanması, gerek il özel idareleri'nde il genel meclisinin kararlarının kesinleşebilmesi için kararlarının tam metninin vali'ye gönderilmesi merkezi yönetimin yerel yönetimlerin yürütme gücü üzerinde denetimi olduğunu gösterir. Dolayısıyla bu yerel yönetim türlerinin karar alma gücü olması gerektiği ölçüde olamamaktadır. Kısacası "yerel yönetim kuruluşlarımız, yönetim sistemimizde kırsal ve kentsel

yörelerde yerel hizmetleri yürütme yetki ve sorumluluğuna sahip temel kuruluşlar değildir” (TÜSİAD, 1995, s. 32).

3.5.3. Mali Güç ve Personel Açısından Türkiye’de Yerel Yönetimler

Yerel yönetimlerin yeterli mali kaynaklara sahip olmaması dolayısıyla mali açıdan güçsüz olmaları, yerel topluluklara karşı yerine getirmesi gereken görevlerinin aksamasına neden olmaktadır. Ayrıca bu, onların yeterli sayıda nitelikli elemana sahip olmalarını da engellemektedir. Yerel yönetimlerin mali bakımdan merkeze bağımlılığı vardır, çünkü yerel yönetimlerin mali kaynaklarının günümüzde yaklaşık % 80’i (TÜSİAD, 1995, s. 35) merkezce toplanan vergilerden ayrılan paylar ve çeşitli yardımlar biçiminde merkezi yönetimce sağlanmaktadır. Bu şekilde merkeze bağımlı bir yerel yönetim sisteminin olması yerel yönetimlerin güçlü ve özerk kuruluşlar olmasını engellemektedir.

Yerel yönetimlerin üç farklı gelir kaynağı vardır. Bunlar Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilat Toplamı (GBVGTT) üzerinden il özel idaresi ve belediyelere ayrılan paylar, yerel yönetimlerin özgelirleri ve borçlanmadır. Köyler GBVGTT’ndan pay almamaktadır (DPT, 2001, s. 39).

TABLO 3. Belediye Gelirlerinin Oransal Dağılımı (%)

Yıllar	Vergi Gelirleri Payı	Belediye Vergileri	Belediye Harçları	Harcamalara Katılma Payı	Belediye İşletmeleri	Yardımcı Gelirler
1982	44	11	9	0,97	12	22
1983	40	13	11	0,99	12	23
1984	43	13	9	0,95	8	27
1985	50	8	7	0,95	6	27
1986	44	14	5	0,88	3	31
1987	43	12	5	1	5	35
1988	44	10	4	1	5	36
1989	51	10	5	2	7	24
1990	52	12	4	4	7	21
1991	54	8	4	2	7	27
1992	51	6	3	1	7	31
1993	45	5	3	2	5	40
1994	45	14	3	1	6	29
1995	45	11	3	1	7	26
1996	46	10	3	2	6	40
1997	46	9	3	2	7	37
1998	45	11	3	1	5	36
1999	48	10	2	1,40	6	33
2000	43	11	3	1,50	7	36
2001	46	10	3	2	19	21
2002	50	12	3	1	7	32
2003	44	18	3	1	8	34

Kaynak: Bülbül, 2006b, s. 88

Belediye gelirlerinin oranları incelendiği zaman en az belediye işletmelerinden (%5) en çok genel bütçe gelirlerinden (vergi gelirleri payı) (%50) gelir sağlandığı görülmektedir. Yardımcı gelirlerden sağlanan oran %30, belediye vergi gelirlerinden %10, belediye harçlarından ise %5 civarında gelir sağlandığı görülmektedir. Harcamalara katılma payı ise %1 civarındadır. Bülbül'ün deyimiyle (2006b, s. 88) bu durum şunu göstermektedir;

...halen yerel yönetimler merkezi idarenin mali vesayeti altında kalmaya devam etmektedirler. Çünkü kendi öz gelirleri finansmanlarının ancak % 50'sini karşılayabilmektedir.

TABLO 4. Belediye Harcamalarının Gider Türlerine Göre Dağılımı (%)

Yıllar	Cari	Yatırım	Transfer
1970	54,0	22,3	23,7
1980	63,8	22,9	13,3
1981	66,5	21,5	12,2
1982	58,8	26,9	14,4
1983	62,4	23,9	13,8
1984	58,7	27,9	16,5
1985	52,3	31,9	15,9
1986	38,4	46,1	15,7
1987	37,6	44,9	17,7
1988	39,1	40,6	20,4
1989	46,2	36,5	17,4
1990	50,6	32,3	17,3
1991	47,3	25,2	27,6
1992	45,8	24,5	29,8
1993	40,5	23,5	36,1
1994	42,8	22,8	34,5
1995	35,3	25,7	39,2
1996	39,6	26,1	34,1
1997	36,3	26,3	37,3
1998	38,0	27,1	34,8
1999	42,2	28,1	29,5
2000	43,1	28,1	28,7
2001	35,3	25,3	39,4

Kaynak: Bülbül, 2006b, s. 94

Giderlerin ekonomik ayrıma göre cari, yatırım ve transfer harcamaları şeklinde üçe ayrılmaktadır. Cari harcamalar; personel, ödenekler, yönetim, kurum ve diğer harcamalardan oluşur. Yatırım harcamaları; etüt ve proje, yapı tesis ve büyük onarım, kurum harcamaları ve çeşitli harcamalardan oluşur. Transfer harcamaları ise; iktisadi transferler, mali transferler, sosyal transferler, sosyal transferler ve borç ödemelerinden oluşmaktadır (Bülbül, 2006b, s. 57).

Belediye giderler içerisinde, cari harcamalar en yüksek paya sahiptir. 80'li yılların başında özellikle 1981'de cari harcamaların (%66,5) en yüksek seviyeye ulaştığı görülmektedir. Cari harcamalarını, yatırım harcamaları takip etmekte, daha sonra transfer harcamaları gelmektedir. Son yıllarda ise transfer harcamaları cari harcamalardan sonra gelmeye başlamıştır.

TABLO 5. Köy Harcamalarının Dağılımı (2001)

Görevler	Harcama Oranı
İdari İşler	13,80
Tarım Eko. İşleri	7,00
Eğitim İşleri	5,00
Sağlık İşleri	17,20
Bayındırlık İşleri	34,10
Asker Aile Yardımı	2,50
Diğer İşler	20,40

Kaynak: Bülbül, 2006b, s. 109

Köylerde gelir yetersizliğinin olması mutlaka yapılması gereken görevlerin bile yapılmasını engellemektedir. Kaldı ki yukarıdaki tabloda belirttiğimiz sağlık işleri, tarım-ekonomi alanındaki işler, artık merkezi yönetimce daha çok yapılar hale gelmiştir. Köyler, doğrudan harcamacı kuruluşlar olmaktan çok, il özel idareleri ve merkezi yönetim tarafından hizmet götürülen yönetim birimleri olmak özelliğine sahiptir (DPT, 2001, s. 40). Dolayısıyla tabloda gözüktüğü gibi bunlara ait harcamalar da olması gerektiğinden daha azdır. Köy idaresinin en çok harcama yaptığı görevi bayındırlık iken en az harcama yaptığı işi asker aile yardımudur.

TABLO 6. Köy Toplam Gelirlerinin Dağılımı (%)

Yıllar	Salma	İmece	Resim-Harç	Asker AileYardıımı	Bakaya
1987	6	21	72	0,96	3
1988	6	22	70	0,35	2
1989	6	23	71	0,53	1
1990	6	22	69	0,28	1
1991	7	22	69	0,79	2
1992	5	23	62	0,67	2
1993	5	21	72	0,56	1
1994	6	19	73	0,43	1
1995	6	19	73	0,43	1
1996	5	18	70	0,44	1
1997	7	19	67	2,86	3
1998	4	10	37	1,79	2
1999	3,7	16,3	75,4	2,50	1,8
2000	4	15	76,3	2,00	3
2001	4,1	14,7	75	1,40	4

Kaynak: Bülbül, 2006b, s. 105

Daha öncede belirttiğimiz üzere köy idarelerinin gelirleri: salma, imece, resim, harç, hasılat, asker ailelerine yardım ve bakaya'dır. Salma, yapılacak işler için Köy kanunu ve ihtiyar meclisinin kararı ile para toplanmasıdır. Salmanın oranı çoğu zaman %8'leri geçmemektedir. Önemli bir gelir kaynağı olmadığı anlaşılmaktadır. İmecedan sağlanan gelir oranı ise %20 civarındadır. İmecenin gelir sayılmasının nedeni ise, imece yoluyla yapılan köy işlerinin o yıl için köyde cari olan işçi ücreti göz önünde tutularak değerlendirmek suretiyle, bütüne gelir kaydedilmiş olmasıdır (Bülbül, 2006b, s. 106). En yüksek oranın resim ve harç adı altında geçen gelirlerde olduğu görülmektedir. Bu gelirler çok çeşitlidir ve içlerinde en yüksek gelir sağlanan türü Köyler merkezi yönetim ile il özel idarelerinden, iller bankası'nın karından ve gerçek kişilerden alınan yardımlardır. Asker ailelerine yardım amacı ile sağlanan gelirler en az orandadır.

İl özel idareleri ise gelir açısından çok zayıf bir konumdadır ve büyük ölçüde merkez bağımlıdır. Aşağıdaki tablo il özel idarelerinin merkeze bağımlılığını daha çok ifade etmektedir.

TABLO 7. Genel Bütçe Vergilerinden İl Özel İdarelerine Ayrılan Pay

Yıllar	Vergi Payı (Milyar TL.)	Merkezi İdare Vergi Gelirleri İçindeki Payı (%)
1985	49	1,2
1986	71	1,2
1987	107	1,2
1988	175	1,2
1989	311	1,2
1992	1.162	0,9
1993	2.212	0,9
1994	4.419	0,9
1995	15.951	1,4
1996	31.488	1,4
1997	77.064	1,6
1998	142.087	1,5
1999	224.994	1,5
2000	378.330	1,4
2001	597.359	1,5
2002	514.774	0,8
2003	674.504	0,8

Kaynak: Bülbül, 2006b, s. 51

Bu tabloda görüldüğü gibi il özel idarelerinin merkezi idare vergi gelirlerinden aldığı pay ve bunların vergi gelirleri içindeki oranı gösterilmektedir. Anlaşılacağı üzere Genel Bütçe Vergi Gelirleri İl Özel İdarelerinin önemli gelir kaynağı olmuştur ve bu özellikle son yıllarda önemli miktarda artış göstermiştir.

İl Özel İdarelerinin ve belediyelerin gelirlerinin 2001 yılı için GSMH içindeki paylarını inceleyecek olursak:

TABLO 8. Belediye ve İl Özel İdaresi Gelirlerinin Genel Bütçe ve GSMH İçindeki Yeri (%)

Yerel Yönetim Türü	Genel Bütçe Gelirleri (%)	GSMH (%)
Belediyeler	11,0	2,8
İl Özel İdareleri	1,0	0,3

Kaynak: Bülbül, 2006b, s. 54-89

Belediyelerin genel bütçe gelirleri İl Özel İdarelerine göre daha iyi olmakla birlikte bundan dolayı ulusal gelir içindeki payları da daha yüksektir. İl özel idareleri gelir açısından çok zayıf bir konumda oldukları görülmektedir ve ulusal gelir içindeki payları da oldukça düşüktür. Her iki yerel yönetim türü de yerel yönetim birimi olarak gelir bakımından üstlenmiş oldukları hizmetleri etkinlikle yürütmelerine imkan sağlayacak düzeyde değildirler.

Bütçe büyüklüğü itibarıyla bir değerlendirme yapmamız gerekirse, yerel yönetimler içinde köyler %1, özel idareler %14, belediyeler ise %85 büyüklüğünde yer tutmaktadır. Belediyeler, yerel yönetim sistemi içindeki bu büyüklüğe koşut olarak, diğer iki yerel yönetim türüne göre daha fazla öne çıkmıştır (DPT, 2001, s. 40).

Mali açıdan yerel yönetimlerin merkeze olan bağımlılığı insan gücü kaynağını da olumsuz etkilemektedir. Zayıf mali yapı yüzünden, yerel yönetimler yeterli sayıda elemana sahip olmamalarının yanı sıra nitelikli elemana da sahip

görünmemektedirler. Dolayısıyla, merkeze olan bu bağımlılık, yerel yönetimlerin var olan personelini bilgi ve yetenek eksikliklerinin giderilmesi için hizmet-içi eğitim verilmesini de olumsuz olarak etkilemektedir. Bununla birlikte özellikle belediyelerde bilgili ve yetenekli elemanların çalıştırılması bakımından; seçme, işe alma, değerlendirme, yükseltme ve insan gücü planlaması gibi konularda çağdaş insan gücü kaynağının yönetimine ilişkin uygulamaların yetersizliği mevcuttur. Ayrıca belediyelerde siyasal güdülerle gereksiz personel istihdamı uygulamaları da yaygındır (TÜSİAD, 1995, s. 37).

3.5.4 Yasalarla Açıkça Belirlenmiş Yetki ve Sorumluluklar Açısından Türkiye’de Yerel Yönetimler

Türkiye’de yerel yönetimlerle ilgili çok eskiyen organik yasalarda gerekli değişiklikler -Köy Yasası hariç- ancak 2004 ve 2005 yıllarında yapılabilmektedir. O zamana kadar 1913 yılından kalma İl Özel İdare Yasası, 1924 yılından kalma Köy Yasası ve 1930 yılından kalma Belediye Yasası bulunmaktaydı. Yarım asrı aşkın olarak kullanılan bu yasaların yerel yönetim yapısında oluşan hantal yapıyı bir anda kaldırmak mümkün olmamakla birlikte zaman alacak bir uğraştır. Köy Yasası ise, çıktığı günden beri değiştirilmemiş, problemlerin çözümünde onu merkeze bağımlı hale getirmiş ve gelişmesini engellemiştir.

Türkiye’de yerel yönetim olgusu kamu yönetimi içinde, merkezi yönetimle birlikte ortak, eşit ağırlıklı iş bölümüne dayanan bir yönetim şekli olarak görülmemektedir.

Bugün gelinen noktada, görev, yetki, sorumluluk ve kaynak dağılımı açısından hem merkezi yönetimde hem de yerel yönetimlerde karmaşık bir idari mali ve hukuki yapı yaşanmaktadır. Kamu hizmetlerinde etkinlik ve verimlilik kaybolmuş, herşeyin Ankara’dan çözümlenmek istendiği katı merkezi bir yapı ortaya çıkmıştır (Aydemir, 2001, s. 80).

3.5.5. Özerklik Açısından Türkiye’de Yerel Yönetimler

1985 yılında Avrupa Konseyince kabul edilen ve yerinden yönetim ilkesinin evrensel boyutlarını gösteren Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’nın 3. maddesinde Özerk Yerel Yönetim kavramı şu şekilde tanımlanmaktadır:

Özerk yerel yönetim kavramı, yasalar çerçevesinde, yerel otoritelerin kendi sorumlulukları altında bulunan ve yerel halkın hizmetlerine yönelik kamusal etkinliklerin önemli bir payını düzenleme hak ve ehliyetini belirtir. Bu hak, dolaysız, eşit, gizli ve genel oy ilkesine dayalı olarak serbestçe seçilen üyelere oluşan ve kendilerine karşı sorumlu yürütme organlarına organlarına sahip olan konseyler veya meclisler tarafından kullanılır (Avrupa..., 1991).

Yerel yönetimler T.C Anayasa’sınının 127. maddesinde (T.C. Anayasası, 2003, s. 145) şöyle tanımlanmaktadır. “İl, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları gene kanunda gösterilen seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişilerdir”. Ancak Çoker (1996, ss. 20-21) bu maddenin, Türkiye tarafından 21.11.1988 tarihinde onaylanan “Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı”na aykırı ve yönetim açısından sakıncalı yönleri olduğunu savunmaktadır. Çünkü “özerk yerel yönetimlerin, karar organlarının üyeleri mutlaka halk tarafından seçilmelidir. Bu ilke demokratik ve özerk yerel yönetimlerin vazgeçilmez koşuludur.” Bu nedenle T.C. Anayasa’sında seçmenin adının açıkça “halk” olarak belirtilmiş olması gerekirdi.

Türkiye’de yerel yönetimlerin özerkliğini yok eden diğer bir gerekçe merkezi idarenin “vesayet yetkisi”dir. Merkezi idare, yerel yönetimler üzerinde, mahalli hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahalli ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idari vesayet yetkisine sahiptir (Nadaroğlu, 1998, s. 172). Türkiye’de aşırı bir merkezîyetçi yönetim anlayışının olması, merkezi yönetim ve yerinden yönetim arasındaki ilişkinin “demokratik bir çerçeve” içinde gelişen bir ilişki

olmamasına neden olmaktadır. Daha çok merkezi idarenin gücünü ifşa etmeye yönelik bir ilişkiye dayanmaktadır. Denetimin asıl amacının merkezi idare ile belediyeler arasında iş birliği ve iş bölümü olması gerekirken, merkeziyetçi bir denetim mevcuttur

Kalkınma planlarında dahi genellikle yerel yönetim çalışmalarının merkezden yönlendirilmesi ve denetimi, amacına dönük vesayet çerçevesinin geniş ve ağır olduğu vurgulanmış; gereksiz vesayet uygulamalarına son verilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur (DPT, 2001, s. 17)

Polatoğlu'nun (2000, s. 5-6) ifade ettiği üzere Türk kamu yönetiminin aşırı merkeziyetçi bir yapısının olması, yerel yönetim birimlerinin ağır vesayet denetimi altında kalmasına sebep olmaktadır. Buna yetersiz gelir kaynakları da eklenecek olursa ülkemizde yerel yönetimlerin tam bir özerk kuruluş olmadıkları ifade edilebilir

3.5.6. Diğer Sorunlar Açısından Türkiye’de Yerel Yönetimler

Ölçek sorunu yerel yönetimlerin özellikle belediyelerin yaşadığı önemli bir sorun olarak göze çarpmaktadır. Çünkü,1980’lerde yaşanan kentleşme süreci ve köyden kente alınan göçler hızlı bir belediyeleşme süreci başlatmıştır. Bunun sonucu olarak nüfusun önemli bir kısmının belediye sınırları içinde yaşamasına neden olmuştur.

TABLO 9. Nüfus Grubuna Göre Belediyelerin Dağılımı

Nüfus Grubu	Belediye sayısı	Sayının % Oranı	Nüfus Toplamı (2000)	Nüfusun % Oranı
0-1999	354	10,98	594.624	0,75
2000-4999	1651	51,19	5.125.842	6,47
5000-9999	559	17,33	3.774.296	4,76
10.000-49.999	456	14,14	9.492.773	11,98
50.000-99.999	83	2,57	5.779.232	7,29
100.000-499.999	100	3,10	23.780.312	30,01
500.000+	22	0,68	30.700.302	38,74
Toplam	3225	100,00	79.247.381	100,00
Büyükşehir Belediyeleri	16		25.843.995	
Toplam			53.403.386	

Kaynak: İç İşleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, 2007

2000 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre, belediyelerin çeşitli nüfus dilimleri arasındaki dağılımı, Türkiye'nin, çoğunluğunu küçük yerleşmelerdeki belediyelerin oluşturduğu bir belediye sistemine sahip olduğunu göstermektedir. Belediyelerin yaklaşık %62'sinin nüfusu 5.000'den daha azdır.

Türk belediye sisteminin önemli ölçüde küçük yerleşmelerin belediye birimlerinden oluşması, uygulamada şu önemli sorunları doğurmaktadır:

- Belediye örgütü olan küçük yerleşmeler çoğunlukla kırsal karakterlidir. Oysa belediye, kentsel yerleşmelerin yönetim modelidir. Gelirleri arasında kırsal alandan alınabilecek tarım, hayvan, ürün, arazi geliri gibi gelirler değil; ancak kentlerde doğan ilan - reklam, eğlence, imar gibi etkinliklerden sağlanan gelirler yer alır. Bu nedenle, kırsal yerleşmelere getirilen belediye yönetiminin vergi - gelir tabanı zayıftır; çalışma amaç ve araçları kentsel yerleşmelerin gereksinimlerine dönük olduğundan, kırsal yerleşmelerin gereksinimlerini karşılama esnekliği göstermesi güçtür.
- Küçük ölçek, küçük üretim miktarı gerektirdiğinden üretim genişliği ile

sağlanabilecek tasarruflar, diğer bir ifadeyle, ölçek ekonomileri ortaya çıkarılamamaktadır. Bu anlamda, gerekli iş yükü yaratılmadığından, büyük çapta üretim yapabilen ve birim başına maliyetleri düşürerek, önemli maliyet tasarrufları sağlayan gelişmiş teknolojilerin küçük belediye birimlerinde bulundurulması ekonomik olmamaktadır.

- Küçük ölçekli yerel birimler, genel olarak kaynak yetersizliği sorunu ile yüz yüze ve dar bir kariyer yapısına sahip olmaları nedeniyle, nitelikli uzmanlar; teknisyen / bürokratlar ve seçilmiş temsilciler için çekici değildir.
- Merkez bir belediye etrafında kümelenen küçük belediyelerde yaşayanlar çoğu kez merkez belediyenin hizmetlerinden bedel ödemeksizin yararlanabilmekte, bu durum merkez belediyenin ürettiği hizmetlerin kendisine ait alanda yetersiz kalması sonucunu doğurmaktadır. Başka bir deyişle, merkez belediyenin ürettiği hizmetlere ait dışsallıklar yasal sınırından daha geniş bir alana yayılmakta, hizmet sınırları ile idari sınırlar birbirinden farklılaşmış bulunmaktadır.
- Küçük ölçekli ve çok sayıda yerel yönetim birimden oluşan bir sistem, hem merkezden yapılacak yardımları zorlaştırmakta, hem de böyle bir sistemde ulusal kaynaklar daha küçük dilimler halinde kullanılmakta, bu durum ise verimliliği azaltmaktadır (DPT, 2001, s. 20-21).

Diğer önemli sorun ise, temsil sorunudur. Güçlü başkanlık sistemi güçlü merkeziyetçi yapı demektir. Merkezi yapının yerel kontrolü belediye başkanları üzerinden gerçekleştirmektedir ve bu yapı belediye örgütlenmesinin güçlü meclis yönünde değiştirilmesi gerekmektedir.

Türkiye’de yerel yönetimlerin kişiselleştirilen ve partizanlığa dönüştürülen bir yapıya sahip olması, onların çok çabuk, yanlı olarak ve çıkar doğrultusunda siyasallaştırılmasına neden olmaktadır.

Sonuç olarak bu yazılanlar çerçevesinde Türkiye’de yerel yönetimlerin şu özellikleri taşıdığı söylenebilir:

- Türkiye'de genelde merkeziyetçi bir yönetim yapı egemendir. Böyle bir yapı ise, demokratik, güçlü yerel yönetimi, dolayısıyla yerel demokrasiyi dışlamaktadır.
- Üç yerel yönetim türü içinde hızlı nüfus artışı olması belediyeleri daha ön plana çıkartmış, köyler pasif hale getirilmiş, İl Özel idareleri ise merkezi yönetimin bir uzantısı haline gelmişlerdir. Bu üç tür arasında tüzel olarak herhangi bir hiyerarşik ilişki bulunmadığı gibi eşgüdüm amaçlı ilişki de bulunmamaktadır. Dolayısıyla yerel yönetim birimleri birbirleriyle bağlantı kuramamakta ve yerel ihtiyaç ve sorunların planlanmasına katılamamaktadırlar.
- Türkiye'de yerel yönetimler, organlarını kısmen belirleyebilmektedir ve yerel topluluklar kendilerini serbestçe yönetme olanağından yoksundurlar.
- Yerel yönetimlerin organları, seçimle belirlense bile organların verdiği kararların bir bölümü dolaylı olarak merkezi yönetimin onayına tabii tutulmakta (atananlar aracılığıyla) ya da doğrudan merkezi yönetimin temsilcisi konumunda olmaktadır.
- Yerel yönetimler, kırsal ve kentsel yörelerde yerel hizmetleri yürütme yetki ve sorumluluğuna sahip temel kuruluşlar değildir.
- Yerel yönetimlerin mali bakımdan merkeze bağımlılıklarının olması yeterli mali kaynaklara sahip olmaması yani mali açıdan güçsüz olmalarına neden olmaktadır.
- Yetersiz mali kaynak yerel yönetimlerin yerel topluluklara karşı yerine getirmesi gereken görevlerinin aksamasına ve yeterli sayıda nitelikli elemana sahip olmamalarına neden olmaktadır.
- Bu şekilde merkeze bağımlı bir yerel yönetim sisteminin olması yerel yönetimlerin güçlü ve özerk kuruluşlar olmasını engellemektedir.
- Türk belediye sisteminin önemli ölçüde küçük yerleşmelerin belediye birimlerinden oluşması onların ölçek sorunu yaşamalarına neden olmaktadır.
- Ayrıca Türkiye'de yerel yönetimler kişiselleştirilen ve partizanlığa

dönüştürülen bir yapıya sahiptirler. Bu yüzden yerel yönetimler çok çabuk, yanlı olarak ve çıkarlar doğrultusunda siyasallaştırılmaktadır.

3.6. TÜRKİYE'DE HALK KÜTÜPHANELERİ

3.6.1. Tarihçe

Osmanlı İmparatorluğu döneminde tarihsel köklere sahip olmakla birlikte halk kütüphanelerinde özellikle Cumhuriyet döneminde gerçekleşen devrimler ile önemli hareketlenmeler yaşamıştır. Bu hareketlenmelerin ilki eğitim alanında köklü bir dönüşüm olan “Tevhid-i Tedrisat Kanunu” ile gerçekleşmiştir. 1924 yılında çıkarılan yasa eğitimde birlik ve bütünlüğü sağlamayı amaçlamıştır. Aynı zamanda bu kanun ile kütüphaneler devletin koruyuculuğu altına alınmış, eğitim-öğretim ile ilgili devletin devlet politikasının parçası olmuşlardır (Yılmaz, 2004, s. 323). Yani, kütüphanelerin bundan sonra devletin malı olduğu ve kurumsal bir kimlik kazandığı söylenebilir.

Bu dönemdeki diğer önemli hareket ise “Harf Devrimi” olmuştur. Bu sayede “açılan okuma yazma kursları, eğitimin yaygınlaştırılması ve basım tekniklerinde Latin harflerinin getirdiği olanaklar hızla okur yazar oranının artmasına yol açmıştır” (Keseroğlu, 2004, s. 303). Dolayısıyla kütüphaneler, açılan okuma yazma kursları ile eğitim seferberliğinin parçası olmuş ve bünyesinde yer alan dermelerin niteliği değişmiş, çağdaş anlamda hizmet üretmeye başlamışlardır (Yılmaz, 2004, s. 324).

Türk Ocaklarının tarihsel işlevleri Halkevleri'nin kuruluşu ile tamamlanmış (Keseroğlu, 1989, s. 111), Cumhuriyet rejimi ve ilkeleri halkevleri aracılığıyla halka anlatılmaya çalışılmıştır. Bunun için de Türk Ocakları'nda olduğu gibi kütüphaneler araç olarak kullanılmış, halkevi açılabilmesi için okuma odası ve kütüphane kolu bulunması koşulu aranmıştır. Halkevi kütüphaneleri o dönemin

“halk kütüphanesi” niteliği taşımaktaydı ve Cumhuriyet Döneminin ilk saygın kütüphanecilik hizmetleri buralarda verilmekteydi. (Yılmaz, 2004, s. 325). Halkevleri, kütüphane hizmetini halka ulaştırmayı amaç edinmiş birer kuruluş haline gelmiş, halk kütüphanelerinin temel amaçları diyebileceğimiz halkın eğitimi, boş zamanların değerlendirilmesi, bilgilendirilmesi ve kültürel etkinliklere girmelerini sağlayarak, bu amaçlarını bir ölçüde gerçekleştirmiştir (Keseroğlu, 1989, s. 119-132). Ancak iktidar değişikliğiyle halkevlerinin kapatılması halk kütüphanelerinde de bir devrin kapanmasına neden olmuştur.

1961 “Kütüphaneler Komitesi Raporu” ile “halk kütüphaneleri” ve “umumi kütüphaneler” arasındaki ayrım ortaya konularak, “Kütüphane-i Umumi” adı altında hizmet veren halk kütüphaneleri, 1960’dan sonra “Bakanlığa bağlı halk kütüphanesi” olarak hizmetlerini sürdürmüştür. 1960 İhtilali’nden sonra başlayan tüm kamu kurum ve kuruluşlarının planlama olgusu temelinde yeniden biçimlendirilmeye çalışıldığı “Planlı Kalkınma Süreci” ile halk kütüphaneleri de planlama olgusuna dahil edilmiştir (Soysal, 1998, s. 73). Bu dönemde halk kütüphaneleri yeniden biçimlendirilmeye çalışılmış. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı ve değişik adlar taşıyan kütüphanelerin hepsinin adı halk kütüphanesi olmuştur. Halk kütüphanelerinin Kültür Bakanlığı’na bağlanması ise ancak 1974 yılından sonra olabilmıştır. Halk kütüphanelerinin bugün olduğu gibi KYGM’ne bağlanması ise 80’li yıllardan sonra gerçekleştirilmiştir. Yine 80’den sonra kütüphane standartları halk kütüphanelerine girmeye başlamıştır (Öz, 1997, s. 133-137). Halk kütüphaneleri ile ilgili çeşitli yönetmelikler yine bu yıllarda oluşturulmakla birlikte halk kütüphaneleri ile ilgili kanun çıkarma girişimleri gerçekleşmiş bunun için çeşitli toplantılar yapılmış ancak bir sonuca ulaşılamamıştır. Günümüzde ise halk kütüphaneleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde KYGM’ne bağlı ve hala bir kanundan yoksun olarak hizmetlerini yürütmektedir.

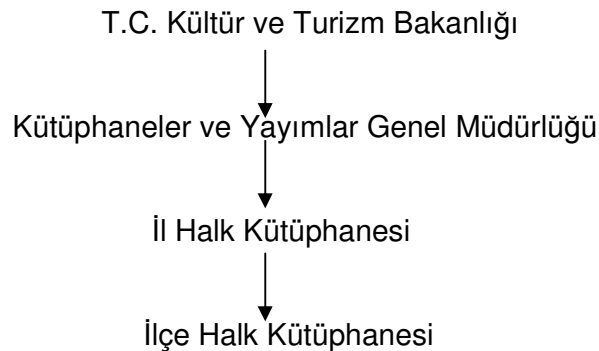
3.6.2. Türkiye’de Halk Kütüphanesi Sistemi

Bulunduğu ülkenin yönetsel ve siyasal yapısına göre bir sisteme dahil olan halk kütüphaneleri, Türkiye’de merkezi yönetimle yönetilmektedir. Çünkü Türkiye’de yönetim şekli ağırlıklı olarak merkezi niteliktedir ve bu yönetim şekli halk kütüphanelerini de etkilemektedir. Gelişmiş ülkelerde genellikle merkezi yönetimle yönetilen halk kütüphanesi sistemi bulunmamaktadır.

Merkezi idareyi, Günday (2002, s. 7) “idarenin topluma sunacağı hizmetlerin başkent adı verilen devlet merkezinden ve tek elden yürütülmesi” olarak ifade eder. Türkiye’de merkezîyetçi bir yapının olmasının şu olumsuz sonuçları doğurduğu görülmektedir:

- Hizmetlerin yürütülmesinde aksaklıklara neden olması
- Hizmetin gerektirdiği esnekliği sağlayamaması
- Tasarruf, verimlilik, demokratiklik ilkelerine uygun olmaması
- Hizmetlerin gecikmesine ve bürokrasiye neden olması (DPT, 2001, s. 18).

Bu bürokratik yapı tüm kamu kuruluşları gibi halk kütüphanelerini de etkilemiştir. Bu yönetim sistemi çerçevesinde, halk kütüphaneleri, **Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü** tarafından merkezi olarak yönetilmektedir. Buna göre halk kütüphanelerinin genel yapısı şu şekildedir:

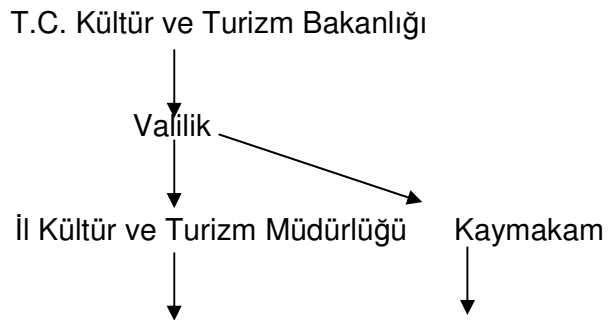

Merkez teşkilatta yapılanma şu şekildedir:

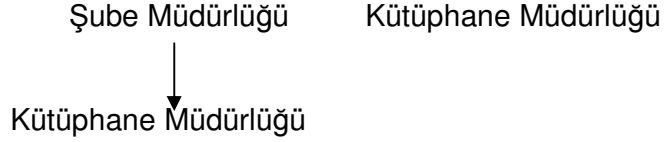

Şekilde görüldüğü gibi bir kararın çıkabilmesi için yedi basamak vardır ve bu son derece bürokratik bir yapının varlığını göstermektedir. Hizmetler ilgili Bakanlık birimi tarafından planlanmakta, bu hizmet için gerekli finansman, personel, derme, bina yine aynı birim tarafından sağlanmakta, strateji, standartlar, yasal yapı, denetim, yeni hizmet alanları oluşturma vb. gibi etkinlikler merkezden gerçekleştirilmektedir (Yılmaz, 2005a, s.64).

Merkezde oluşan bu hiyerarşik yapının yanı sıra halk kütüphanelerinin taşra teşkilatı da hiyerarşik bir yapıda örgütlenmiştir.

Tek bir yerden yönetilen idari ve teknik hizmetlerde merkezi hükümete karşı sorumluluk taşıyan ve temel mali gelir kaynağının merkezi hükümet olduğu bir sistem çerçevesinde hizmet veren halk kütüphaneleri yetersiz kalmaktadır. Bundan dolayı, “Bugün Türkiye’de sağlıklı bir halk kütüphanesi hizmet politikası bulunmamaktadır” (Yılmaz, 1996, s. 3).

Türkiye’de hizmetlerinin yürütülmesinde aksaklıklara neden olan, merkezi yönetimin bürokratik yapısı altında sorulan halk kütüphanelerinin “amaçlarını” saptayacak ve dayanak sağlayabileceği bir yasası bulunmamaktadır. Halbuki yasal belgeler ulusal bilgi politikalarının temel araçlarıdır (Çelik, 2001, s.8). Halk kütüphanelerinin amaçlarını en iyi ortaya koyan metinlerden biri ise 12-17 Mart 1962 CENTO (Central Treaty Organisation - Merkezi Anlaşma Örgütü) Kütüphaneciliği Geliştirme semineri Raporu olmuştur. Bu örgüt, ABD, İngiltere, İran, Pakistan ve Türkiye’nin bağlı olduğu bir örgüttür. Bu metinde belirtilen halk kütüphanelerinin amaçlarının, gerçekleştirilebilmeleri için “kütüphane kanunlarının gerekli ve mecburi olduğu, halk kütüphanelerinin bağımsız bir hizmet statüsü olması gerektiği, gerekli durumlarda kontrol yetkisine sahip bir merkezi idare olması gerektiği ve halk kütüphanesi esas itibariyle mahalli bir teşkilat olduğu için idari teşkilatın izni ile, mahalli bir kontrole ve mahalli bir bütçeye sahip olması” gerektiği yer almıştır (Keseroğlu, 1989, s. 148-149).

Batıda ise halk kütüphaneleri, yasası ile birlikte doğmuş (XIX. yy’ın ikinci yarısında, İngiltere’de) ve bu nedenle doğuşunda onu tanımlayan bir kimliğe sahip olmuştur (Yılmaz, 1999b, s. 547). Günümüzde batıda hemen hemen bütün ülkelerin halk kütüphaneleri ile ilgili kanunları bulunmaktadır (Ersoy, 1966, s. 25).

Türkiye’de, halk kütüphaneleri ile ilgili bir yasal dayanak olmadığı için bu zamana kadar “yönetmeliklerle” idare edilmeye çalışılmıştır. Yönetmelikler de bir mevzuattır ancak “yasa” kadar güçlü bir dayanak değildir. Ancak Çelik (2001, s. 114) halk kütüphanelerinin bu konuda en olumlu durumda olan kütüphane türü olduğunu belirtmiştir. Çünkü halk kütüphaneleri bir yasaya sahip olmamakla birlikte yasanın eksikliğini giderebilecek yönetmelikleri vardır. Halk kütüphaneleri için yayınlanan dört önemli yönetmelik şunlardır:

- **Halk Kütüphaneleri Görev ve Çalışma Yönetmeliği:** 21-09-1981 tarih 17465 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan bu yönetmelikte halk kütüphanesinde çalışan tüm görevliler tanıtılmakta ve görevleri belirtilmektedir. Hangi görevlinin ne yapması gerektiğini anlatan, yönergelerin bulunduğu, çok fazla ayrıntı içeren bir yönetmeliktir. Halk kütüphanecilerinin de görevleri bu yönetmelikte anlatılmaktadır. Yılmaz (2005b, s. 306) bu yönetmeliğe ilişkin değerlendirmede şu saptamalarda bulunmuştur:
  - Yönetmeliğin yönerge niteliğine yakın olması
  - Gereğinden fazla ayrıntıya girmesi
  - Güncelliğini büyük ölçüde yitirmiş olması
  - Askeri algılayışı yansıtması
- **Halk ve Çocuk Kütüphaneleri Yönetmeliği:** 19-08-1982 tarih 17789 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan bu yönetmelik de halk kütüphanelerinin görevlerini ve halk kütüphanesi örgütü içinde yer alan kuruluşları tanımlamaktadır. Bu bakımdan diğer yönetmelikle bir bütünlük sağlamaktadır. Yönetmeliğin amacı, halk ve çocuk kütüphanelerinin, kuruluş, görev ve yükümlülüklerini açıklamaktadır.

Keseroğlu’nun belirttiği üzere (1989, s. 187) halk ve çocuk kütüphaneleri yönetmeliklerinde kütüphanelerin amaçlarını göremediğimiz gibi, bu yönetmeliklerin gerçekçi olmaktan da uzak olduğunu ileri sürebiliriz.

- **Kütüphanelerde Eğitici Faaliyetler Yönetmeliği:** 21-09-1982 tarih 17465 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan yönetmelikte kütüphanelerde yapılacak kültürel ve eğitici faaliyetlerin nasıl ve neye göre yapılacağına çerçevesini çizilmektedir. Yönetmelik halk kütüphanelerinin çevre halkı ile ilişkilerini artırmak ve bu suretle çocukların ve yetişkinlerin okuma ve araştırma alışkanlıklarını geliştirmek üzere, kütüphanede eğitici ve kültürel etkinlikler yapılmasını ve kütüphanelerin bu yolla da toplumun kültürel ve sosyal kalkınmasına yardımcı olmalarını sağlamayı amaçlamaktadır (Yılmaz, 2005b. s. 7).
- **Kültür Bakanlığı Yayın Seçme Yönetmeliği:** 12-08-1998 tarih 23431 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan ve halk kütüphanelerine yayın seçerken geçerli olan yönetmelik budur. Yayının seçimi ve alınmasını sağlayan kurulların neler olduğu ve kimlerden oluştuğu belirtilmiş ve görevleri tanıtılmıştır. Bu yönetmeliğe göre “Yayın Seçme Kurulu” ve “Yayın İnceleme Kurulu” olmak üzere iki kurul vardır. Yayın Seçme Kurulu; Kültür Bakanı Müsteşarı veya müsteşar yardımcısı, Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürü, ilgili Kütüphaneler Genel Müdürlüğü Daire Başkanı; Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi Müdürü’nden oluşur. Yayın İnceleme Kurulu ise, her ilde kurulur ve içinde il halk kütüphanesi müdürü, müdür yardımcısı ve bir kütüphaneci yer alır.

Yönetmelikte ifade edilen Yayın Seçme Kurulu ve Yayın İnceleme Kurulu’nun işlevleri uygun değildir ve illerde kurulması gereken kurullar genellikle işlememektedirler. Yayın seçme ölçütleri genelde gereksinimleri karşılamaktan uzak ve halk kütüphaneleri için sınırlayıcıdır.

Görüldüğü üzere yönetmelikler içerik olarak yeterli değildir ve yasanın yerine tutacak kapasiteye sahip değildir. Varolan mevzuat aynı zamanda, çağdaş halk kütüphanesi hizmeti verilmesine uygun nitelikte değildir. Türkiye’de merkezi yönetimin koyduğu bu yönetmelikler bütün halk kütüphaneleri için bağlayıcıdır

(Keseroğlu, 1989, s. 180-181). Ersoy'un (1966, s. 25) 40 yıl önce ifade ettiği üzere, "Türkiye'de halk kütüphanelerinin istenilen bir şekilde örgütlenebilmesi, gelişebilmesi ve halkın günlük yaşantısının bölünmez bir parçası haline gelebilmesi için halk kütüphaneleri kanununa ihtiyaç vardır".

3.6.3. Türkiye'de Halk Kütüphanelerinin Durumu

Türkiye'de merkezi olarak yönetilen ve kendilerini güvence altına alacak yasası bulunmayan halk kütüphaneleri, siyasal işleyişten çok çabuk etkilenen kurumlar haline gelebilmektedirler. Bu durum, halk kütüphanelerinin gerçek amaçlarının ön plana çıkmasına engel olabildiği gibi, işlevlerini gerçekleştirmesini de engelleyebilir. Amaç ve işlevlerini yeterince gerçekleştiremeyen halk kütüphaneleri kamu yönetiminin hantal yapısından da etkilenebilmektedir

Sıralanan nedenler ve halk kütüphanelerinin, hükümetler değiştikçe yöneticilerin değiştiği, gelen yöneticilerin bir önceki dönemde yapılanları genelde çok dikkate almadığı KYGM'ne bağlı olarak (Öz, 1997, s. 235) hizmet vermesi aşığıdaki tablonun çıkmasına yol açmaktadır.

TABLO 10. Türkiye’de Halk kütüphanelerine İlişkin Genel İstatistiki Bilgiler

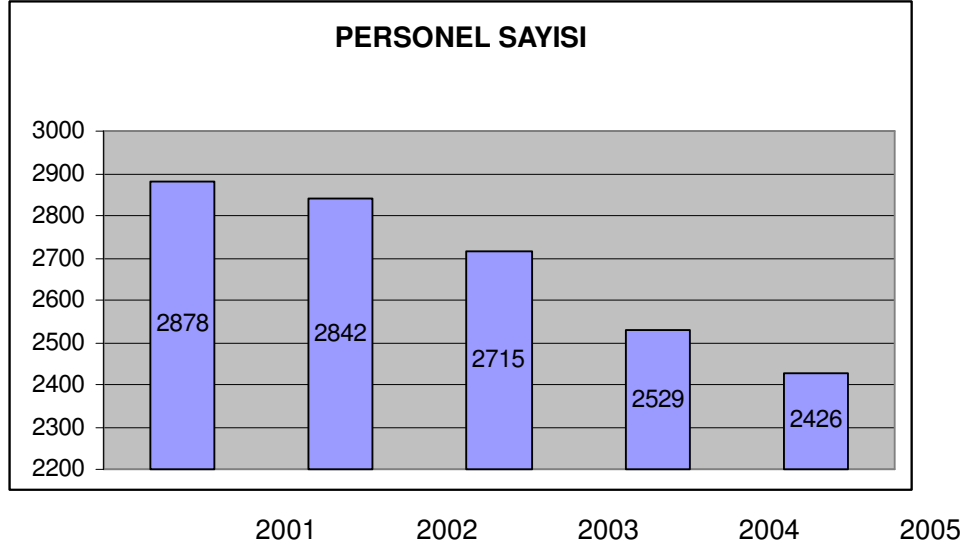
Yıl	Kütüphane	Kitap	Okuyucu	Ödünç Kitap	Üye Say.	Satın Al. Ktp.	Personel
1960	152	1369760	1130438				474
1965	404	2420538	5095606				700
1970	576	3647808	8246256	1152165	178043		1443
1975	674	4540113	9901443	1790553	351327		1677
1980	632	5135531	13341996	1452040	357761		2680
1985	763	6391234	16493981	2012576	601629	62589	3124
1990	891	7880681	18222639	2824398	817110	224028	4096
1995	1214	10632532	23261642	4458769	1069116	285531	3858
2000	1403	12181330	19903256	3926314	386790	103194	2923
2001	1414	12399913	20987978	4185569	400482	107797	2878
2002	1436	12433310	22963578	4474438	424493	87791	2842
2003	1435	12684084	22542631	4337267	426695	67624	2715
2004	1432	12984801	20871850	4348267	427614	7102	2529
2005	1286	12948460	20706526	4385926	426351	79751	2426

Kaynak: KYGM, 2007

Tablo 10’a göre halk kütüphaneleri açısından en parlak yıllar 90’lı yıllar olarak görülmektedir. Bu yıllarda diğer yıllara göre anlamlı bir artış gerçekleşmiş olmasına rağmen sonraki yıllarda (2000’li yıllarda) gözle görülür azalmalar olmuştur. Özellikle 1995 yılında okuyucu, üye, satın alınan ve ödünç verilen kitap sayısı diğer yıllara oranla çoğalmıştır. 1960 yılından bu yana kitap sayısı ve kütüphane sayısında artış olduğu görülmektedir ancak okuyucu, ödünç verilen kitap, satın alınan kitap ve üye sayısında 1995 yılının gerisine düşülmüş, bu yılda elde edilen sayılara 2000’li yıllarda erişilememiştir. Personel sayısı ise 2000’li yılların başında önemli bir artış yakalamışken, 2005 yılında gözle görülür bir azalma olmuştur. Günümüzde pek çok kütüphanesi personel yokluğu nedeniyle kapalı tutulmaktadır (Keseroğlu, 2004, s. 306).

Personel sayısı ile ilgili bu durum, Grafik 1'de daha ayrıntılı biçimde görülebilmektedir.

GRAFİK 1. Personel Sayısı

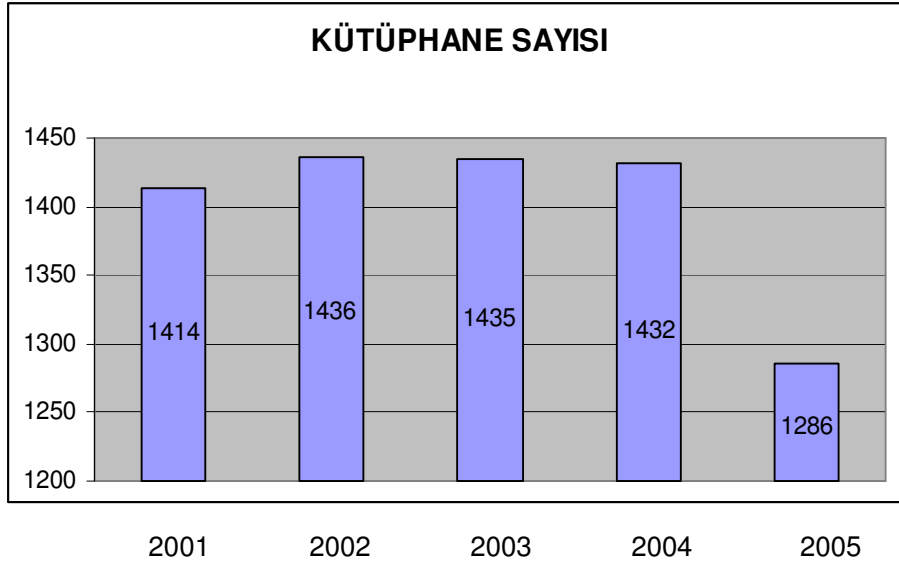
Kaynak: KYGM, 2007

2000'li yıllarda personel sayısında oldukça büyük düşüşler yaşanmakta, halk kütüphanesi personelinin dörtte birinden azı kütüphanecilik eğitimi almış kişilerden oluşmaktadır (Keseroğlu, 2004, s. 306). Üniversitelerin kütüphanecilik bölümlerinden mezun olanların, halk kütüphanelerinde çalışmayı genelde tercih etmemeleri personel sorununun diğer bir nedeni olabilir. Ayrıca yardımcı hizmetler personeli ve lise mezunu memur yetersizliği de önemli bir personel sorunudur (Öz, 1997, s. 239). Halk kütüphanelerinde çalışan kütüphanecilerin yönetsel zaaflarla beraber bir sindirilme politikasıyla karşı karşıya kaldıkları da dile getirilmektedir. Bunun en önemli nedeni kütüphane yöneticiliklerine meslektan olmayan idarecilerin atanması ve bu idarecilerin kütüphaneci kavramı ve rolünün önemini kavrayamamasıdır (Akman ve Akman, 1998, s. 64)

Personel yokluğu nedeniyle kapanan halk kütüphanelerin sayısı ise Grafik 2'de daha net olarak görülmektedir. Özellikle 2005 yılında halk kütüphanesi

sayısında önemli bir düşüş görülmektedir.

GRAFİK 2. Kütüphane Sayısı

Kaynak: KYGM, 2007

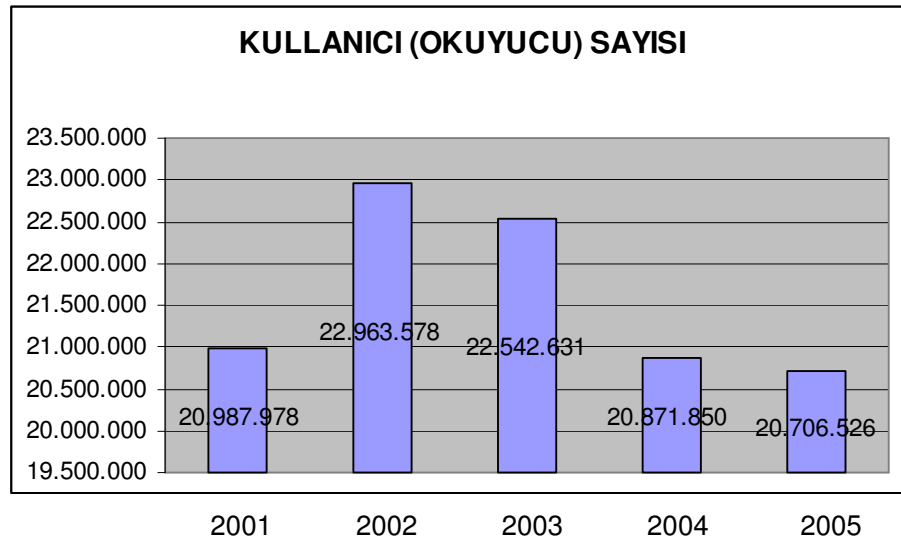
Oysa, Yılmaz'ın da (2006, s. 65) belirttiği gibi “Halk kütüphanesi sayısının bir ülkedeki halk kütüphanesi sistemi ile ilgili temel göstergelerin başında yer aldığı söylenebilir. Etkili bir halk kütüphanesi sistemi ancak yeterli sayıda halk kütüphanesi ile çalışabilir.”

Halk kütüphanelerini temel hizmet araçları olan derme açısından incelediğimizde, dermelerin genelde niteliksiz olduğu söylenebilir. Yani dermeler çoğunlukla eski ve halk kütüphanelerine uygun olmayan niteliktedirler (Yılmaz, 2006, s. 67). Tablo 10'a göre 2004 ve 2005 yıllarına ait satın alınan kitap sayısında bir artış gerçekleştirilmiş olsa bile “Bugün pek çok kütüphanede ciltleri tamir kabul edilmeyecek derecede yıpranmış ve cilt birliği kalmamış ansiklopediler bulunmaktadır. Bunun yanı sıra çok kullanılmaktan parçalanmış ancak bir başka nüshası bulunmadığından kullanımdan kaldırılamayan Türk ve dünya klasikleri rafları süslemektedir. ...Bunun için merkezden satın alma yapılırken öncelikle kütüphanelerin mevcut koleksiyonlarının yenilenmesi daha

sonrada yeni ve ilk defa alınacak eserlere yer verilmesi gerekir. Öyle durumlar olmaktadır ki; aynı eserden 3-4 hatta 5 adedi kütüphane koleksiyonlarını işgal etmektedir” (Akman ve Akman, 1998, s.65-66). Bu durum halk kütüphanelerinde koleksiyon ayıklama işleminin gereğince yapılmadığını da göstermektedir.

Derme konusundaki önemli bir sıkıntı ise kaynakların merkezi olarak seçiliyor olmasıdır. Bulunduğu yörenin gereksinimlerini karşılayabilecek koleksiyonun bulunmaması halk kütüphanelerinin hizmetlerini olumsuz etkilemektedir.

GRAFİK 3. Kullanıcı Sayısı

Kaynak: KYGM, 2007

Kullanıcısının gereksinimlerini karşılayamayacak kadar eski olan, nitelsiz dermelerin “standartlara hiç mi hiç uygun olmayan, en asgari ihtiyaçları karşılamaktan uzak, bozma binalardan oluşturulmuş yerlerde hizmet veren” (Akman ve Akman, 1998, s. 63) kütüphane binası içinde yer alması, hizmeti verecek olan kütüphaneciden yoksun oluşu ödünç almayı ve kütüphane kullanımını olumsuz yönde etkilemektedir. Grafik 3’de son yıllarda kullanıcı sayısında büyük düşüşler olduğu görülmektedir.

Halbuki ödünç verme, halk kütüphanelerinin değişmeyen, değerinden bir şey yitirmeyen “klasik” hizmetlerinden birisidir. Bu hizmet onların işlevselliğini ortaya koyan bir ölçüt olarak düşünülebilir. Kütüphane başına düşen yıllık ortalama ödünç verme sayıları halk kütüphanelerinin verimlilik göstergeleri olarak da değerlendirilebilir (Yılmaz, 2006, s. 69). Dolayısıyla eski kaynakların olduğu, etkili ve verimli bir hizmet alamadıkları bir kütüphanenin sadece ilköğretim çağındaki çocukların ders çalıştıkları mekanlar haline gelmesi gayet normaldir. Zaten, Türkiye’de halk kütüphanelerine üye olanların büyük çoğunluğunun ilk ve ortaöğretim öğrencileri olduğu bilinmektedir.

Türkiye’de halk kütüphanelerinin, bina, bütçe, derme ve personel açısından sorunlu oldukları ve bunda halk kütüphanelerinin yönetim şeklinin büyük payı olduğu düşünülebilir.

Halk kütüphanelerinin bina, bütçe, personel ve kaynak gibi sorunlarına ancak yerinde yapılacak incelemelerle daha çabuk ve kolay çözüm yolları bulunabilir. Bu ise, Bilal’ın da belirttiği gibi (1993, s.92) doğrudan yerel yönetimlere dayalı bir sistemde yönetilen halk kütüphanelerinde daha kolay ve daha çabuk gerçekleşir.

3.7. TÜRKİYE’DE YEREL YÖNETİMLER VE HALK KÜTÜPHANESİ HİZMETLERİ

Merkezi yönetimin ağırlıklı olduğu bir yönetim sistemine sahip olması günümüzde kamu hizmetlerinin halkın gereksinimlerinin ve beklentilerini karşılayamaz hale gelmiştir. Merkezi idare her bölgeye gerektiği gibi yetişememiş bu durumda çeşitli bölgelerde oturan halk eşit şekilde kamu hizmetlerinden yararlanamaz hale gelmiştir. Merkezi idare ile artan kırtasiyecilik, değişime ayak uyduramama, kurumsallaşma ve bazı hizmetlerde görev karışımının oluşu yönetimde “hantal” bir yapının oluşmasına neden olmuştur. Böyle bir yapının oluşması, kamu yönetiminin güçlendirilerek daha etkili ve

verimli kılınması gerçeğini ortaya çıkarmıştır.

Değişimin gerekliliği genel olarak mevcut sorunlara bakıldığında da daha net anlaşılacaktır:

- Kamu örgütlerine verilen bir kısım görevler ya hiç yapılmamakta ya da ancak sınırlı ölçülerde ve amaçtan uzak bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Temel bazı görevlerin yürütülmesinde, hizmette birlik ve bütünlük sağlanması temel bir sorun olarak her alanda kendini göstermektedir.
- Bazı görevler, merkezi yönetim kapsamında bulunmakla birlikte, görevi gerçekleştirecek işlevsel nitelikte örgütsel düzenlemelere gidilemediğinden, eldeki yapı, gereksinimleri karşılayamamaktadır. Önemli orandaki merkezi yönetim görevlerinde ise, gereksiz ve amacı aşan bir örgütsel büyüklüğe ulaşılmıştır. Bu durum, görev ve yapı arasındaki usallık dengesinin kurulmasını güçleştirmektedir.
- Merkezi yönetim görevlerindeki oransal artış, sistemin birçok noktada tıkanmasına ve işleme bozukluklarına neden olmakta, görevlerin merkez, taşra ve yerel yönetimler arasında ussal dağılımı yeterince sağlıklı biçimde gerçekleştirilememektedir.
- Bazı kamu örgütlerinde, bunların kuruluşuna gerekçe olan görevin önemi azalmasına karşın, süreç içinde toplumsal gereksinimlerden kaynaklanan ikincil görevler asıl görevlerin yerini almakta, bu da örgütlerde görev kaymalarına yol açmaktadır.
- Kamu kuruluşlarında görev, yetki ve sorumluluk dengesinin iyi kurulamamış olması, örgütsel etkililiği olumsuz yönde etkilemektedir. Aynı görev için birden çok kuruluş yetkilendirildiğinde görev ortada kalmakta, bu da görevin etkisini azaltmaktadır.
- Kamu hizmetleri halkın ihtiyaçlarını ve beklentilerini karşılamamakta olup, kamu kurumlarındaki verimsizlik ve israf halkın kamu kurumlarına olan güvenini sarsmıştır. Kırtasiyecilik kamu kurumlarının etkin çalışmasını engellerken, özel sektörün ve vatandaşın kamu hizmetlerinden yararlanmasını güçleştirmektedir.
- Büyüyen bütçe açıkları ve kamu borçları, artan kamu harcamalarının kontrol altına alınmasını; bütçe reformu yapılmasını, insan kaynaklarının ve iç kontrollerin yeniden değerlendirilmesini; program hedeflerine göre kaynak planlamasını ve kamu yönetiminin yeniden yapılandırılmasını zorunlu kılmaktadır.
- Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan bu yana, kamu yönetimine kamu hukuku

yaklaşımı hakim olmuştur. Bu anlayışın gereği olarak, kamu sektöründe görev alanları, kuruluşların organizasyonları, kamu yöneticilerinin ve çalışanların yetki ve sorumlulukları ile iç kontrol mekanizmaları kanun ve yönetmeliklerle düzenlenmiştir. Bu nedenle kamu yöneticilerinin eylem alanı ve takdir hakkı da sınırlıdır. Mevcut yapı, kamu kurumlarının değişen koşullara uyum sağlamasını zorlaştırmaktadır.

- Uluslararası rekabet ve küreselleşme, ülkemizde de özel sektör de olduğu kadar kamu sektöründe de reformlar yapılmasını gerektirmektedir.
- 10 Aralık 1999 tarihinde ülkemizin Avrupa Birliği (AB) üyeliğine aday olması ile birlikte, AB'ne entegrasyonu sağlayacak reformların hızla gerçekleştirilmesi önem kazanmıştır (DPT, 2000, s. 3-4)

Kamu kurumlarının değişen koşullara uyum sağlayabilmesi için “Kamuda Yeniden Yapılanmaya” gidilmektedir. Amaçlanan bu reform ile yerel hizmetlerin daha etkili ve verimli sunulabilmesi için önlemler alma ve örgütsel yapıların gözden geçirilmesi üzerinde durulmaktadır. Yeniden yapılanmada, “ürün ve çıktı temelli yerel hizmetler, dolayısıyla kaliteye ulaşma temel felsefedir” (Çukurçayır, 2003, s. 18).

Halk kütüphaneleri, hizmet verdiği ülkede gerçekleşen siyasal gelişmelerden etkilenen kurumlardır. Halk kütüphanesi hizmetinin siyasal bir kimliği de olduğu için Türkiye’de (Keseroğlu, 2004, s. 304-305), halk kütüphanelerinin siyasal gelişmelerden etkilenmeleri daha sık görülmektedir. Bundan dolayı kamu yönetiminde gerçekleşecek değişim süreci halk kütüphanelerinde de farklı ve köklü değişikliklere neden olacaktır. Yeni yapılanma ile halk kütüphaneleri merkezi yönetimden yerel yönetimlere devredilerek halk kütüphanesi hizmetinin batıda olduğu gibi yerel yönetimler tarafından verilmesi planlanmaktadır.

Türkiye’de “Kamu Yönetimi’nde Yeniden Yapılanma” adıyla gerçekleştirilmeye çalışılan kamu yönetim değişikliği çerçevesinde halk kütüphanelerini etkileyen ilgili yasal çalışmalar şunlardır;

- Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılanması Hakkında Kanun (Kamu Yönetiminin...,2004)

- Belediye Kanunu (Belediye Kanunu, 2005)
- İl Özel İdaresi Kanunu (İl Özel İdaresi, 2005)
- Büyükşehir Belediyesi Kanunu (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004)
- Kültür ve Turizm Bakanlığının Bazı Taşra Kuruluşlarının İl Özel İdareleri ve Belediyelere Devredilmesi ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı (Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın..., 2006).

Türkiye'de merkezi yapıdaki halk kütüphanesi hizmetlerinin yerel yönetimlere devri ve bu hizmetlerin yerel yönetimlerce verilmesi gerekliliğini anlatan ilgili ifadeler belirtilen yasalarda şöyle geçmektedir;

Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılanması Hakkında Kanun
(Kamu yönetiminin..., 2004);

Bu yasa 15.07.2004 tarihinde TBMM'de kabul edilmiş ancak Cumhurbaşkanı tarafından yeniden görüşülmek üzere Meclis'e 03.08.2004 tarihinde geri gönderilmiştir.

Halk kütüphanelerinin, merkezi idareden (Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan) il belediye sınırları içinde belediyelere, belediye sınırları dışında il özel idarelerine devredildiği ilgili yasanın (Kamu Yönetiminin..., 2004) geçici 1.maddesi b bendinde açıkça şu şekilde ifade edilmiştir:

Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı ve ulusal nitelik taşımayan kütüphane, Devlet güzel sanatlar galerisi ve müzeler ile halk kütüphaneleri ve kültür merkezleri bina, araç, gereç, taşınır ve taşınmaz malları, alacak ve borçları, bütçe ödenekleri ve kadroları ile birlikte olmak üzere personeli belediye sınırları içinde belediyelere, belediye sınırları dışında il özel idarelerine, taşra teşkilâtının görev ve yetkileri ile bina, araç, gereç, taşınır ve taşınmaz malları, alacak ve borçları, bütçe ödenekleri ve kadroları ile birlikte olmak üzere personeli il özel idarelerine, devredilmiştir.

Ayrıca yasada, halk kütüphanelerinin yerel yönetimlerin idaresi altında olduğu sistemde işlevlerini yerine getirebilmesi için merkezi idarenin olması gerektiği

vurgulanmıştır. Çünkü yasanın 5. madde a bendinde belirtildiği gibi, “kamu yönetiminin kuruluş ve işleyişinde, idarenin bütünlüğü esastır”. İşlevselliğinin devam ettirildiği bir merkezi yapının olması halk kütüphanelerinin yeterli mali kaynaklara sahip olmasını sağlayabilecektir. Bu, yasanın 10. maddesinde mali kaynağına ilişkin durum “Mahallî idarelere yetki, görev ve sorumluluklarıyla orantılı gelir kaynakları sağlanır. Mahallî idarelere genel bütçe vergi gelirleri tahsilatından pay ayrılır. Payların ayrılmasına, dağıtımına ve bu paylardan yapılacak kesintilere ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir” biçiminde yer alır. Böylece kütüphanelerin finansmanı da belirtilmiştir.

Yasada aynı zamanda halk kütüphanelerinin yerel yönetimlerin idaresi altında olduğu sistemde işlevlerini yerine getirebilmesi için merkezi idarenin genel yetkileri de belirtilmiştir (6. madde). Merkezi idareye verilen bu genel yetkiler kısaca yapılması gereken su işlevleri kapsamaktadır; “Ulusal politika ve strateji oluşturma, yasa, yönetmelik vb. çıkarma, standartlar geliştirme, kütüphaneler ve merkezi hükümet ile yerel yönetimler arasında eşgüdümü sağlama, hukuksal mali denetim ve değerlendirme yapma” (Yılmaz, 2005a, s.74).

Doğrudan yerel yönetimlere dayalı halk kütüphanesi sistemlerinde özellikle sivil toplum kuruluşlarına önemli roller düştüğü bilinen bir gerçektir. Etkili olan sivil toplum kuruluşları, kütüphanecilerin özlük haklarını korur ve onların eğitim ve performansını değerlendirerek meslek içi eğitim olanakları sunar, mesleki gelişmelerden anında ve kolay biçimde haberdar olmasını sağlar. Bir sivil toplum kuruluşu olarak, böyle bir devir aşamasında, Türk Kütüphaneciler Derneği (TKD), yasanın 5., 6., ve 27. maddelerinde yer alan hükümlerinde yasal dayanak bulmalıdır (Yılmaz, 2005a, s. 74).

Madde 5.

....

f) Kamu hizmetlerine ilişkin kararların alınmasında, ilgili kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve sivil toplum örgütlerinin görüş ve önerilerinden yararlanır.

Madde 6

....

d) Kamu kurum ve kuruluşları ile özel sektör, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve sivil toplum örgütleri arasında iletişim ve işbirliğini sağlayıcı mekanizmalar oluşturmak, hizmet ve işlev kapasitelerini geliştirmek.

Madde 27.

Bakanlıklarda, bakanlık stratejilerinin, amaç ve politikalarının belirlenmesine, bakanlık hizmet ve teşkilâtının geliştirilmesine, bakanlık faaliyetlerinin performans sonuçlarının değerlendirilmesine yardımcı olmak üzere Strateji Geliştirme Kurulu oluşturulur. Kurul, bakanlık müsteşarının başkanlığında, bakanlıkların kuruluş kanunlarında belirtilen birim amirlerinden oluşur ve konu ile ilgili kişiler, kamu veya özel kuruluş ve sivil toplum örgütü temsilcileri çağrılabilir (Kamu Yönetiminin..., 2004).

Bu maddelere dayanarak TKD ve benzeri dernekler daha etkin olması, görüş ve önerilerini mutlaka belirtmesi gerektiği söylenebilir.

Aynı yasada “halkın bilgi edinme hakkını” kullanması için gerekli tedbirlerin alınması gerektiğini ifade eden maddeler de vardır (madde 41). Bu da halk kütüphanelerinin kamu yönetim yapısının bir parçası olduğunu göstermekte ve halk kütüphaneleri için varlık nedenlerinden birisi niteliğini taşımaktadır. Çünkü, Yılmaz’a göre (2005, s. 73) bilgi edinme haklarını kullanmaları konusunda kütüphanenin en azından teknik olarak (bilgi iletişim teknolojilerinin toplum tarafından kullanımına olanak sağlama) aracı bir kurum olma işlevi görmektedir.

Belediye Kanunu (Belediye Kanunu, 2005);

Kütüphane, belediyenin sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet vb. hizmetleri gerçekleştirmesinde sadece “gönüllü hizmetler” kapsamında ele alınmıştır. Kanunun 77. maddesinde şu şekilde ifade edilmiştir:

Belediye; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, özürllülere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında beldede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular.

Yasada kütüphane kurma görevi belediyelere verilmiştir. Ayrıca kanunun 14. maddenin a bendinde belediyelerin görev ve sorumlulukları arasında dolaylı olarak kütüphanelerle ilgili olabilecek şu ifade de yer almaktadır:

İmar, su ve kanalizasyon, ulaşım gibi kentsel alt yapı; coğrafi ve kent bilgi sistemleri; çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık; zabıta, itfaiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans; şehir içi trafik; defin ve mezarlıklar; ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar; konut; kültür ve sanat, turizm ve tanıtım, gençlik ve spor; sosyal hizmet ve yardım, nikâh, meslek ve beceri kazandırma; ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetlerini yapar veya yaptırır. Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 50.000'i geçen belediyeler, kadınlar ve çocuklar için koruma evleri açar.

Önemli olan bu kanunun sağlıklı bir şekilde işletilmesidir.

Büyükşehir Belediye Kanunu'nda ise (Büyükşehir Belediye Kanunu, 2004);

Kütüphane hizmetleri "Büyükşehir ilçe ve il kademe belediyelerinin görevleri" kapsamında değerlendirilmiştir. Kütüphane, büyük şehrin bütünlüğüne hizmet eden kurum olarak tanımlanmaktadır. 7. maddenin m bendinde şu şekilde ifade edilmiştir:

Büyükşehirin bütünlüğüne hizmet eden sosyal donatılar, bölge parkları, hayvanat bahçeleri, hayvan barınakları, kütüphane, müze, spor, dinlenme, eğlence ve benzeri yerleri yapmak, yaptırmak, işletmek veya işletmek...

Bu maddede açık bir şekilde Büyükşehir belediyelerinin kütüphane kurması, işletmesi ve geliştirmesi gerektiği ifade edilmiştir. Kanunun n bendinde ise dolaylı olarak yine bu göreve değinilerek şu şekilde ifade edilmiştir:

Gerektiğinde sağlık, eğitim ve kültür hizmetleri için bina ve tesisler yapmak, kamu kurum ve kuruluşlarına ait bu hizmetlerle ilgili bina ve tesislerin her türlü bakımını, onarımını yapmak ve gerekli malzeme desteğini sağlamak.

İl Özel İdaresi Kanunu'nda (İl Özel İdaresi, 2004) kütüphane olgusu doğrudan yer almamakla birlikte kültür hizmetine yönelik olarak 6. maddesinin b bendinde ifade edilen şu ifade kütüphaneler için kullanılabilir:

İmar, yol, su, kanalizasyon, katı atık, çevre, acil yardım ve kurtarma, kültür, turizm, gençlik ve spor; orman köylerinin desteklenmesi, ağaçlandırma, park ve bahçe tesisine ilişkin hizmetleri belediye sınırları dışında yapmakla görevli ve yetkilidir.

Kültür ve Turizm Bakanlığının Bazı Taşra Kuruluşlarının İl Özel İdareleri ve Belediyelere Devredilmesi ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı (Kültür ve Turizm Bakanlığının..., 2006)

Türkiye’de halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devri ile ilgili yasal sürecin en önemli belgelerinden birisi de 19.4.2006 tarihinde TBMM’ye 1/1196 esas sayısı ile gönderilen ve tali komisyonlardan geçerek TBMM Bütçe ve Plan Komisyonu’na gelen ve halen bu Komisyon’da bulunan yasa tasarısıdır. Tasarıda konumuz açısından dikkati çeken noktalar kısaca şöyle sıralanabilir:

- Madde 1’e eklenen EK MADDE 1 ile belediye sınırları içinde bulunan kütüphaneler belediyelere; belediye sınırları dışında kalanlar ile il halk kütüphaneleri il özel idarelerine devredilmekte ve il kültür ve turizm müdürlükleri de kaldırılmaktadır.
- Halen hizmet vermekte olan bazı halk kütüphanelerin adları “yazma eser kütüphane müdürlüğü” olarak değiştirilmekte ve bunlar doğrudan merkeze, yani, Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü’ne bağlanmaktadır.
- Halk kütüphaneleri taşınır ve taşınmazları ile belediyelere ve il özel idarelerine devredilmektedir.
- Devir işlemleri bu kanun uyarınca 6 ay içinde gerçekleştirilecektir.
- Ek madde 8 ile Kültür ve Turizm Bakanlığının devredilen birimlerinde çalışmakta olan personel, kadro unvanları veya pozisyonları ile birlikte il özel idareleri ya da belediyeler devredilmektedir.

Halen görevde bulunan hükümetin halk kütüphanelerini yerel yönetimlere devretmek için gündeme getirdiği ve TBMM Komisyonunda beklemekte olan

yasa tasarısı en güncel gelişme olarak dikkati çekmektedir.

Bu yasalar halk kütüphanesi hizmetleri ile ilgili olabilecek maddelere sahiptir ve kütüphane hizmetleri için yeni yasal dayanaklar olarak değerlendirilmeye tabi tutulmalıdır. Sözü edilen beş yasayla halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devri konusunda yasal süreç başlatılmıştır.

Bugün bu yasalarda genel olarak halk kütüphanesi hizmetleri belirlenmiştir. Yerel yönetimlere ait eski yasalarda da (Özel İdareleri için 1913, köyler için 1924, belediyeler için 1930 tarihli yasalarda) kütüphane kurma görevi kendilerine verilmiştir. Ancak, 90'lı yıllara kadar yerel yönetimler, merkezi yönetimin Kültür Bakanlığı kolu içinde yer alan halk kütüphanesi oluşturma görevini hemen hemen hiç ele almamış, bu duyarsızlık halk kütüphanelerinin bugün içinde bulunduğu durumun temel nedenlerinden biri olarak karşımıza çıkmıştır (Öz, 1997, s. 232-233).

Yerel yönetimlerin, halk kütüphanesi hizmetlerine yeterli derecede ilgi göstermemelerinin nedeni ise şunlar olarak sıralanmaktadır;

- **Görev Karışımı:** Kütüphane kurma ve yürütme sorumluluğunun hem merkezi idareye hem de yerel yönetimlere verilmiştir. Uygulamada ise, hizmet fiili olarak merkezi yönetim tarafından yerine getirilmiştir, yerel yönetimler hizmetin dışında kalmıştır. Yasalarla belirlenen yerel yönetim sorumluluğu kağıt üzerinde kalmıştır.
- **Yerel yönetimlerin hizmet ihtiyaçları ve mali kaynakları:** Yerel yönetimlerin ihtiyaçlarının büyüklüğü yanında yeterli mali kaynak sağlayamaması. Yerel yönetimlerin yeterli mali kaynaklara sahip olmaması dolayısıyla mali açıdan güçsüz olmaları, yerel topluluklara karşı yerine getirmesi gereken görevlerinin aksamasına neden olmaktadır.
- **Yerel yönetim gelirlerinin esnek olmayışı:** Yerel yönetimlerin gelirleri

devlet tarafından ve sabit miktar ve oranlarda toplanmaktadır. Yerel yönetimler hizmet ihtiyacına göre bu gelirleri arttırma imkanına sahip değildirler. Mali kaynaklarının çok büyük bir kısmını merkezce toplanan vergilerden ayrılan paylardan almaktadır.

- **Merkezi idarenin ilgisizliği:** Yerel yönetimlerin bu konudaki ilgisizliğinin yanı sıra merkezi yönetimin de ilgisizliği söz konusudur. Merkezi yönetim, yerel yönetimlerin kütüphane hizmetleriyle ilgili sorumluluğunu hatırlamamış, yerel yönetimlerin bu sorumluluklarını yerine getirebilmeleri için hiçbir çaba harcamamış, hizmetle ilişkisini geliştirme yönünde onlara hiçbir yardım ve destek vermemiştir (TODAİE, 1991, s. 155-159).

Halbuki, kendilerine gereken yardım yapılmak şartıyla mahalli idareler yeterli bir kütüphane hizmeti verecek hale gelir veya getirilebilir. Ancak, yerel yönetimler kütüphane kurup, yönetmek yerine daha çok Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından kurulan halk kütüphanelerine genellikle maddi yardım şeklinde katkıda bulunmaktadır (Demir, 1996, s. 27). Özellikle belediyeler, kütüphanelerin cari harcamalarına katılmakta, akaryakıt, taşıt, onarım, kırtasiye vb. ihtiyaçların karşılanmasında her belediye, halk kütüphanesine yardımcı olmaktadır.

Hemen hemen her il özel idaresi de, bütçesine her yıl az ya da çok para koymaktadır. Araç ve gereçleriyle de zaman zaman kütüphanecilerin yardımına koşmaktadır. Yerel yönetimlerin hizmete katkısı sadece belediye ve özel idare yetkilerinin kişisel tutum ve davranışlarına, kütüphaneciler ve il kültür müdürleriyle olan kişisel ilişkilerinin derecesine bağlı bulunmaktadır (TODAİE, 1991, s. 27-155) ve halk kütüphaneleri ve yerel kamu görevlileri arasındaki etkileşimi tipik olarak kütüphanelerin başlatması beklenmektedir (Lakner, 1995, s. iv).

Parasal yardımların yanı sıra, özellikle belediyeler bir çok il ve ilçelerde kütüphane arsa ve binalarını bu hizmet için Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın

hizmetine vermiştir. Belediyeler, bir kütüphane kurulması için ayırdıkları bir yapının projesini ekleyerek Bakanlığa başvurur, yapının standartlara uygunluğu incelenir. Yapının standartlara uygunluğu belirlendikten sonra bakanlık yerel kütüphane için kitap, personel, kütüphane malzemesi desteği sağlamaktadır. Bu arada, bakanlığın personel desteği sağlanamadığı durumlarda belediyeler personel sağlamayı üstlenebilmektedir (TODAİE, 1991, s. 54).

Belediyelerin kütüphane hizmetlerini yerine getirebilmeleri için 2 Kasım 1985 tarihli 18916 sayılı Resmi Gazete’de “İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelik” yayınlanmıştır. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından yayınlanan yönetmelikte belediye ve mücavir alan sınırları içinde veya dışında yapılacak olan imar planlarında sosyal ve kültürel tesislere değinilmiştir. Belediyeler şehrin imar planını düzenlerken bu yönetmeliğe uymak zorundadırlar (Demir, 1996, s. 26-27).

Kültür Bakanlığı’nca yayınlanan “Halk Kütüphanesi Hizmetlerinin Yurt Sathında Yaygınlaştırılmasında Mahalli İdarelerden Beklentilerimiz” adlı kitapçıkta (1990, s. 16), yerel yönetimlerin imar planına ilişkin görevleri şu şekilde belirtilmiştir;

- Her şehir ve kasabanın merkezi bir yerinde, vatandaşlarımızın kolayca ve severek gidebileceği, ulaşımı, suyu ve havası uygun, gürültüden uzak ve gelecekte en az 20 yıl sonrasının ihtiyacını karşılayabilecek birden fazla kütüphane arsası ayrılması.
- Genel bütçede kamulaştırma giderlerinden ziyade kütüphane yapımı ve donatımına ağırlık verilebilmesi,
- Nüfusun 100.000’i aşan şehirlerde merkez halk kütüphanesine bağlı şube kütüphaneleri için yeterli sayıda kütüphane arsası ayrılması gerekmektedir.
- Kütüphaneye ihtiyaç duyulan yerleşim yerlerinin çokluğu dikkate alınarak hepsinde kısa sürede merkezi idare ya da bakanlık olarak kütüphane binası yapılması mümkün görülmemektedir.

Sonuç olarak; yerel yönetimler ve halk kütüphaneleri çevresinde yaşayan insanlarla yakından ilgilidir ve her ikisi de halka hizmet vermektedirler. Bir topluma verilecek kütüphane hizmeti türünü en iyi bilen, o topluma en yakın makamdır. Yerel yönetimler ise demokratik gelişmelerin odak noktası ve kamu hizmetlerinin vatandaşla en içli dışlı olduğu kesimdir (Kültür Bakanlığı, 1990, s. 15). Kütüphane hizmetleri bu hizmetlerden faydalanacak insanlara mümkün olduğunca çok yaklaştırılmalı ve bu hizmetin okuyucunun ihtiyacından doğması durumuna getirilmelidir. Yasalarda dahi belirtilmiş olan ve kütüphane kurma görevinin yerel yönetimlere verildiği Türkiye’de, halk kütüphaneleri, hizmet sunduğu halka oldukça uzak olan merkezi yönetimce yönetilmektedir.

Gerçekleştirilmesi planlanan yeniden yapılanma ile halk kütüphaneleri olması gerektiği gibi yerel yönetimlerce verilecektir. Yerel yönetimlerin halk kütüphaneleri hakkındaki görev ve sorumluluklarını bilmesi gerekmektedir. Bu nedenle Duman’ın (2004, s. 436) belirttiği gibi halk kütüphaneleri konusunda yerel yönetimlerin üzerine düşen görev ve sorumluluklarını ortaya koyan bir el kitabının hazırlanması gerekmektedir.

Halk kütüphanelerinin yerel yönetimlerin idaresi altında olduğu sistemde her koşulda işlevlerini yerine getirebilmesi için merkezi idare varlığını sürdürmelidir. Çünkü, hizmetin, standartları ve hukuki metinleri düzenlemek, yol göstermek, planlama yapmak, geliştirmek, desteklemek gibi görevler merkezi yönetimce yapılabilir. Bununla birlikte halk kütüphanelerini güvenceye alan uygun yasal yapı, denetim ve yeterli mali destek mutlaka sağlanmalıdır. Oluşturulması gereken yasal yapı 2. bölümde de üzerinde durduğumuz özellikle şu konudaki maddeleri taşıyor olmalıdır:

- Yerel yönetim bütçesinden kütüphane hizmetleri pay ayrılması gerektiği,
- Kütüphane personelinin başka işlerde çalıştırılmayacağı, kütüphane hizmetlerinden ve kütüphaneye yayın seçimi, sağlanmasında sadece personelin sorumlu olduğu,

- Kütüphane binasının sadece kütüphane hizmetleri için kullanılabileceği,
- Kütüphane kaynaklarında sansüre izin verilmeyeceği,
- Kütüphanenin yapısal unsurlarında uluslararası standartlara uyulacağı,
- Kullanıcılar arasında hiçbir ayırımın yapılmayacağı

Bu yasal yapı halk kütüphanelerinin varlığını ortaya koyan bir kimlik niteliği taşıyacaktır.

4. BÖLÜM

BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

4.1. GİRİŞ

Bu bölümde halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devri konusunda halk kütüphanecilerine uygulanan anket ile elde edilen halk kütüphanecilerinin görüşleri yorumlanacaktır.

Bir tanesi açık uçlu olmak üzere toplam otuz sekiz sorudan oluşan “Türkiye’de Halk Kütüphanelerinin Yerel Yönetimlere Devri Konusunda Halk Kütüphanecilerinin Görüşleri Anketi” halk kütüphanelerinde yönetici ve/veya kütüphaneci görevinde hizmet veren personele uygulanmıştır. Bu bölümde anket bulguları değerlendirilmektedir.

Uyguladığımız ankette çoğunlukla derecelendirmeli yanıtlar (derecelendirme gerektiren ölçekler) kullanılmıştır “Kesinlikle katılmıyorum”dan “kesinlikle katılıyorum”a doğru seçeneklerimiz vardır. Buna göre bir sıralama yapılmıştır.

Anket uygulanan halk kütüphanecilerinin örneklem gereği 72’si (%34,8) yönetici (müdür, müdür yardımcısı) ve 135’i (% 65,2) kütüphanecidir.

4.2. HALK KÜTÜPHANECİLERİNİN* KİŞİSEL VE MESLEKİ ÖZELLİKLERİ

Araştırmamıza katılan halk kütüphanecilerinin kişisel özelliklerini incelediğimizde %58,9'unun erkek, %41,1'inin ise bayan olduğu görülmektedir. Yaş grupları açısından bir sınıflama yaptığımızda ise çoğunluğunun (%48,4) 31-40 yaş aralığında olduğu ve çoğunlukla genç diyebileceğimiz bir yaş grubunun araştırmamıza katıldığı görülmektedir.

Mesleki açıdan yapılacak bir değerlendirmede halk kütüphanecilerinin bu meslekte geçirdikleri çalışma sürelerinin öne sürecekleri görüşler açısından araştırmamız için önemli olduğu düşünülmüştür. Buna ilişkin verileri içeren tablo (Tablo 11) aşağıdadır.

TABLO 11. Halk Kütüphanecilerinin Meslekte Geçirdikleri Yıl Sayısı

<i>Yıl Sayısı</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
1-5 yıl	32	15,5
6-10 yıl	26	12,5
11-15 yıl	58	28,0
16 yıl ve daha fazla	91	44,0
Toplam	207	100,0

Tablo 10 verilerine göre, halk kütüphanelerinde çalışan halk kütüphanecilerinin en büyük bölümü (%44) 16 yıl ve daha fazla süredir bu mesleği sürdürmektedir. Bunu 11-15 yıl arası çalışan kütüphaneciler izlemektedir (%28). 6-10 yıl arası çalışan kütüphanecilerin en düşük orana sahip oldukları anlaşılmaktadır (%12,5).

Halk kütüphanecilerinin kişisel ve mesleki özellikleri incelendiğinde, genç bir nüfusa sahip oldukları ve iyi bir mesleki deneyimleri olduğu görülmektedir.

* Değerlendirmelerde halk kütüphanecileri, kütüphaneciler vb. denmektedir. Bununla anket uygulanan yöneticiler ve kütüphaneciler kastedilmektedir.

Halk kütüphanecilerinin meslekteki pozisyonlarının onların görüşlerini etkileyebilecek önemli bir başka etken olduğu düşünülerek değerlendirmeye alınmıştır. Anket uygulanan halk kütüphanecilerinin halk kütüphanelerindeki mesleki pozisyonları Tablo 12’de verilmiştir

TABLO 12. Halk Kütüphanecilerinin Halk Kütüphanelerindeki Pozisyonları

<i>Pozisyon</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
Müdür	81	39,2
Müdür yardımcısı	11	5,3
Kütüphaneci	115	55,5
Toplam	207	100,0

Tablo 12 verilerine göre anket uygulanan halk kütüphanelerinde çalışanların büyük çoğunluğunu (%55.5) kütüphaneci statüsündeki personel oluştururken, müdürler ikinci büyük çoğunluğa (%39.2) sahiptir. Müdür yardımcısı (%5,3) pozisyonundaki personel ise gönderdiğimiz anketlere müdürleri adına cevap vermiş bu nedenle kütüphanedeki pozisyonlarını belirtmekle birlikte düşük orana sahip olan personeldir. Diğer bir deyişle araştırmada ankete katılan halk kütüphanelerinde çalışan personelin %44,5’ini yönetici pozisyonundaki personel (müdür ve müdür yardımcısı), %55,5’ini kütüphaneci pozisyonundaki personel oluşturmaktadır.

4.3. HALK KÜTÜPHANELERİNİN BUGÜNKÜ GENEL DURUMUNA İLİŞKİN HALK KÜTÜPHANECİLERİNİN GÖRÜŞLERİ

Halk kütüphanelerinin bugünkü durumları onların planlanmakta olan yerel yönetimlere devirden önce üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. Çünkü halk kütüphanelerinin eğer gerçekleşecekse, yerel yönetimlere nasıl bir durumda devredilecekleri, kütüphanecilere göre güçlü ve zayıf yanları sağlıklı bir devir için değerlendirilmesi gereken bir konudur. Bu nedenle halk kütüphanecilerinin halk kütüphanelerinin bugünkü genel durumlarına ilişkin

görüşleri ele alınmıştır. İncelediğimiz halk kütüphanelerinin günümüzdeki durumlarının ele alınması bu kütüphanelerin yerel yönetimlere devri konusunda halk kütüphanecilerinin görüşlerini ortaya koymasına yardımcı olacaktır. Ayrıca halk kütüphaneleri gerçeğini en iyi bu gerçekliğin içinde yaşayan kütüphanecilerin bileceği, bundan dolayı da aşağıda değerlendirilecek görüşlerin önemli olduğu söylenebilir.

TABLO 13. Halk Kütüphanecilerinin Halk Kütüphanelerinin Bugünkü Durumları Hakkındaki Görüşleri

<i>Halk kütüphanecilerine göre halk kütüphanelerinin bugünkü durumu</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
Çok kötü	33	15,9
Kötü	98	47,3
Orta	67	32,5
İyi	9	4,3
Toplam	207	100,0

Halk kütüphanecilerinin %63,2'si halk kütüphanelerinin bugünkü durumlarının kötü olduğu görüşündedir. Durumlarının vasat olduğunu düşünenlerin oranı %32,4 iken, iyi olduğu görüşünde olanların oranı yalnızca %4,3'tür. Halk kütüphanelerinde hizmet veren kütüphanecilerin onların durumlarını en iyi bilen kesim olduğu ve en doğru saptamayı bu kesimin yapabileceği kabul edilirse halk kütüphanelerinin bugünkü durumlarının oldukça olumsuz olduğu düşünülebilir.

Halk kütüphanelerinin bugünkü genel durumlarını saptamak onların verdiği hizmetlerin eksikliğini düzeltilmesi için yeterli değildir. Aynı zamanda halk kütüphanesi sisteminin öncelikli sorunları da belirlenmelidir. Tablo 14'de halk kütüphanecilerine göre halk kütüphanesi sisteminin sorunlarına ilişkin veriler incelenmiş ve öncelikli sorunlar saptanmaya çalışılmıştır.

TABLO 14. Halk Kütüphanecilerine Göre Türkiye’de Halk Kütüphanesi Sisteminin En Önemli Sorunları

Sorunlar	Öncelik Sırası										O Unsuru Sorun Olarak Görmeyenler		Toplam	
	1.Öncelikli		2.Öncelikli		3.Öncelikli		4.Öncelikli		5.Öncelikli					
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Personel	86	41,5	56	27,1	39	18,8	0	0	2	1,0	24	11,6	207	100
Mevzuat Yetersizliği	44	21,3	26	12,6	18	8,7	3	1,4	3	1,4	113	54,6	207	100
Bütçe	30	14,5	64	30,9	48	23,2	3	1,4	0	0	62	30,0	207	100
Bina	27	13,0	25	12,1	33	15,9	2	1,0	7	3,4	113	54,6	207	100
Koleksiyon	4	1,9	14	6,8	43	20,8	4	1,9	1	0,5	141	68,1	207	100

Tablo 14 verilerine bakıldığında, Türkiye’de halk kütüphanesi sisteminin, halk kütüphanecilerine göre, en önemli sorunu personeldir (%41,5). Daha sonra mevzuat yetersizliği (%21,3), bütçe (%14,5), bina (%13,0) en son olarak derme (%1,9) sorun olarak görülmektedir. Bu sorunları ikinci öncelik olarak incelediğimizde sırasıyla bütçe (%30,9), personel (%27,1) gelirken, mevzuat yetersizliği (%12,6) ile bina (%12,1) yaklaşık aynı önemde sorunlar olarak görülmektedir. Derme ise (%6,8) yine en az önemli sorun olarak görülmektedir.

Bu verilere göre halk kütüphanelerinde yeterli ve kaliteli hizmetinin verilmesi öncelikle personel sorununa bağlanmıştır. Yani halk kütüphanelerinde temel sorun personelin niceliksel ve niteliksel yetersizliğidir. Zaten, Türkiye’de halk kütüphanesi personelinin dörtte birden daha az bölümünün kütüphanecilik eğitimi almış kişilerden oluşması, yardımcı hizmetler personeli ve lise mezunu memur yetersizliği de halk kütüphanelerinin personel açısından yetersiz durumunun genel bir kanıtıdır. Bu tabloya ilişkin veriler, planlandığı gibi yerel yönetimlere devredildiğinde öne çıkacak en önemli sorunun da personel yetersizliği olacağını ortaya koymaktadır.

4.4. HALK KÜTÜPHANELERİNİN YEREL YÖNETİMLERE DEVRİ KONUSUNDA HALK KÜTÜPHANECİLERİNİN GENEL YAKLAŞIMLARI

Bu bölümde doğrudan yerel yönetimlere dayalı halk kütüphanesi sistemi konusunda halk kütüphanecilerinin görüşleri çeşitli boyutlarıyla incelenmiştir.

Türkiye’de merkeziyetçi bir sistemle yönetilen halk kütüphanelerinin hangi sistem ile yönetilmeleri gerektiği konusunda halk kütüphanecilerinin genel görüşleri alınmaya çalışılmıştır. Görüş olarak bildirilen sistem halk kütüphanecilerinin planlanan devri ilke olarak isteyip istemediği konusuna ışık da tutacaktır.

TABLO 15. Halk Kütüphanecilerinin Türkiye’de Hangi Halk Kütüphanesi Sisteminin Olması Gerektiğine İlişkin Görüşleri

<i>Olması Gereken Sistem</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
Merkeziyetçi	60	29,0
Yerel	111	53,6
Bölgesel	24	11,6
Diğer	12	5,8
Toplam	207	100,0

Türkiye merkezi bir yapıya sahip olan halk kütüphanelerinin bu sistem ile hizmet vermeye devam etmesini isteyenlerin oranı (%29,0), yerel yönetime bağlı olarak hizmet vermesi gerektiğini savunanların oranına (%53,6) göre daha azdır. Yasa çıkarma ve hukuksal mali denetimin büyük ölçüde merkezi yönetime ait olduğu, hizmet ve örgütlenmesinin eyalet düzeyinde gerçekleşen bölgesel sistemi tercih edenlerin oranı ise (%11,6) en azdır. Halk kütüphanecilerinin büyük çoğunluğu Türkiye’de doğrudan yerel yönetimlere dayalı halk kütüphanesi sistemini istemektedir. Bir başka deyişle, halk kütüphanecilerinin yarıdan fazlası yerel sistemi tercih ederken, üçte birden küçük bir oranı halen var olan sistemi istemektedir. Elbette kütüphanecilerin bu tercihleri ilgili sistemleri tam olarak bilerek mi, yoksa bugün yaşadıkları ciddi sorunların yansımalarıyla mı yaptıkları

ayrı bir inceleme konusudur. Ancak halk kütüphanecileri ağırlıkla bugünkü sistemi istememektedir.

Bir önceki tabloya ilişkin verileri ve yaptığımız değerlendirmeyi biraz daha somutlaştıracak ve bir anlamda sınyacak bir başka veri grubu aşağıdaki tabloda (Tablo 16) yer almaktadır.

TABLO 16. Halk Kütüphanelerinin Yerel Yönetimlere Devredilip Devredilmemesi Konusunda Halk Kütüphanecilerinin Görüşleri

Görüşler	Sayı	%
Devredilmemeli; var olan haliyle kalmalı	39	18,8
Gerekli koşullar sağlandıktan sonra devredilmeli.	144	69,6
Var olan haliyle devredilebilir	6	2,9
Diğer	18	8,7
Toplam	207	100,0

Tablo 16 verilerine göre halk kütüphanecilerinin büyük çoğunluğu (%72,5) halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devredilmesini istemektedir. Ancak %69,6'sının gerekli yasal düzenlemeler sağlandıktan ve alt yapı düzenlemeleri olarak değerlendirebileceğimiz bina, bütçe, personel, koleksiyon gibi sorunların giderildikten sonra devredilmesi gerektiği görüşündedirler. Devredilmesini isteyenlerin %2,9'u ise herhangi bir yasal düzenleme ve alt yapı koşullarının sağlanmasına gerek kalmadan var olan haliyle devredilebileceğini savunmaktadır. Halk kütüphanecilerinin küçük bir bölümü ise (%18,8) halk kütüphanelerinin hiçbir şekilde yerel yönetimlere devredilmemesi ve var olan haliyle kalması gerektiği görüşündedir. Yani merkezîyetçi halk kütüphanesi sisteminin devam etmesini istemektedirler.

Bir önceki tabloya göre (Tablo 15), halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devrini isteyen kütüphanecilerin oranının daha da yükseldiği göze çarpmaktadır. Bunun, seçeneklerdeki açılımlardan kaynaklandığı düşünülebilir. Yani seçeneğe

göre, halk kütüphaneleri yerel yönetimlere sorunsuz ve olması gerektiği biçimde devredileceği anlaşılmaktadır.

Önceki iki tabloya dayanarak (Tablo 15) halk kütüphanecilerinin büyük bir bölümünün halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devri konusuna olumlu yaklaşımları anlaşılmıştır. Ancak planlanan devrin gerçekleşmesi durumunda yine de endişe duyup duymadıkları Tablo 17’de incelenmiştir.

TABLO 17. Yerel Yönetimlere Devri Konusunda Halk Kütüphanecilerinin Endişe Duyup Duymadıkları

<i>Devir nedeniyle halk kütüphaneleri adına endişe duyup duymadıkları.</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
Evet	150	72,5
Hayır	57	27,5
Toplam	207	100,0

Tablo 17’ye göre %72,5’u halk kütüphanelerinin planlanmakta olan yerel yönetimlere devrinden dolayı endişe duymaktadır. Hiçbir endişe duymayanların oranı ise %27,5’dir. Halk kütüphanecilerinin bir yandan halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devrine büyük ölçüde olumlu bakarlarken, diğer yandan bundan endişe duymaları bir çelişki gibi görünmektedir. Bu durum, “halk kütüphanelerine ilişkin olarak içinde yaşadıkları durum ve sorunların büyüklüğü ve sürekliliği nedeniyle halk kütüphanecileri endişe duymalarına karşın yine de devrin yapılmasının uygun olacağını düşünmektedirler” biçiminde yorumlanabilir. Bu endişelerinin bir başka kaynağı da, halk kütüphanelerinin gerekli koşullar sağlanmadan devredileceği ve böylece varolan sorunların da yeni yapıya geçeceğini düşünmeleridir. Ancak, her şeye karşın varolan yapıda çözüm göremediklerinden, endişeli de olsalar yeni bir yapıya geçmeyi desteklemektedirler.

Halk kütüphanecileri halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devredilmesini desteklemektedirler. Ancak, bu kütüphanelerinin gerek il gerek ilçe bazında

hangi yerel yönetim birimine devredilmesinin daha uygun olacağına ilişkin görüşleri de önemlidir. Buna ilişkin verileri içeren tablo (Tablo 18) aşağıdadır.

TABLO 18. Halk Kütüphanelerinin Hangi Yerel Yönetim Birimine Devredilmesi Gerektiği Konusunda Halk Kütüphanecilerinin Görüşleri

Kütüphane Türü	Devredilmesini İstedikleri Yerel Yönetim Birimleri					
	Özel İdarelere		Belediyelere		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İl Halk Kütüphanesi	169	81,6	38	18,4	207	100
İlçe Halk Kütüphanesi	142	68,6	65	31,4	207	100

Halk kütüphanecileri planlanmakta olan devir gerçekleşecekse hem il halk kütüphanelerinin hem de ilçe halk kütüphanelerinin yerel yönetim birimleri içinden büyük çoğunlukla (%81,6 ve %68,6) özel idarelere devredilmesini istemektedirler. Halk kütüphanelerinin belediyeye devredilmesini isteyenlerin özel idareyi tercih edenlere göre oranı oldukça düşüktür.

Halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere sağlıklı bir biçimde devredilebilmesi ve hizmet vermesi için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması zorunludur. Halk kütüphanecilerinin bu konudaki görüşlerini içeren tablo (Tablo 19) aşağıdadır.

TABLO 19. Yasal Düzenlemeler Yapılmadan Halk Kütüphanelerinin Yerel Yönetimlere Devredilmesiyle İlgili Düşünceler

<i>Yasal düzenleme yapılmaksızın devir olumsuz sonuçlara yol açar.</i>	Sayı	%
Kesinlikle katılıyorum	128	61,8
Katılıyorum	36	17,4
Kısmen katılıyorum	17	8,2
Katılmıyorum	6	2,9
Kesinlikle katılmıyorum	20	9,7
Toplam	207	100,0

Tablo 19 verilerine halk kütüphanecilerinin büyük bölümü (%87,4) (kesinlikle katılıyorum, katılıyorum ve kısmen katılıyorum seçenekleri birlikte düşünüldüğünde) halk kütüphanelerini güvence altına alacak yasa, yönetmelik ve yönerge gibi yasal düzenlemeler yapılmadan bu kütüphanelerin yerel yönetimlere devredilmesinin olumsuz sonuçlara yol açacağı görüşündedir. Oldukça düşük bölümü ise (%12,6) (katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum görüşünde olanlar) yasal düzenleme yapılmadan devredilmesinin olumsuz sonuçlara yol açacağını düşünmemektedirler. Tabloda 16'da da halk kütüphanecilerinin devrin gerçekleşmesinden yana oldukları ancak gerekli yasal düzenlemeler yapıldıktan ve alt yapı koşulları sağlandıktan sonra devredilmesi gerektiği görüşünü taşıdıkları belirlenmişti.

4.5. HALK KÜTÜPHANELERİNİN YEREL YÖNETİMLERE DEVRİ KONUSUNDA ÇEŞİTLİ BOYUTLARA İLİŞKİN OLARAK HALK KÜTÜPHANECİLERİNİN GÖRÜŞLERİ

Bu bölümde halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devri konusunda halk kütüphanecilerinin görüşlerinin daha ayrıntılı değerlendirilmesi yapılacak, konu olası boyutlarıyla ele alınacaktır. Böylece halk kütüphanecilerinin planlanan devre karşı bakış açıları ortaya konulacaktır.

Burada belirtilmesi gereken önemli bir nokta, anket uygulanan kütüphanecilerin yerel yönetimlere devir konusunda görüşlerinin belirtirken varolan koşullar çerçevesinde düşündüklerinin yüksek bir olasılık oluşudur.

4.5.1. Yerinden Yönetim Olanakları

Doğrudan yerel yönetimlere dayalı halk kütüphanesi sistemlerinde, halk kütüphanelerinin bina, bütçe, personel gibi yapısal unsurlarına veya diğer genel konularına ilişkin sorunları yerinden yapılan gözlem ve değerlendirmelerle daha

kolay belirlenebileceği ve çözümlenebileceği öne sürülmektedir. Halk kütüphanecilerinin bu konudaki görüşleri aşağıdaki tabloda (Tablo 20) verilmiştir.

TABLO 20. Halk Kütüphanelerinin Sorunlarının Yerinden Yönetimle Daha Kolay Çözümleli Çözümlemeyeceğine İlişkin Kütüphanecilerin Görüşleri

<i>Devir gerçekleşirse, sorunlar yerinden yönetimle daha kolay çözülecektir.</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
Kesinlikle katılıyorum	19	9,2
Katılıyorum	49	23,7
Kısmen katılıyorum	73	35,3
Katılmıyorum	33	15,9
Kesinlikle katılmıyorum	33	15,9
Toplam	207	100,0

Yerel yönetimlere dayalı halk kütüphanesi sistemlerinde, bu kütüphanelerin sorunlarının yerinden yönetim nedeniyle daha kolay çözüleceği görüşünde olan kütüphanecilerin oranı “kesinlikle katılıyorum”, “katılıyorum” ve “kısmen katılıyorum” seçenekleri birlikte düşünüldüğünde %68,2’ye ulaşmaktadır. Geriye kalan %31,8’lik kısım ise yerinden yönetimin halk kütüphanelerinin sorunlarına yönelik bir çözüm getireceği görüşüne katılmamaktadır. Halk kütüphanecilerinin çoğunluğu yerinden yönetimin halk kütüphanelerinin sorunlarına yönelik çözümler için bir avantaj olduğu görüşündedir.

4.5.2. Halk Kütüphanelerine Yerel Yönetimler Tarafından Verilecek Destek

Doğrudan yerel yönetimlere dayalı halk kütüphanesi sistemlerinde, halk kütüphaneleri yerel yönetimlerce yönetsel ve mali açıdan desteklenmektedir. Bulunduğu ülkenin yerel yönetim yapısının bir parçası olduğu için halk kütüphanelerinin mali kaynakları yerel yönetimler tarafından sağlanmakta ve dolaylı vergilendirme ile gereksinimleri karşılanmaktadır. Bunun için bu kütüphaneleri destekleyen yerel yönetimlerin güçlü ve halk kütüphanelerine

yeterli desteği verebilecek yapıda olması gerekmektedir. Ancak güçlü yerel yönetim yapısına sahip ülkelerde güçlü bir halk kütüphanesi sisteminin varlığından söz edilebilir. Anket uygulanan kütüphanecilerin buldukları il ya da ilçe gerçeğinde yerel yönetimlerin bu konudaki durumlarına ilişkin görüşleri aşağıdadır.

TABLO 21. Yerinden Yönetimlerin Halk Kütüphanelerine Yeterli Desteği Verebilecek Yapıda Olup Olmadıklarına İlişkin Halk Kütüphanecilerinin Görüşleri

<i>Yerel yönetimler, devredildiğinde halk kütüphanelerine yeterli desteği verecek yapıda değildirler.</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
Kesinlikle katılıyorum	47	22,7
Katılıyorum	39	18,8
Kısmen katılıyorum	74	35,7
Katılmıyorum	34	16,5
Kesinlikle katılmıyorum	13	6,3
Toplam	207	100,0

Tablo 21 verilerine göre halk kütüphanecilerinin büyük bölümü (%77,2) yerel yönetimlerin halk kütüphanelerine yeterli desteği ve gücü verebilecek yapıda olmadığı görüşündedirler. Ancak bu konuda kesin düşünceye sahip olanların oranının yalnızca %22,7 olduğu da dikkati çekmektedir. Dolayısıyla güçlü yapıda olmayan yerel yönetimlerden yeterli yönetsel ve mali destek sağlamaları beklenemez. Halk kütüphanecilerinin daha az kısmı ise (%22,8) yerel yönetimlerin halk kütüphanelerine yeterli desteği verebileceğini ve bunun için yeterli güçte oldukları görüşündedir.

4.5.3. Bürokrasi

Günümüzde merkeziyetçi bir yapıya sahip olan halk kütüphanelerinin işlem ve hizmetlerinde bürokratik bir yapı söz konusudur. Eğer söz edilen devir

gerçekleşirse, bu bürokratik yapının azalıp azalmayacağı konusunda halk kütüphanecilerinin görüşleri Tablo 22’de ele alınmıştır.

TABLO 22. Yerel Yönetimlere Devredildiğinde Halk Kütüphanelerinde

<i>Devir gerçekleşirse yönetim ve hizmetlerde bürokrasi azalacaktır.</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>	B
Kesinlikle katılıyorum	28	13,5	ürok rasin in Azalı p
Katılıyorum	70	33,8	
Kısmen katılıyorum	46	22,2	
Katılmıyorum	40	19,3	
Kesinlikle katılmıyorum	23	11,2	
Toplam	207	100,0	

**Azalmayacağına İlişkin Halk
Kütüphanecilerinin Görüşleri**

Tablo 22 verilerine göre halk kütüphanecilerinin %30,5’i yerel yönetimlere devredilse dahi halk kütüphanelerindeki bürokratik yapının devam edeceğini, bu konuda hiçbir değişiklik olmayacağı görüşündedir. Devrin gerçekleşmesi halinde kütüphanecilerin %69,5’i halk kütüphanelerinin yönetim ve hizmetlerindeki bürokrasinin azalacağını savunmaktadır. Tablo 22’de dikkat çeken nokta, her iki görüşde de kesin kararlı olanların oranının birbirine yakın oluşudur. Halk kütüphanelerindeki bürokrasinin kesinlikle azalacağı görüşünde olanlar %13,5 iken, kesinlikle azalmayacağı görüşünde olanlar %11,2’dir.

4.5.4. Günlük Politikanın Etkisi

Halk kütüphanelerinin merkezi idarenin yönetiminden ayrılacak olması onların günlük politikadan daha çok etkilenen kurumlar haline gelmesine neden

olabilecektir. Halk kütüphanecilerinin bu konudaki düşüncelerine ilişkin veriler aşağıdaki tabloda (Tablo 23) yer almaktadır.

<i>Devir gerçekleşirse halk kütüphaneleri günlük politikadan daha çok etkilenecektir.</i>	Sayı	%	TABL O 23.
Kesinlikle katılıyorum	73	35,3	
Katılıyorum	63	30,4	
Kısmen katılıyorum	42	20,3	
Katılmıyorum	20	9,7	
Kesinlikle katılmıyorum	9	4,3	
Toplam	207	100,0	

Devredildiğinde Halk Kütüphanelerinin Günlük Politikadan Etkilenip Etkilenmeyeceğine İlişkin Halk Kütüphanecilerinin Görüşleri

Halk kütüphanecilerinin büyük bir bölümü (%86,0) halk kütüphanelerinin günlük politikadan daha çok etkilenecek kurumlar olacağını düşünmektedir. Hatta kütüphanecilerin (kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum görüşünde olanlar) oldukça büyük oranı (%65,7) bu etkilenmenin mutlaka olacağı görüşündedir. Çok az bir bölümü (kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum görüşünde olanlar) ise (%14,0) bu tür bir etkilenmenin olmayacağı görüşündedir. Bu durum, “devredilirse kütüphaneciler halk kütüphanelerinin daha politik kurumlar olacağını düşünmektedirler” biçiminde yorumlanabilir.

4.5.5. Halk Kütüphanelerinin Yerel Yönetimler Tarafından Önemsenmesi

Halk kütüphanecilerine göre yerel yönetimlerin halk kütüphanelerine duyarlı olmaları üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. Buna ilişkin bulgular aşağıda (Tablo 24) ele alınmıştır.

<i>Devir gerçekleşirse halk kütüphaneleri yerel yönetimler için önemli kurumlar olmayacaktır.</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
Kesinlikle katılıyorum	71	34,3
Katılıyorum	35	16,9
Kısmen katılıyorum	53	25,6
Katılmıyorum	40	19,3
Kesinlikle katılmıyorum	8	3,9
Toplam	207	100,0

TABLO 24. Devredilince Yerel Yönetimlerin Halk Kütüphanelerini Önemseyip Önemsemeyeceklerine İlişkin Halk Kütüphanecilerinin Görüşleri

Tablo 24 verilerine göre halk kütüphanecilerinin çoğu (%76,8) halk kütüphaneleri yerel yönetimlerin sorumluluğu altında olsa dahi yerel yönetimler için önemli kurumlar olmayacaklardır. Bu konuda kesin düşünceye sahip olanlar (%34,3) oldukça fazladır. Oysa ki bir kurumun vermesi gereken hizmeti en iyi şekilde verebilmesi için üst yönetimlerce önemsenmesi gerekmektedir. Halk kütüphanecilerinin küçük bir bölümü (%23,2) ise yerel yönetimlerin halk kütüphanelerini önemsemeyeceği görüşüne katılmamaktadır. Ancak bu görüşte kesinlik bildirenlerin oranı oldukça azdır (%3,9).

4.5.6. Halk Kütüphanelerinin Yerel Nitelikleri

Halk kütüphaneleri yerel nitelikli kütüphanelerdir ve yerel yönetimlere devredilmesi halinde yerel niteliklerinin güçlenip güçlenmeyeceğine ilişkin halk

<i>Devir gerçekleşirse halk kütüphanelerinin yerel nitelikleri güçlenecektir.</i>	Sayı	%	
Kesinlikle katılıyorum	19	9,2	kütüphane
Katılıyorum	66	31,8	cilerinin
Kısmen katılıyorum	56	27,1	görüşlerini
Katılmıyorum	42	20,3	n önemli
Kesinlikle katılmıyorum	24	11,6	olduğu
Toplam	207	100,0	düşünüm

üstür. Bu konuda halk kütüphanecilerinin görüşleri Tablo 25'de verilmiştir.

TABLO 25. Halk Kütüphanelerinin Yerel Niteliklerine İlişkin Halk Kütüphanecilerinin Görüşleri

Halk kütüphanecilerinin büyük bir kısmı (%68,1) halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devredilmesi halinde yerel niteliklerinin güçleneceği görüşündedir. Ancak bu görüşe kesin olarak katılanların oranı (%9,2), kesin olarak katılmayanların oranından daha azdır (11,6). Bununla birlikte kütüphanelerin yerel niteliklerin güçleneceğine kısmen katılanların payı oldukça yüksektir (%27,1).

4.5.7. Yerel Yöneticilerin Halk Kütüphanelerine Duyarlılığına İlişkin

Halk Kütüphanecilerinin Görüşleri

Halk kütüphanelerinin gelişiminde sağlıklı olan durum yerel yönetimlerin bu kurumlara ilişkin yerleşmiş, kişilere bağlı olmayan yani kurumsal bir duyarlılığa sahip olmalarıdır. Araştırmamızda devredilirse yerel yönetimlerin halk kütüphanelerine ilişkin duyarlılıklarının niteliği öğrenilmeye çalışılmaktadır. Buna ilişkin verileri içeren tablo (Tablo 26) aşağıdadır

TABLO 26. Yerel Yöneticilerin Halk Kütüphanelerine Duyarlılığına İlişkin Görüşleri

Tablo 26 verilerine göre halk kütüphanecilerinin büyük çoğunluğu (%91,3) (kesinlikle katılıyorum, katılıyorum ve kısmen katılıyorum seçenekleri birlikte düşünüldüğünde) halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devredilmesi halinde bu kütüphanelerin yönetiminin ve gelişiminin yerel yöneticilerin kişisel duyarlılığına bağlı olacağını düşünmektedir. Bu görüşe katılan halk kütüphanecilerinin yarıya yakın bölümü (%45,9) halk kütüphanelerinin gelişimlerinin yerel yöneticilerin kişisel duyarlılıklarına kesinlikle bağlı olduğuna inanmaktadır. Çok az bir bölüm ise (%8,7) (Kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum seçenekleri birlikte düşünüldüğünde) bu görüşe katılmamaktadır. Kısaca, devrin gerçekleşmesi halinde halk kütüphanelerinde kurumsallaşmanın zayıflayacağı görüşü oldukça ağır basmaktadır.

<i>Devir gerçekleşirse halk kütüphanelerinin yönetimi ve gelişimi yerel yöneticinin kişisel duyarlılığına bağlı olacaktır.</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
Kesinlikle katılıyorum	95	45,9
Katılıyorum	64	30,9
Kısmen katılıyorum	30	14,5
Katılmıyorum	12	5,8
Kesinlikle katılmıyorum	6	2,9
Toplam	207	100,0

4.5.8.
Kütüph
ane
Yönetici

sinin Karar Alma Gücünde Değişikliğe Yönelik Görüşler

Yerel yönetimlere devredilmesi halinde halk kütüphanesi yöneticilerinin karar alma gücünde değişiklik olabileceği olası görülmektedir. Bu konu halk kütüphanesi çalışanlarına sorularak oluşturulan veri tablosu (tablo 27) değerlendirilmiştir.

TABLO 27. Kütüphane Yöneticisinin Karar Alma Gücünde Değişiklik Olup Olmayacağına Yönelik Görüşler

Bürokratik bir yapının egemen olduğu merkezi halk kütüphanesi sisteminden yerel yönetimlere dayalı halk kütüphanesi sistemine geçilecek olursa halk kütüphanesi yöneticilerinin yarıdan fazlası (%57) inisiyatiflerinin artmayacağını savunmaktadır. Ancak yarıya yakın kısmı ise (%43) yöneticilerin karar alma güçlerinde bir artış olacağı görüşündedir. Yöneticinin karar alma gücünün artacağına ilişkin kesin olarak inananların oranı (%9,7), kesin olarak inandırmayanlardan (%23,2) çok daha düşüktür.

<i>Devir gerçekleşirse halk kütüphanesi yöneticisinin inisiyatifi artacaktır.</i>	Sayı	%	
Kesinlikle katılıyorum	20	9,7	4.5.9. Kütü phan ecini
Katılıyorum	34	16,4	
Kısmen katılıyorum	35	16,9	
Katılmıyorum	70	33,8	
Kesinlikle katılmıyorum	48	23,2	
Toplam	207	100,0	

n Hissedeceği Baskı

Devir gerçekleşecek olursa halk kütüphanecilerinin çeşitli yönlerden yerel yöneticilerin baskısı altında kalıp kalmayacağına ilişkin görüşler araştırmamız açısından önem taşımaktadır. Bu konuya ilişkin görüşlere Tablo 28'de yer verilmiştir.

TABLO 28. Kütüphanecinin Yerel Yöneticilerin Baskısı Altında Kalıp Kalmayacağına İlişkin Görüşleri

Yerel yönetimlere dayalı bir halk kütüphanesinde halk kütüphanecilerinin yerel yönetimlerce çeşitli yönlerden baskı altında tutulacağını düşünen

<i>Devir gerçekleşirse kütüphaneci daha fazla baskı altında kalacaktır.</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>	kütüphaneci
Kesinlikle katılıyorum	68	32,9	lerin oranı
Katılıyorum	53	25,6	%80,2'dir.
Kısmen katılıyorum	45	21,7	Çoğu
Katılmıyorum	33	15,9	
Kesinlikle katılmıyorum	8	3,9	kütüphaneci
Toplam	207	100,0	yerel

yönetimler tarafından kendilerinin gerek yönetsel konularda gerek kütüphanelerin genel durumlarına veya personel, kaynak seçimi gibi konularda yerel yönetimler tarafından baskı altında kalacağını düşünmektedir. Bu durum ise halk kütüphanecilerinin sağlıklı düşüncelerini, mantıklı karar alma süreçlerini etkileyebilecek bir durum olarak görülmektedir. Halk kütüphanecilerinin küçük bir kısmı ise (%19,8) herhangi bir baskı altında kalmayacağı görüşündedir.

4.5.10. Yerel Yönetimin Kütüphaneciye Sahip Çıkması

Halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devri halinde, yerel yönetimlerin kendisine bağlı bir kurumun personeli olarak kütüphaneciye sahip çıkıp çıkmayacağı halk kütüphanecilerinin en çok ilgilendikleri konu olarak dikkati çekmektedir.

Tablo 29'da halk kütüphanecilerinin yerel yönetimlere dayalı bir halk kütüphanesi sisteminde, yerel yönetimlerce kendilerine sahip çıkılıp çıkılmayacağına ilişkin görüşleri yer almaktadır.

TABLO 29. Yerel Yönetimin Kütüphaneciye Sahip Çıkıp Çıkmayacağı

<i>Devir gerçekleşirse yerel yönetimler kütüphaneciye daha çok sahip çıkacaklardır.</i>	Sayı	%
Kesinlikle katılıyorum	8	3,9
Katılıyorum	29	14,0
Kısmen katılıyorum	34	16,4
Katılmıyorum	93	44,9
Kesinlikle katılmıyorum	43	20,8
Toplam	207	100,0

Tablo 29

verilerine göre, halk kütüphanecilerinin büyük çoğunluğu (%65,7) halk kütüphaneleri devredilirse yerel yönetimlerce kendilerine sahip çıkılma konusunda umutsuzdurlar. Şu anki merkezi idareden daha çok sahip çıkılacağı görüşünü taşımamaktadırlar. Daha az bir kısım (%34,3) yerel yönetimlerin kendilerine şimdikine göre daha çok sahip çıkacağı görüşündedir. Kısaca, kütüphaneciler yerel yönetimlere devredilirse yönetim tarafından kendilerine sahip çıkılma konusunda olumlu bir değişiklik olacağını düşünmemektedirler.

4.5.11. Derme Oluşturmada Değişiklik

Derme, verilen hizmetin niteliğini etkileyen önemli bir yapısal unsurdur. Halk kütüphanelerinde yer alan dermenin hizmet verdiği yörenin gelişimini sağlayacak kaynaklardan oluşması gerekmektedir. Şu an halk kütüphanelerinde

derme, merkezi yönetimce genelde bölgesel özellikler dikkate alınmadan oluşturulmaktadır. Devir gerçekleşecek olursa derme oluşturma konusunda nasıl bir değişikliğin olabileceğine ilişkin görüşler önem taşımaktadır. Bu görüşler Tablo 30'da sunulmuştur.

TABLO 30. Dermenin Yöre Halkının İhtiyaçlarına Uygun Olup Olmayacağı

<i>Devir gerçekleşirse derme yöre halkının ihtiyaçlarına daha uygun biçimde oluşturulabilecektir.</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
Kesinlikle katılıyorum	14	6,8
Katılıyorum	64	30,9
Kısmen katılıyorum	75	36,2
Katılmıyorum	36	17,4
Kesinlikle katılmıyorum	18	8,7
Toplam	207	100,0

Halk kütüphanecilerinin büyük çoğunluğuna göre (%73,9) göre halk kütüphaneleri yerel yönetimlere devredildiği takdirde yapısal unsurlardan derme, olması gerektiği gibi halk kütüphanesinin bulunduğu yörenin gereksinimlerine daha uygun biçimde oluşturulabilecektir. Ancak bu kısmın neredeyse yarısı (%36,2) bu görüşe kısmen katıldığını belirterek tereddütte olduklarını düşündürülecek bir yanıt vermişlerdir. Halk kütüphanecilerinin %26,1'i ise devirden sonra dermede herhangi bir değişiklik olmayacağını yörenin özelliklerinin ve yöre halkının gereksinimlerinin önem taşımayacağını ifade etmiştir.

4.5.12. Sansür Olasılığı

Halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devredilmesiyle derme, yöre halkının gereksinimlerine uygun biçimde oluşturulabileceği söylenebilir. Ancak, kaynak seçiminde sansüre daha açık hale gelme olasılığı da söz konusu olabilir. Bu konuya ilişkin olarak halk kütüphanecilerinin görüşleri Tablo 31'de yer almaktadır.

TABLO 31. Halk Kütüphanecilerinin, Yerel Yönetimlere Dayalı Halk Kütüphanesi Sisteminde Sansüre İlişkin Görüşleri

<i>Halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devri gerçekleşirse kaynak seçimi sansüre açık hale gelecektir.</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
Kesinlikle katılıyorum	56	27,1
Katılıyorum	67	32,4
Kısmen katılıyorum	43	20,8
Katılmıyorum	31	15,0
Kesinlikle katılmıyorum	10	4,7
Toplam	207	100,0

Tablo 31

verilerine göre halk kütüphanecilerinin düşük bir kısmı (%19,7) yerel yönetimlere devri gerçekleşirse halk kütüphanelerine kaynak seçiminin sansüre açık hale gelmeyeceği konusunda olumlu düşünmektedir. Büyük bir kısmı ise (%80,3) kütüphaneler yerel yönetimlere devredilirse, kaynak seçiminde sansüre daha açık hale geleceği görüşündedir. Yerel yönetimlere dayalı bir halk kütüphanesi sisteminde sansürün daha ciddi bir sorun olacağını “kesinlikle” düşünenlerin oranı %27,1 iken, “kesinlikle” düşünmeyenlerin oranı %4,7’lerde kalmaktadır.

4.5.13. Bina, Finansman, Personelin Geleceği Açısından Görüşler

Yerel yönetimlerce verilen halk kütüphanesi sisteminde, yerel yönetimlerin kendi yönetimleri altında olan halk kütüphanelerinin önemli yapısal unsurlarını (bina, finansman, personel) amaç dışı kullanma olasılığının olduğu söylenebilir. Böyle bir olasılığın varlık nedeni, Türkiye’de özellikle halk kütüphanelerinin varlığını korumak ve geliştirmek için olması gereken yasal dayanağın olmayışıdır. Bina, finansman, personelin devirden sonra nasıl bir durumda olabileceğine ilişkin kütüphaneci görüşlerini içeren tablo (Tablo 32) aşağıdadır.

TABLO 32. Yerel Yönetimlere Devir Gerçekleşirse Bina, Finansman,

**Personelin Ne Durumda Olabileceğine İlişkin Halk
Kütüphanecilerinin Görüşleri**

<i>Devir gerçekleşirse, yerel yöneticiler halk kütüphanelerinin bina, finansman ve personelini başka amaçlar için kullanabilecektir.</i>	Sayı	%
Kesinlikle katılıyorum	68	32,9
Katılıyorum	79	38,2
Kısmen katılıyorum	35	16,9
Katılmıyorum	22	10,6
Kesinlikle katılmıyorum	3	1,4
Toplam	207	100,0

“Kısmen katılıyorum”, “katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” seçenekleri birlikte değerlendirildiğinde halk kütüphanecilerinin çok büyük bir bölümü (%88) bina, finansman, personelin yerel yönetimlerce kütüphane hizmetlerinin dışında başka amaçlar için kullanılabileceğini düşünmektedirler. Kesinlikle böyle olmayacağını düşünen kütüphanecilerin oranı sadece %1,4’tür.

4.5.14. Mali Kaynaklar

Halk kütüphaneleri bina, personel, derme gibi temel unsurlarına ilişkin gereksinimlerinin ancak iyi bir mali kaynak ile karşılayabilir. Yerel yönetimler tarafından yönetilen halk kütüphanelerinin varlığını ve etkinliğini devam ettirebilmesi için yeterli bir mali kaynağa gereksinimi olacağı açıktır. Yerel yönetim yapısında halk kütüphanelerinin mali kaynaklarında nasıl bir değişiklik olabileceğine ilişkin kütüphaneci görüşleri aşağıdaki tabloda (Tablo 33) özetlenmiştir.

TABLO 33. Halk Kütüphanecilerinin Yerel Yönetim Yapısında Mali

Kaynaklara İlişkin Görüşleri

<i>Devir gerçekleşirse, halk kütüphanelerinin mali kaynaklarında nasıl bir değişiklik olacaktır?</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
Azalacaktır	63	30,4
Artacaktır	42	20,3
Bir değişiklik olmayacaktır	56	27,1
Diğer	46	22,2
Toplam	207	100,0

Tablo

33 verilerine göre yerel yönetimlere devri gerçekleşirse halk kütüphanelerinin mali kaynaklarında bir artış olacağı görüşünde olan halk kütüphanecilerinin oranı yalnızca %20,3'tür. Bu düşük bir oran olarak görülebilir. Bu konu hakkında olumsuz düşünce bildiren kütüphanecilerin oranı ise %30,4'tür ki bu oran mali kaynaklarında bir değişiklik olmayacağı görüşünde olan kütüphanecilerin (%27,1) oranına oldukça yakındır. Diğer tercihinde bulunanların da oranını düşünürsek (%22,2) halk kütüphanecilerinin bu konuda bir kararsızlık yaşadığı düşünülebilir. Diğer tercihinde açıklama yapan halk kütüphanecileri mali kaynaklardaki değişikliği yerel idarecinin kararına göre azalabileceğini ya da artabileceğini özellikle seçim dönemlerinde bir artış gerçekleşeceğini kısacası yerel yöneticiye bağlı olduğunu ifade etmiştir.

4.5.15. Isınma, Aydınlatma, Temizlik vb. Sorunlar

Halk kütüphanelerinin yapısal unsurlarının yanı sıra ısınma, aydınlatma, temizlik ve kırtasiye gibi temel gereksinimlerinin yerel yönetimlere devri gerçekleştiği takdirde ne olacağıyla ilgili halk kütüphanecilerinin görüşleri de alınmıştır. İlgili veriler Tablo 34'de yer almaktadır.

TABLO 34. Temel Gereksinimlerle İlgili Sorunların Azalıp Azalmayacağı Konusunda Görüşler

<i>Devir gerçekleşirse, halk kütüphanelerinde ısınma, aydınlatma, temizlik, kırtasiye gereksinimleri gibi sorunlar azalacaktır.</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
Kesinlikle katılıyorum	15	7,2
Katılıyorum	56	27,1
Kısmen katılıyorum	58	28,0
Katılmıyorum	53	25,6
Kesinlikle katılmıyorum	25	12,1
Toplam	207	100,0

Halk kütüphanelerinin ısınma, aydınlatma, temizlik ve kırtasiye gibi temel gereksinimlerin azalacağı konusunda olumlu düşünce bildiren halk kütüphanecileriyle (%34,3), kısmen olumlu düşünce bildirenlerin oranı (%28,0) birleştirildiğinde %62,3'ü bulunmaktadır. Halk kütüphanecileri, bu temel ihtiyaçlara yönelik sorunların azalacağı görüşündedir. Ancak bu konuda olumsuz düşünenlerin oranı da (%37,7) azımsanmayacak düzeydedir. Bu görüşte kesinlik bildirenlerin oranı (12,1), azalacağı konusunda kesinlik bildirenlerin oranına göre (%7,2) daha azdır.

4.5.16. Meslek İçi Eğitim

Yerel yönetimlere dayalı halk kütüphanesi sistemlerinde, kütüphanecilerin meslek içi eğitimin olanaklarının nasıl bir değişim göstereceğine ilişkin görüşleri de çalışmamızda ele alınmıştır. Buna ilişkin veriler aşağıdaki tabloda (Tablo 35) değerlendirilmiştir.

TABLO 35. Halk Kütüphanecilerinin Meslek İçi Eğitim Olanaklarına İlişkin Görüşleri

<i>Devir gerçekleşirse, kütüphanecilerin meslek içi eğitim olanakları azalacaktır.</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
Kesinlikle katılıyorum	65	31,4
Katılıyorum	71	34,3
Kısmen katılıyorum	29	14,0
Katılmıyorum	33	15,9
Kesinlikle katılmıyorum	9	4,4
Toplam	207	100,0

Tablo 35 verilerine göre, halk kütüphaneleri yerel yönetimlere devredilecek olursa halk kütüphanecilerinin düşük bir bölümü (kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum seçenekleri birlikte düşünüldüğünde) (%20,3) kütüphaneciler için meslek içi eğitim olanaklarının azalmayacağı görüşündedir. Böyle bir olanağa sahip olamayacağını düşünenler ise (kesinlikle katılıyorum, katılıyorum ve kısmen katılıyorum seçenekleri birlikte düşünüldüğünde) (%79,7) çoğunluğu oluşturmaktadır.

4.5.17. Çalışma Koşulları ve Özlük Hakları

Yerel yönetimlere devredilmesi halinde halk kütüphanelerinde çalışan kütüphanecilerin özlük hakları ve çalışma koşullarının nasıl olacağı konusunda bir belirsizlik söz konusudur. Devir işlemi gerçekleşirse oluşacak yeni yapı konusunda halk kütüphanecilerinin en çok ilgilendiren ve belli ölçüde de olsa tedirgin eden en önemli konulardan birisinin bu olduğunu tahmin etmek yanlış olmayacaktır. Buna ilişkin veriler Tablo 36'da sunulmaktadır.

TABLO 36. Halk Kütüphanecilerinin Çalışma Koşulları ve Özlük Haklarına İlişkin Görüşleri

<i>Devir gerçekleşirse, kütüphanecilerin çalışma koşulları, özlük hakları daha kötü ve riskli olacaktır.</i>	Sayı	%
Kesinlikle katılıyorum	71	34,3
Katılıyorum	55	26,6
Kısmen katılıyorum	33	15,9
Katılmıyorum	35	16,9
Kesinlikle katılmıyorum	13	6,3
Toplam	207	100,0

Halk kütüphanecileri, halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devrinden yana olsa bile büyük çoğunluğu (%76,8) devirden sonraki çalışma koşulları ve özlük haklarının şimdiki durumdan daha kötü ve riskli olacağı görüşündedir. Daha az bir kısım (%23,2) bu görüşe katılmamaktadır. Çalışma koşulları ve özlük haklarının daha kötü olacağını “kesin” olarak düşünenlerin oranı (%34,3), “kesin” olarak düşünmeyenlerin oranından (%6,3) oldukça fazladır.

Daha önceki sonuçlarımızı da göz önünde tuttuğumuzda halk kütüphanecilerinin yerel yönetimlere devri istediği ancak gerek halk kütüphanelerinin gerekse kendilerinin buna tam hazır olmadığı anlaşılmaktadır.

4.5.18. Mesleki Gelişmelerden Haberdar Olma

Halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devir işlemi gerçekleşmeden önce gerekli koşulların sağlanması gerekliliği ısrarla üzerinde durduğumuz bir konudur. Bu koşullardan sayabileceğimiz bir madde de merkezi bir gücün birimin varlığını devam ettirmesidir. Sözü edilen merkezi birim özellikle halk kütüphanecilerinin mesleki gelişmelerden haberdar olmasını sağlayabilecektir. Tablo 37’de halk kütüphanecilerinin bu konudaki görüşlerine yer verilmiştir.

TABLO 37. Halk Kütüphanecilerinin Mesleki Gelişmelerden Haberdar Olmasıyla İlgili Görüşleri

<i>Devir gerçekleşirse, kütüphanecileri mesleki gelişmelerden daha zor ve geç haberdar olacaktır.</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
Kesinlikle katılıyorum	49	23,7
Katılıyorum	62	30,0
Kısmen katılıyorum	33	15,9
Katılmıyorum	51	24,6
Kesinlikle katılmıyorum	12	5,3
Toplam	207	100,0

Tablo 37 verilerine göre halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devredilmesi halinde halk kütüphanecilerinin %69,6'sı mesleki gelişmelerden daha zor ve geç haberdar olacağı görüşüne katılmaktadır. Bu kütüphanecilerin %30,4'ü ise mesleki gelişmelerden haberdar olabileceği düşüncesini taşımaktadır. Bu konuda "kesinlik" bildirenlerin oranı (%5,8) daha zor ve geç haberdar olacağı konusunda "kesinlik" bildirenlerin oranından (%23,7) daha azdır.

4.5.19. Kütüphaneler Arasında Gelişme Farklılıkları

Yerel yönetimlere dayalı halk kütüphanesi sistemlerinde her kütüphanenin farklı bir gelişme düzeyine sahip olacağı olasılık dahilindedir. Çünkü farklı yerel yönetimler halk kütüphanelerine farklı yönetsel ve mali destek sağlayacaktır; hatta bazılarının hiç destek sağlayamayabileceği düşünülebilir. Daha önceki saptamalarımızda halk kütüphanecilerinin, yerel yöneticilerin halk kütüphanelerini önemsemeyebileceği (Tablo 24), halk kütüphanelerinin yönetimi ve gelişiminin yerel yöneticinin kişisel duyarlılığına bağlı olabileceği (Tablo 26) ve yerel yöneticilerin kendilerine yeterince sahip çıkmayacağını (Tablo 29) düşündükleri belirlenmişti. Bu boyutları bütünleyen bir başka konu olan gelişme farklılığına ilişkin kütüphaneci görüşleri aşağıdaki tablodadır.

TABLO 38. Halk Kütüphanecilerinin Kütüphaneler Arasında Gelişme Farklılıklarına İlişkin Görüşleri

<i>Devir gerçekleşirse, kütüphaneler arasında gelişme farklılıkları olacaktır.</i>	Sayı	%
Kesinlikle katılıyorum	113	54,6
Katılıyorum	70	33,8
Kısmen katılıyorum	7	3,4
Katılmıyorum	10	4,8
Kesinlikle katılmıyorum	7	3,4
Toplam	207	100,0

Halk kütüphanecilerinin oldukça büyük bölümü (%91,8) yukarıdaki saptamalarımızı doğrular şekilde yerel yönetimlere dayalı halk kütüphanesi sisteminde kütüphaneler arası gelişme farklılıklarının olacağını savunmaktadır. Bu görüşü savunanların çoğu ise (%54,6) bu farklılığın olacağına dair “kesin” görüş bildirmektedir. Küçük bir bölümü ise (%8,2) bu farklılığın olmayacağı görüşündedir.

4.5.20. Kütüphaneler Arası Eşgüdüm ve İlişkiler

Yerel yönetimlerce verilen halk kütüphanesi sisteminde gerekli koşullar sağlanmadığı takdirde halk kütüphaneleri arasında gelişme farklılıklarının yanı sıra eşgüdüm (koordinasyon) ve ilişkilerin zayıflaması sorununun söz konusu olacağı daha önce kuramsal olarak dile getirilmişti. Bu soruna ilişkin halk kütüphanecilerinin görüşleri ise Tablo 39’da yer almaktadır.

TABLO 39. Halk Kütüphanecilerinin Kütüphaneler Arası Eşgüdüm ve İlişkilerin Zayıflayıp Zayıflamayacağına Dair Görüşleri

<i>Devir gerçekleşirse, kütüphaneler arası eşgüdüm ve ilişkiler zayıflayacaktır.</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
Kesinlikle katılıyorum	79	38,2
Katılıyorum	72	34,8
Kısmen katılıyorum	20	9,7
Katılmıyorum	30	14,5
Kesinlikle katılmıyorum	6	2,9
Toplam	207	100,0

Tablo 39 verilerine göre, devrin gerçekleşmesi durumunda kütüphanelere arası eşgüdüm (koordinasyon) sorunu yaşanacağı ve ilişkilerin zayıflayacağı konusunda halk kütüphanecilerinin çoğu (%82,7) hemfikirdir. Bu tarz bir sorun yaşanmayacağını ifade eden halk kütüphanecilerinin oranı (%17,4) ise oldukça azdır.

4.5.21. Kütüphane İşlem ve Hizmetlerinde Teknik Yardım

Halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devir işlemi gerçekleşirse, halk kütüphanecilerinin kütüphanedeki işlem ve hizmetlerde özellikle teknik yardım alma gereksinimi duyacakları açıktır. Bu soru, merkezi bir birimin yeni işlevlerle devam etmesi gerektiğini gösteren diğer önemli konuyu irdelememize olanak sağlamaktadır.

TABLO 40. Halk Kütüphanecilerinin Kütüphane İşlemlerinde Teknik Yardımla İlgili Görüşleri

<i>Devir gerçekleşirse, kütüphanedeki işlem ve hizmetlerde teknik yardım alma konusunda danışma olanaklar azalacaktır.</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
Kesinlikle katılıyorum	43	20,8
Katılıyorum	66	31,9
Kısmen katılıyorum	39	18,8
Katılmıyorum	50	24,2
Kesinlikle katılmıyorum	9	4,3
Toplam	207	100,0

Yerel yönetimlere dayalı halk kütüphanesi sisteminde, halk kütüphanelerindeki işlem ve hizmetlerde teknik yardım alma konusunda olanakları azalacağına yönelik görüş bildiren halk kütüphanecilerinin oranıyla (%52,7) “kısmen katılıyorum” görüş bildirenlerin oranı (%18,8) %71,5’i bulmaktadır. Halk kütüphanecilerine göre devir gerçekleşecek olursa, yeni yapıda kütüphanelerdeki işlem ve hizmetlerde teknik yardım alma konusunda olanaklar azalacaktır. Bu konuda azalmayacağı yönünde görüş bildirenlerin oranı (%28,5)da dikkati çekmektedir.

4.5.22. Yasal Düzenlemeler

Halk kütüphaneleri yerel yönetimlere devredilirse bu kütüphaneler için gerekli olan yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi, yönetmeliklerin çıkarılması veya yenilenmesindeki güçlüklerin artıp artmayacağına yönelik halk kütüphanecilerinin görüşleri Tablo 41’de değerlendirilmiştir.

TABLO 41. Halk Kütüphanecilerinin Yasal Düzenlemelerle İlgili Görüşleri

<i>Devir gerçekleşirse, gerekli yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi ve yenilenmesi güçleşecektir.</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
Kesinlikle katılıyorum	62	30,0
Katılıyorum	71	34,3
Kısmen katılıyorum	34	16,4
Katılmıyorum	31	15,0
Kesinlikle katılmıyorum	9	4,3
Toplam	207	100,0

Tablo 41’den elde edilen verilere göre halk kütüphaneleri, yerel yönetimlere devredildiği takdirde halk kütüphanecilerinin büyük çoğunluğu (%80,7) gerekli yasal düzenlemenin çıkarılması veya yenilenmesinin güçleşeceği görüşündedir. Halk kütüphanecilerinin küçük bir kısmı (%19,3) yasal düzenlemelerin çıkarılmasında veya yenilenmesinde güçlük yaşanmayacağını

düşünmektedirler. Ancak bu konuda durumun daha da olumsuz bir yapıya dönüşeceğini “kesin” olarak düşünenlerin oranı (%30) “kesin” olarak düşünmeyenlerin (%4,3) yaklaşık altı katına ulaşmaktadır.

4.5.23. Ulusal Politika- Strateji ve Standartlar

Yerel yönetimin sorumluluğundaki bir halk kütüphanesi sisteminde ulusal-merkezi bir birim varlığını sürdürdüğü takdirde ulusal düzeyde politika, strateji, standartlar da geliştirme ve denetim yapabilme olanağı olacaktır. Olası bir yeni yapıda durumun nasıl değişeceğine ilişkin halk kütüphanecilerinin görüşleri Tablo 42’de özetlenmiştir.

TABLO 42. Halk Kütüphanecilerinin Ulusal Politika- Strateji ve Standartlarla İlgili Görüşleri

<i>Devir gerçekleşirse, ulusal düzeyde politika, strateji, standartlar geliştirme ve denetim sorunu yaşanacaktır.</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
Kesinlikle katılıyorum	72	34,8
Katılıyorum	77	37,2
Kısmen katılıyorum	29	14,0
Katılmıyorum	25	12,1
Kesinlikle katılmıyorum	4	1,9
Toplam	207	100,0

Ulusal düzeyde politika - strateji ve standartlar geliştirme ve denetimde kesin olarak sorun yaşanacağına bildiren halk kütüphanecilerinin (%72) oranı ile kısmen sorun yaşanacağını bildirenlerin oranı (%14,0) %86’yı bulmaktadır. Buna göre halk kütüphanecilerinin oldukça büyük bir kısmı bu konuda sorun yaşanacağı görüşündedir. Geriye kalan %14'lük bölüm ise bu konuda sorun yaşanacağını düşünmemektedir.

4.5.24. KYGM'nin Rolü

Hizmetlerini merkezden alınan kararlarla yürüten halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devri gerçekleşirse, özellikle politika - strateji ve standartlar geliştirme, danışma ve denetim için KYGM'nin varlığını sürdürmesi önemlidir. Bu konuda halk kütüphanecilerinin görüşleri alınmıştır. Bu görüşler Tablo 43'dedir.

TABLO 43. Halk Kütüphanecilerinin KYGM'nin Rolü Konusundaki Görüşleri

<i>Yerel yönetimlere dayalı yapılanmada merkezi bir birim (Genel Müdürlük) varlığını sürdürmelidir.</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
Kesinlikle katılıyorum	97	46,9
Katılıyorum	65	31,4
Kısmen katılıyorum	17	8,2
Katılmıyorum	12	5,8
Kesinlikle katılmıyorum	16	7,7
Toplam	207	100,0

Halk kütüphanecilerine göre KYGM varlığını yeni yapıda da sürdürmelidir. Halk kütüphanecilerinin oldukça büyük çoğunluğunun (%86,5) merkezi bir birimin varlığını sürdürmesinden yana olduğu anlaşılmaktadır. Bu görüşe katılanların %46,9'u ise kesinlikle bu görüştedir. Çünkü politika, strateji, standartlar geliştirme, danışma ve denetim tek tek halk kütüphanelerinin veya yerel yönetimlerin sorumluluğuna bırakılabilecek bir konu değildir. Bu görevi tek bir merkezi otoritenin devam ettirmesi hizmetlerde birliği sağlayabilecektir. Geriye kalan küçük bir bölüm (%13,5) merkezi bir birimin bu nedenle varlığını sürdürmesine gerek olmadığı görüşündedir.

4.5.25. Meslek Derneklerinin Rolü

Yerel yönetimlere dayalı halk kütüphanesi sistemlerinde mesleki derneklere önemli roller düşmektedir. Çünkü araştırmamızın bulgularında da ortaya çıkan

sonuçlarda olduğu gibi (tablo 36) halk kütüphanelerinin çalışma koşulları ve özlük hakları daha kötü ve riskli olabilecektir. Halk kütüphanecilerinin mesleki derneklerin rollerine ilişkin görüşleri aşağıda ele alınmıştır. Bununla ilgili tablo (tablo 44) aşağıdadır.

TABLO 44. Halk Kütüphanecilerinin Mesleki Dernekler Hakkındaki Görüşleri

<i>Devir gerçekleşirse, meslek derneklerinin rollerinde nasıl bir değişiklik olacaktır?</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
Halk kütüphanelerine daha çok sahip çıkmaları ve duyarlı olmaları gerekecektir.	98	47,3
Rolleri azalacaktır.	45	21,7
Rollerinde herhangi bir değişiklik olmayacaktır.	46	22,2
Diğer	18	8,7
Toplam	207	100,0

Göründüğü gibi halk kütüphanecilerinin büyük oranı (%47,3) meslek derneklerinin yerel yönetimlere devir işlemi gerçekleşirse, halk kütüphanelerine daha çok sahip çıkması ve duyarlı olması gerektiğini düşünmektedir. Bu konudaki rollerin azalacağını (%21,8) ve rollerinde herhangi bir değişiklik olmayacağını (%22,2) düşünenlerin oranı birbirine yakın görünmektedir. Diğer görüşünde buluna kütüphaneciler ise (%8,7) mesleki derneklerin zaten halk kütüphaneleri ile çok ilgilenmediğini, bir rolleri bulunmadığı görüşünü savunmaktadır.

4.6. HALK KÜTÜPHANELERİNİN YEREL YÖNETİMLERE DEVRİ KONUSUNDA HALK KÜTÜPHANECİLERİNİN DİĞER DÜŞÜNCELERİ

Bu bölümde anket uygulanan halk kütüphanecilerine halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devri hakkında belirtmek istedikleri başka noktalar olup olmadığı açık uçlu bir soruyla sorulmuştur.

Kütüphanecilerin halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devri konusunda belirttikleri diğer düşünceleri 7 ana başlıkta toplamak mümkündür. Bunları aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz:

- Siyasi öge
- Personel
- Devret-kurtul düşüncesi
- Yerel yönetimlerin hizmet anlayışı
- İlçe halk kütüphaneleri
- Mevcut durum
- Halk kütüphanecilerinin bu konudaki bilgi düzeyleri

Elde edilen verilere göre ankete katılan halk kütüphanecileri, yerel yönetimlere devredildiği takdirde, halk kütüphanelerinin yerel yönetimlerce siyasi malzeme olarak kullanılacağını düşünmektedir. Varolan yerel yönetimin sahip olduğu siyasi görüşten etkileneceği ve bunun halk kütüphanelerinde çalışan personelden, kütüphaneye alınacak kaynağa kadar etkili olacağı ve dermenin sansüre maruz kalacağı görüşündedir.

Halk kütüphanelerinde çalışan personelin mutlaka Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü mezunu olmaları gerektiğini bu özelliği bilhassa yönetici konumundakilerin taşıması gerektiğini ifade etmişlerdir. Meslek dışı bir yöneticinin yerel yönetimlere dayalı bir halk kütüphanesi sisteminde halk kütüphanelerinin hakkını yeterli olarak koruyamayacağı bu konuda yeterli bilgi ve donanıma sahip olmayacağı ifade edilmişti.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nda "devret-kurtul" "ver-gitsin" görüşünün şu an hakim olduğunu, Bakanlığın halk kütüphanelerini bir kambur, bir yük olarak gördüğünü düşündüklerini ifade etmişlerdir.

Görüşlerini aldığımız kütüphaneciler, yerel yönetimlerin halk kütüphanelerinin değerini bilemeyeceğini, onların özellikle para kazandıran kurumların gerekli olduğu görüşünde olduklarını ifade etmişlerdir. Yasası olmayan halk kütüphanelerini seçim dönemlerinde ve sonrasında da daha farklı amaçlar için kullanabileceklerini, halk kütüphanelerinin çeşitli araç ve gereçlerine hatta personeline el koyabileceğini, başka işlerde çalıştırabileceğini düşünmektedir. Bu nedenle halk kütüphanelerini yönetecek yerel yönetim birimlerinin, halk kütüphanelerinin işleyişi, hizmetleri vd. unsurları hakkında bilgilendirilmeleri gerektiğini ifade etmişlerdir.

Kütüphaneciler, il halk kütüphanelerinden ziyade ilçe halk kütüphanelerinin bu değişimden olumsuz olarak daha çok etkileneceği anlayışına sahiptirler.

Anketimize katılan bir çok halk kütüphanecisi ise, yapılacak düzenlemenin sonuçlarının mevcut durumdan daha kötü olamayacağı görüşündedirler.

Halk kütüphanecileri kendilerinin bu konuda yeterli olarak bilgilendirilmediklerini, yardım konusunda KYGM'nin kayıtsız kaldığını o nedenle devir konusunda yeterli bilgi sahibi olmadıklarını ifade etmişlerdir.

4.7. HALK KÜTÜPHANECİLERİNİN TÜRKİYE'DE HALK KÜTÜPHANELERİNİN YEREL YÖNETİMLERE DEVREDİLMESİNE İLİŞKİN OLARAK ÇEŞİTLİ AÇILARDAN GENEL DÜŞÜNCELERİ

Araştırma kapsamında anket uygulanan kütüphanecilerin halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devredilmesine ilişkin olarak dile getirdikleri ve ayrı tablolar halinde ayrıntısıyla incelenen verilerin genel bir tablo altında toplamak, daha

genel bir yorumlama için yararlı olacaktır. Ankette sorulan soruları için verilen “kesinlikle katılıyorum/kesinlikle katılmıyorum” seçeneklerini “değişim olumlu olur” ya da “değişim olumsuz olur” biçiminde, “kısmen katılıyorum” seçeneğini de “kararsızım” biçiminde yorumlayarak ve ilgili konuda en yüksek orana bakarak oluşturduğumuz Tablo 45 aşağıdadır.

TABLO 45. Halk Kütüphanecilerinin Planlanan Devir İle İlgili Olarak Çeşitli Açılardan Genel Düşünceleri

	Değişim (Yerel Yönetimlere Devir)		
	Olumlu Olur	Olumsuz Olur	Kararsızım
Yerinden yönetim olanakları açısından.			√
Yerel yönetimin vereceği destek açısından.		√	
Yönetim ve hizmetlerde bürokrasinin azalması açısından .	√		
Halk kütüphanelerinin günlük politikadan etkilenmesi açısından.		√	
Halk kütüphanelerinin önemli kurumlar olmaları açısından.		√	
Halk kütüphanelerinin yerel niteliklerinin güçlendirilmesi açısından.	√		
Halk kütüphanelerinin kişisel duyarlılığa bağlı olması açısından.		√	
Halk kütüphanelerinin yöneticisinin inisiyatifinin artması açısından.		√	
Kütüphanecinin baskı altında kalması açısından.		√	
Kütüphaneciye yönetim tarafından sahip çıkılması açısından.		√	
Derme geliştirme açısından.	√		
Sansür olasılığı açısından.		√	
Halk kütüphanelerinin olanaklarını başka amaçlarla kullanma açısından.		√	
Isınma, aydınlatma, kırtasiye vb. gereksinimleri açısından.		√	

Kütüphanecinin meslek içi eğitim olanakları açısından.		√	
Kütüphanecilerin özlük hakları açısından.		√	
Kütüphaneler arası gelişme farkları açısından.		√	
Kütüphaneler arası eşgüdüm ve ilişkiler açısından.		√	
Kütüphanelere hizmet ve işlemlerde teknik yardım açısından.		√	
Gerekli yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi açısından.		√	
Ulusal düzeyde politika, strateji, standartlar geliştirme açısından.		√	

Tablo 45 verileri kütüphanecilerin halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devrine ilişkin yaklaşımlarını net bir biçimde ortaya koymaktadır. Buna göre, kütüphaneciler bugünkü koşullarda devredildiğinde konunun çeşitli boyutları olarak sıralanan 22 unsur içinde değişimin sadece 3 açıdan olumlu olacağını söylerken, 18 açıdan olumsuz sonuçlara yol açacağını belirtmiş ve 1 konuda da kararsız kalmışlardır. Kütüphaneciler halk kütüphanelerinin bugünkü koşullarda yerel yönetimlere devredilmesinin sadece “yönetim ve hizmetlerde bürokrasinin azalması”, “halk kütüphanelerinin yerel niteliklerinin güçlenmesi” ve “derme geliştirme” açılarından olumlu olacağını, ele alınan diğer unsurlar açısından ise değişimin olumsuz yansımalarının olacağını düşünmektedirler. Kütüphaneciler sözü edilen değişimin halk kütüphaneleri için yerinden yönetim olanaklarını arttırıp arttırmayacağı konusunda ise kararsızdırlar. Kütüphaneciler en çok olumsuzluğun yaşanacağı ilk üç konuyu “kütüphaneler arası gelişim farklılığı”, “halk kütüphanelerinin gelişiminin yerel yöneticinin kişisel duyarlılığına bağlı olması” ve “kütüphaneler arası ilişkilerin zayıflaması” olarak görmektedirler.

Kısaca, kütüphaneciler bugünkü koşullarda halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devredilmesinin olumsuz sonuçlara yol açacağını düşünmektedirler.

Genel bir değerlendirme yaptığımızda; araştırmada elde edilen bulgulara dayanarak her tablo için ayrı ayrı yaptığımız değerlendirmelerde ortaya çelişkili bir durum çıkmış gibi görünmektedir. Anket uygulanan halk kütüphanelerinin müdür, müdür yardımcısı ve kütüphanecileri bir yandan halk kütüphanelerini yerel yönetimlere dayalı olarak hizmet vermesi gereken kurumlar olarak düşünür ve öyle olmasını isterlerken, diğer yandan, Türkiye’de halk kütüphanelerine ve yerel yönetimlere ilişkin olarak içinde yaşadıkları gerçeklik ve koşulları düşündüklerinde yerel yönetime dayalı bir halk kütüphanesi sistemine geçişten endişe duymakta ve bunun çeşitli açılardan olumsuz sonuçlara yol açabileceğini dile getirmektedirler.

Kuşkusuz, yerel yönetimlere dayalı halk kütüphanesi sistemine geçişi istemelerinin altında, şu an halk kütüphanelerinin durumunu kötü-çok kötü olarak görmelerinin etkisi yadsınamaz. Geçişten endişelerinin ise özellikle yerel yönetimlere ilişkin olarak varolan ve içinde yaşadıkları koşulların olumsuzluğundan kaynaklandığı söylenebilir. Ancak, daha açık bir biçimde söyledikleri, gerekli koşulların sağlanması durumunda halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devredilmesi gerektiğidir. Bir başka deyişle halk kütüphanecileri halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devredilmesini ilke ve düşünce olarak kabul etmekte ve istemekte ancak bunun uygun koşullar sağlanarak yapılmasının doğru olacağını düşünmektedirler.

Devir konusunda halk kütüphanecilerinin yine de bir ölçüde belirsizlik ve kararsızlık yaşadıklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Kısaca, halk kütüphanecileri halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devrini istemekte ancak bugünkü yerel yönetim yapısı ve halk kütüphanelerine ilişkin koşullar ile bu geçişten önemli ölçüde endişe duymaktadırlar.

5. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. SONUÇ

“Halk kütüphanelerinde çalışmakta olan yönetici ve kütüphanecilerin Türkiye’de yerel yönetimlere dayalı halk kütüphanesi sistem ve hizmetleri hakkındaki yaklaşımlarını değerlendirmek” amacı çerçevesinde “halk kütüphanelerinde çalışan yönetici ve kütüphaneciler yasal, finansal, personel, bina, derme gibi gerekli koşulların sağlanması durumunda Türkiye’de halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere bağlı olmasının doğru olacağını, bu koşullar sağlanmadan gerçekleştirilecek değişimin halk kütüphanelerine zarar vereceğini düşünmektedirler” hipotezi temelinde elde edilen verilere dayanarak şu sonuçları sıralayabiliriz:

1. Halk kütüphanecileri önemli sayılabilecek düzeyde mesleki deneyime sahiptirler.
2. Halk kütüphanecilerine göre halk kütüphanelerinin bugünkü durumu kötü-çok kötüdür ve verdikleri hizmetler yetersizdir.
3. Halk kütüphanecilerine göre Türkiye’de bugün halk kütüphanelerinin birinci öncelikli sorunu “personel yetersizliği”dir. Bunu bütçe yetersizliği izlemektedir.
4. Halk kütüphanecileri Türkiye’de yerel yönetimlerin sorumluluğuna verilmiş bir halk kütüphanesi sisteminin olması gerektiğini düşünmektedirler. Ancak bu istemin bir “ideal” ya da “kuramsal düzeyde” kaldığı Tablo 15’e dayanarak söylenebilir. Diğer bir deyişle, halk kütüphanecileri yerel yönetime dayalı halk kütüphanesi sisteminin olması gereken bir sistem olduğunu

düşünmektedirler. Ancak, özellikle Türkiye’de var olan yerel yönetim yapısı ve koşullarını dikkate aldıklarında “ideal” olarak gördükleri bu sistemin halk kütüphanelerine çok fazla olumsuz yansımaları olacağını düşünmekte ve bundan da endişe duymaktadırlar. Bu bağlamda halk kütüphanecileri ancak gerekli koşulların sağlanması koşuluyla halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devredilmesinin uygun olacağını düşünmektedirler. Var olan koşullarda devri isteyen kütüphaneciler azınlıktadır. Halk kütüphanecilerinin dikkati çeken bir başka önemli yaklaşımı da halk kütüphanelerinin var olan haliyle kalmasını istemedikleridir.

6. Halk kütüphanecileri gerek il, gerekse ilçe halk kütüphanelerinin belediyelerden çok bir başka yerel yönetim yapısı olan il-ilçe özel idarelerine bağlanmasını istemektedirler. Bazı halk kütüphanecileri ile yaptığımız görüşmelerde böyle düşüncülerinin özel idare birimlerinin günlük siyasetten biraz daha uzak ve gelir kaynaklarının görece fazla oluşundan kaynaklandığı söylenebilir.
7. Halk kütüphanecileri halk kütüphanelerinin gerekli yasal düzenlemeler yapılmadan yerel yönetimlere devredilmesi durumunda bunun kesinlikle olumsuz sonuçlara yol açacağını düşünmektedirler.
8. Halk kütüphanecilerine göre doğrudan yerel yönetime dayalı halk kütüphanesi sistemine geçildiğinde kütüphanelerin sorunları yönetim yapısı nedeniyle daha kolay çözümlenebilecektir.
9. Halk kütüphanecileri bugünkü koşullarda Türkiye’deki yerel yönetimlerin halk kütüphanelerine yeterli desteği verebilecek yapıda ve güçte olmadığını düşünmektedirler.
10. Halk kütüphanecileri halk kütüphaneleri yerel yönetimlere devredilir ve merkezi yönetimin etkisinden kurtulursa yönetim ve hizmetlerdeki bürokrasinin azalacağına inanmaktadır.

11. Halk kütüphanecileri yerel yönetimlere devredilmesi durumunda halk kütüphanelerinin günlük politikadan daha çok etkileneceğini düşünmektedirler.
12. Halk kütüphanecilerine göre bugünkü koşullarda devredildiğinde halk kütüphaneleri, yerel yönetimler için öncelikli ve önem verilmesi gereken kurumlar olmayacaktır. Buna karşın halk kütüphanelerinin yerel nitelikleri güçlenecektir.
13. Halk kütüphanecileri halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devredilmesiyle birlikte yönetimleri ve gelişmelerinin büyük ölçüde yerel yöneticinin kişisel duyarlılığına bağlı olacağını ve kurumsallaşma olanaklarının zayıflayacağına inanmaktadırlar.
14. Halk kütüphanecilerine göre, bugünkü yerel yönetim yapısı içinde yerel yönetimlere bağlı bir halk kütüphanesi yöneticisinin karar alma ve uygulama gücünde (inisiyatifinde) herhangi bir değişiklik olmayacaktır.
15. Bugünkü yerel yönetim yapısına dayalı bir halk kütüphanesi sisteminde kütüphaneciler kendilerini yönetsel açıdan daha fazla baskı altında hissedeceklerini düşünmektedirler. Ayrıca, onlar yeni yapıda kendilerine bugünkü merkezi yönetimden daha fazla sahip çıkılacağına da inanmamaktadırlar.
16. Halk kütüphanecileri bugünkü haliyle yerel yönetime dayalı bir halk kütüphanesi sisteminde yerel gereksinimlere göre derme oluşturma ve geliştirmede olanaklarının artacağını, buna karşın, sansür olasılığının da yükselebileceğini düşünmektedir.
17. Halk kütüphanecileri, bugünkü yerel yönetim koşullarında yerel yöneticilerin halk kütüphanelerine ait, finansman, bina ve personel olanaklarını

kütüphane hizmetleri dışında başka amaçlarla kullanabileceğinden endişe etmektedir.

18. Halk kütüphanecileri bugünkü koşullarda yerel yönetimlere bırakılacak halk kütüphanesi sisteminde halk kütüphanelerine ilişkin mali kaynakların azalabileceğini ya da önemli derecede değişmeyeceğini düşünmektedirler.
19. Halk kütüphanecilerine göre yerel yönetimlere devredilen halk kütüphanesi sisteminde ısınma, aydınlanma, temizlik, kırtasiye gibi gereksinimlerle ilgili sorunlar azalacaktır.
20. Bugünkü yerel yönetim yapısında yer alacak halk kütüphanelerinde halk kütüphanecilerinin meslek içi eğitim olanaklarının azalacağı düşünülmektedir.
21. Halk kütüphanecileri yerel yönetimlere devredilmesi halinde halk kütüphanelerinde çalışan kütüphaneciler gerekli yasal düzenlemeler yeterli olmadığı için çalışma koşulları ve özlük haklarının daha kötü ve riskli olacağı görüşündedirler.
22. Halk kütüphanecileri, devir gerçekleşirse mesleki gelişmelerden daha zor ve geç haberdar olacağını düşünmektedirler.
23. Halk kütüphanecilerine göre yerel yönetimlere devri halinde, her yerel yönetimin halk kütüphanesine yaklaşımı farklı olacağından halk kütüphaneleri arasında gelişme farklılıkları olacaktır.
24. Halk kütüphanecileri yerel yönetimlere dayalı bir sistemde halk kütüphaneleri arasında eşgüdüm (koordinasyon) sorunu yaşanacağını ve ilişkilerin zayıflayacağını düşünmektedir.

25. Halk kütüphanecilerine göre bugünkü yapısıyla yerel yönetimlerin sorumluluğuna bırakılacak halk kütüphanelerinin, kütüphanede işlem ve hizmetlerinde otorite bir kurumdan teknik yardım alma konusunda olanakları azalacaktır.
26. Halk kütüphanecileri yerel yönetimlere dayalı sistemde merkezi otoritenin kaldırılması durumunda halk kütüphaneleri için gerekli olan yasal düzenlemelerin ve yönetmeliklerin çıkarılması ve yenilenmesinin güçleşeceğini düşünmektedir.
27. Halk kütüphanecileri halk kütüphaneleri için ulusal düzeyde politika, strateji, standartlar geliştirilmesi ve denetimin olabilmesi için merkezi bir otoritenin varlığını koruması gerektiğine inanmaktadır. Kütüphaneciler böyle bir otorite olmaması durumunda sözü edilen konularda sorunlar yaşanacağı görüşündedir. Bu anlamda kütüphaneciler KYGM'nin işlevlerini yapıya uyarlayarak varlığını sürdürmesinden yanadır.
28. Halk kütüphanecilerine göre yerel yönetimlere dayalı halk kütüphanesi sisteminde mesleki derneklerin halk kütüphanelerine daha çok sahip çıkmaları ve duyarlı olmaları gerekecektir.

Elde edilen bu sonuçlarla hipotezimiz kanıtlanmıştır.

5.2. ÖNERİLER

Çalışmada elde edilen verilere dayanarak ulaşılan sonuçlar temelinde önerilerimiz şöyledir:

1. Kamu yönetiminin yeniden yapılandırılması çerçevesinde ele alınarak, gözden geçirilen yerel yönetim birimlerine ait yasalar (Belediye Yasası, Büyükşehir Belediyesi Yasası, İl Özel İdaresi Yasası) ile özellikle "Kamu

Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması” ve “Kültür ve Turizm Bakanlığının Bazı Taşra Kuruluşlarının İl Özel İdareleri ve Belediyelere Devredilmesi ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı” ilgili yasalar ve yasa tasarıları halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devrini olanaklı hale getirirken, devir sonrası için bir belirsizlik taşımaktadır. Bu nedenle yerel yönetimlere dayalı halk kütüphanesi sistemi için gerekli yasal düzenlemeler (yasa, yönetmelik vb.) devirden önce gerçekleştirilmelidir.

2. Oluşturulacak bu yasal düzenlemeler halk kütüphanelerinin varlığını koruyacak ve onları geliştirecek nitelikte olmalıdır. Bu nedenle yasal dayanakta halk kütüphaneleri ile ilgili açıklığa kavuşturulması ve onları yerel yönetimlerin olası olumsuz yaklaşımlarına karşı güvence altına alması gereken Yılmaz (2005, s. 68) tarafından da belirtilen şu noktalar yer almalıdır:

- Yerel yönetim bütçesinden kütüphane hizmetleri için belirli oranda bir pay ayrılması;
- Kütüphanede işe alınacak personel için nitelik ve sorumlulukların belirlenerek, başka görevlerde çalıştırılmaması; kütüphane hizmetlerinden kütüphanecinin sorumlu olması; personel ücretlerinin uzmanlık ölçütü temelinde belirlenmesi;
- Kütüphane binasının başka amaçlarla kullanılmaması, yeni kütüphane binalarının standartlara uygun olarak yapılması;
- Kütüphaneye bilgi kaynaklarının seçim ve sağlanmasında kütüphanecinin sorumlu olması ve bu konuda nesnel mesleki ölçütlere dayanılması, sansüre izin verilmemesi;
- Kullanıcılar arasında hiçbir ayrımın yapılmayacağı.

3. Halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devrinin sorunsuz bir şekilde olabilmesi için bir kurul oluşturulmalı ve bu kurulun denetimi altında devir

işlemi gerçekleştirilmelidir. Bu kurul halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devrinin gerçekleşmesi esnasında planlayıcı olmalıdır. Bu nedenle kapsamlı ve ayrıntılı bir şekilde çalışmalı bu konuda bir plan hazırlamadır. Yani devir işlemi planlı bir şekilde gerçekleşmelidir. Bunun için Yılmaz'ın (2005) ve Duman'ın (2004) belirttiği üzere bir "Devir Protokolü" oluşturulabilir ve devir işlemleri bu protokol çerçevesinde gerçekleştirilebilir.

4. Yerel yönetimlere dayalı bir halk kütüphanesi sistemi uygulamaya konulacak olsa bile bir merkezi birim olmalıdır. Yapısında bazı değişiklikler yapıldıktan sonra bu merkezi birim KYGM de olabilir. Yani KYGM varlığını devam ettirebilir. Çünkü kütüphaneler arası işbirliği ve eşgüdümü sağlayacak bir merkezi birime ihtiyaç vardır. Hatta merkezi birim bu konuda rehber görevi görmelidir. Devir işleminde öncülük etmelidir. Bu birim mesleki eğitim programları düzenlemeli, sürekli eğitimi desteklemelidir. Ulusal düzeyde politika, strateji, standartlar geliştirmeli ve bu konuda halk kütüphanelerine yol göstermeli ve onları denetlemelidir. Aynı zamanda merkezi birim şu görevleri de yerine getirebilmelidir:

- Halk kütüphanelerinde çalışan personelin mesleki gelişmelerden haberdar olmasını sağlamalıdır.
- Halk kütüphaneleri arasında koordinasyonu sağlamalı ve ilişkileri daima canlı tutabilmelidir.
- Halk kütüphanecilerine işlem ve hizmetlerde teknik yardım vermelidir.
- Yasal konularda (yasal düzenlemelin yapılması, mevzuatın çıkarılması gibi) vekil olmalıdır.

5. Devir işlemi gerçekleşmeden önce önemli mesleki standartlar belirlenmeli ve bu standartlara merkezi birim denetiminde tüm halk kütüphaneleri uyumlu-uygun hale getirilmelidir. Belirlenen standartlar yasal düzenlemede yer alabilir. Bu standartlar halk kütüphanelerinde verilen hizmetlerin etkili, düzgün ve başarılı olmasının yanı sıra yerel yönetimlerin denetiminde olan

halk kütüphanelerinin de olumsuz durumlardan korunmasını sağlayacaktır. Standartlar halk kütüphanelerinin tüm yapısal unsurlarını kapsayacak şekilde oluşturulmalıdır. Özellikle, halk kütüphanelerinde çalışacak personelde aranan özellikler ve yapacağı işler yürürlüğe konulan standartlarda mutlaka belirlenmelidir. Halk kütüphanelerinde çalışan personelin yönetimde etkin olabilmesi için gerekli zeminin oluşturulması ve kütüphanecilik bölümü mezunlarının halk kütüphanelerini daha çok tercih etmesi için koşulların sağlanması ve onların özendirilmesi için düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

6. Yerel yönetimlere dayalı halk kütüphanesi sistemlerinde sivil toplum kuruluşlarının (STK) halk kütüphanelerine ve kütüphanecilerine daha çok sahip çıkmaları ve daha duyarlı olmaları gerekecektir. Bu bağlamda mesleki derneklere önemli görevler düşmektedir ve mesleki dernekler de bu sorumluluklarının farkında olmalıdır. Bu görevler şu şekilde sıralanabilir:

- Bu dernekler, tüm halk kütüphanelerinin uyması gereken mesleki standartları öncelikle belirlemeli, duyurmalı ve özellikle yasal düzenlemelerin içinde yer alması için çalışmalıdır.
- Teknik işlemler konusunda halk kütüphanecilerine yardımcı olmalı, illerde-ilçelerde kurduğu-kuracağı şubelerini bu konuda hizmet vermesi için görevlendirmelidir.
- Çeşitli kampanyalar, toplantılar düzenlemeli halk kütüphanelerinin birer halk üniversitesi olduğunu halka duyurmalı, kütüphane kullanma alışkanlığını yaratmaya çalışmalı, halk kütüphanelerine destek bulmalı, sponsor sağlamalıdır. Yerel basın organları ile işbirliğine gidilmelidir. Sağlanan destek ve sponsorlar halk kütüphanelerinin ısı, ışık, aydınlatma ve kırtasiye gibi temel ihtiyaçlarında yardımcı olmalıdır.
- Halk kütüphanelerinin bağlı olduğu yerel yönetim birimleriyle iyi ilişkiler kurabilmeli ve onları yönlendirebilmelidir.

- Ayrıca merkezi birim ile mesleki eğitim konusunda işbirliği içinde olmalıdır. Gerektiğinde mesleki dernekler de mesleki kurslar ve meslek içi eğitim seminerleri düzenlemeli, bundan tüm halk kütüphanesi personelinin yararlanması için gerekli duyuru işlemlerini şubeleri aracılığıyla yapabilmelidir.

STK'ları bütün bu görevlerini yerine getirirse halk kütüphanecilerinin çalışma koşullarının daha kötü ve riskli olmasını bir ölçüde engelleyebilecektir.

7. Devir işlemi gerçekleşmeden önce bir pilot çalışma uygulamalı ve bu uygulamada olumlu bir sonuca varılırsa devir gerçekleşmelidir. Bu sonuç doğrultusunda halk kütüphaneleri çeşitli açılardan güvence altına alındıktan sonra Duman'ın da değindiği üzere (2004) yerel yönetimlere devir işlemi kademeli şekilde olmalıdır. Öncelikle iyi durumdaki halk kütüphanelerinden başlanmalıdır.
8. Devir esnasında ve devirden sonraki yönetim uygulamaları konusunda yerel yönetimleri yönlendirecek, onların görev ve sorumluluklarını ortaya koyacak yazılı bir belge oluşturmalı ve tüm yerel yönetimlere dağıtılmalıdır.
9. Devirden sonra yerel yönetimlere dayalı halk kütüphaneleri komiteler (komisyonlar) aracılığıyla yürütülebilir. Kütüphane hizmetleri bu komitelerin yetki ve sorumluluğu altında yer almalıdır. Komite mutlaka Bilgi ve Belge Yönetimi alanında uzman üyelerden oluşmalı ve kütüphane müdürü de bu komitede yer almalıdır. Belediye (il özel idare) meclisi bu komiteye danışmaksızın kütüphane hakkında karara varmamalı ve uygulamamalıdır. Meclis ancak, komiteden gelen teklifleri uygulamalıdır.
10. Halk kütüphaneleri yerel yönetimlere, gerekli düzenlemeler yapıldıktan ve uygun koşullar sağlandıktan sonra devredilmelidir.

Türkiye’de halk kütüphanesi sistemi açısından tarihin belki de en köklü değişimini gerçekleştirme süreci yaşanmaktadır. Bu nedenle konuyla ilgili tüm kişi ve kurumların süreci doğru biçimde değerlendirmesi ve duyarlı olması halk kütüphanelerinin geleceği açısından zorunlu görünmektedir.

KAYNAKÇA

Akman, İ. (2003). Halk kütüphanelerinde finansal olanaklar ve fırsatlar. *Türk Kütüphaneciliği*, 17 (1): 69-77.

Akman, İ. ve Akman, N. (1998). Günümüzde halk kütüphanelerinin sorunları ve çözüm yolları. *Türk Kütüphaneciliği*, 12 (1): 63-68.

Alar, H. (1999). Üniversite kütüphanelerinin yapısal unsurları ve sorunları. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 13: 87-92.

Alkan, N. (1992). Üniversite kütüphanesi sisteminde kütüphaneci-kullanıcı etkileşimi. *Türk Kütüphaneciliği*, 6 (3): 133-141.

Artukoğlu, A. (1979). Türkiye'de kütüphanecilik eğitime genel bir bakış. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 28 (1-2): 1-11.

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı (1991). *Resmi Gazete* 21.5.1991, sayı: 20877.

Aydemir, S. R. (2001). *Hizmette yakınlık (Subsidiarity) ilkesi ve Türkiye'de merkezi yönetim ile yerel yönetimler arası yetki ve görev bölüşümü*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Başaran, Sermet. (1994). *Yerel yönetimlerde idari vesayet ve belediyelere yönelik alan araştırması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Belediye Kanunu. (2005). 29 Ağustos 2006 tarihinde TBMM web sitesinden erişildi: <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5393.html>

- Bilar, E. (1993). Halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devri, *I. Halk Kütüphaneciliği Sempozyumu 29 Kasım-1 Aralık 1993 Bildiriler içinde* (s. 91-94). Ankara: KGM.
- Bilgiç, V. (1998). *Yerel yönetimler*. Ankara: 21.Yüzyıl.
- Bozkurt, Ö. ve Ergun, T. (1998). *Kamu yönetimi sözlüğü*. Ankara: TODAİE.
- Bülbül, D. (2006a). *Yerel yönetimler maliyesi*. Ankara: Gazi.
- Bülbül, D. (2006b). *Yerel yönetimlerin mali yapıları*. Aralık 2006 tarihinde Yerel/Net web sitesinden erişildi:
http://www.yerelnet.org.tr/mali_yapı/rapor_01pdf.
- Büyükşehir Belediyesi Kanunu*. (2004). 29 Ağustos 2006 tarihinde TBMM web sitesinden erişildi: <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5216.html>
- Campbell, H. C. (1988). *Halk kütüphanesi sistem ve hizmetlerinin geliştirilmesi*. Bengü Çapar (çev.). Ankara: T.C. Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Crook, E. (1999). Public libraries and political ideologies, *APLIS*, 12 (4): 178-182.12 Ekim 2005 tarihinde EbscoHost veri tabanından erişildi.
- Çadırcı, M. (1993). Osmanlı döneminde yerel meclisler, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 2 (5): 3-12.
- Çakın, İ. (1986). Kütüphanenin toplumsal konumu ve işlevi, *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 25 (1): 8-16.
- Çapar, B. (1987). Halk kütüphanesi hizmetinin yaygınlaştırılması ve Planlanması, *Türk Kütüphaneciliği*, 1 (2): 55-61.

- Çelik, A. (2001). *Bilgi hizmetleri ve mevzuat*. Ankara: ÜNAK.
- Çetin, S. (1989). *Sosyal demokrat kültür politikası içinde engeller ve olanaklar: Yerel yönetimlerde kültürel örgütlenme modelleri*. İstanbul: TÜSES.
- Çevik, H. H. (2001). *Türkiye’de kamu yönetimi sorunları*. Ankara: Alkım.
- Çıngı, H. (1990). *Örnekleme kuramı*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Çoker, Z. (1992). Yerel yönetimin özerkliği, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 1(2): 61-64.
- Çoker, Z. (1996). Yerel yönetimler ve anayasa, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 5 (6): 19-27.
- Çukurçayır, M. A. (2003). Dünyada yerel yönetimlerin değişen rolü ve yeni kimliği, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 12 (3): 5-21.
- Demir, H. (1996). *Yerel yönetimlerin kütüphane hizmeti bir deneme: Bursa ili incelemesi*. Yayımlanmamış lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Destan, İ. (2002). *Yerel özerklik açısından belediye personelinin yönetimi (Ankara belediyeleri araştırması)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- DİE (2007). Ocak 2007 tarihinde DİE web sayfasından erişildi:
http://die.gov.tr/nufus_sayimi/2000Nufus.pdf
- Doğan, M. E. (1996). Belediyelerin denetimi, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 5 (5): 27-36.

- DPT (2000). *Sekizinci beş yıllık kalkınma planı: kamu yönetiminin iyileştirilmesi ve yeniden yapılandırılması özel ihtisas komisyonu raporu*. Ankara: DPT.
- DPT (2001). *Sekizinci beş yıllık kalkınma planı: yerel yönetimler özel ihtisas komisyonu raporu*. Ankara: DPT.
- DPT (2007). *Devlet teşkilat rehberi*. Ankara: DPT.
- Duman, H. (2004). Halk kütüphanelerinde yeniden yapılanma, *Türk Kütüphaneciliği*, 18 (4): 418-445.
- Erençin, A. (2002). Yerel yönetimler ve yeni kamu yönetimi tartışmaları, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 11 (4): 25-40.
- Ersoy, M. (1992). Relations between central and local governments in Turkey: an historical perspective, *Public Administration and Development*, 12 (4): 325-341
- Ersoy, O. (1966). *Halk kütüphanelerimiz üzerine bir araştırma*. Ankara: Güven.
- Ersoy, O. (1972). Merkezîyetçi ve merkezîyetçi olmayan ülkelerde kütüphane, *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 21 (1): 14-20.
- Ersoy, O. (1978). Üniversite kütüphanelerimizin sorunları, *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 27 (3-4): 144-159.
- Ertan, B. (2002). Yerel yönetim kavramı. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 11 (1): 22-30.
- Eryılmaz, B. (1998). İl özel idarelerinin mahalli idare sistemimiz içindeki yeri, *Türk İdare Dergisi*, sayı 379: 69-79.

- Geray, C. (1994). Yerel yönetimlerin eğitim ve kültür işlevleri, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 3 (6): 3-14.
- Gözübüyük, A. Ş. (1978). *Türkiye'nin yönetim yapısı*. Ankara: S Yayınları
- Gözübüyük, A. Ş. (1998). *Yönetim hukuku*. Ankara: Turhan
- Gözübüyük, A. Ş. ve Akıllıoğlu, T. (1992). *Yönetim hukuku*. Ankara: Turhan
- Güler, B. A. (1998). *Yerel yönetimler: liberal açıklamalara eleştirel yaklaşım*. Ankara: TODAİE.
- Güler, B. A. (2000). Yerel yönetimlerde reform sorunu. B. A. Güler ve A. Sabuktay (Yay.Haz.). *Yerel Yönetimler Sempozyumu: Bildiriler: 1-2 Kasım 2000 Ankara içinde* (s. 11-19): TODAİE.
- Güler, B. A. (2001, Kasım). *Yerel yönetimler ve internet. Türkiye'yi Internete Taşımak Konferansı*, İstanbul'da sunulan bildiri: Aralık 2006 tarihinde inet-tr web sitesinden erişildi: http://inet-tr.org.tr/inetconf7/sunum/yerel_yonetim.doc
- Güler, B. A. (2006). *Yerel yönetimler*. Ankara: İmge
- Gülle, T. (1991). Kütüphane bütçe model ve programlarında son gelişmeler. *Türk Kütüphaneciliği*, 5 (1): 27-30.
- Günday, M. (1992). *İdare Hukuku*. Ankara: Alkım.
- Günday, M. (2002). *İdare hukuku*. Ankara : Alkım
- Halk ve Çocuk Kütüphaneleri Yönetmeliği (1982). *Resmi Gazete* 19.08.1982,

sayı: 17789.

Halk Kütüphaneleri Görev ve Çalışma Yönetmeliği (1981). *Resmi Gazete*
21.09.1981, sayı: 17465.

Kültür Bakanlığı. (1990). *Halk kütüphanesi hizmetlerinin yurt sathında yaygınlaştırılmasında mahalli idarelerden beklentilerimiz*. Ankara: KGM.

Hazırlar, M. A. (2004). *Halk kütüphanelerinde iç mimari*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Heintze, I. (1964). *Küçük bir halk kütüphanesinin kurulması*. Mualla Yaman (çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu.

İçişleri Bakanlığı. (1972). *İç düzen genel raporu, köyler*. Ankara: İçişleri Bakanlığı.

İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü (1997). *Mahalli idareler reformu kanun tasarıları*. Ankara: İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü.

İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü (2007). 20 Mart 2007 tarihinde İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü web sitesinden erişildi: http://www.mahalli_idareler.gov.tr/mahalli/istatistik.aspx

IFLA Halk Kütüphaneleri Seksiyonu. (1987). *Halk kütüphaneleri için hizmet kılavuzu*. S. Hısım (çev.). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.

IFLA (1994). *IFLA/UNESCO halk kütüphanesi bildirgesi*. B.Yılmaz (çev.), halk kütüphanesi hizmeti içinde (s. 149-154). İstanbul: TKD İstanbul şubesi.

IFLA (2004). *Halk kütüphanesi hizmeti: Gelişim için IFLA/UNESCO ilkeleri*.

B.Yılmaz (çev.). İstanbul: TKD İstanbul şubesi.

İl Özel İdaresi Kanunu. (2005). 29 Ağustos 2006 tarihinde TBMM web sitesinden erişildi: <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5302.html>

Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılanması Hakkında Kanun (2004). 16 Temmuz 2005 tarihinde TBMM web sitesinden erişildi: <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5227.html>

Kaptan, S. (1998). *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*, Ankara: Tekışık Ofset

Karaman, Z. (1998). *Yerel yönetimler*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.

Keleş, R. ve Yavuz, A. (1983). *Yerel yönetimler*. Ankara: Turhan.

Keseroğlu, H. (1989). *Halk kütüphanesi politikası ve Türkiye Cumhuriyeti'nde durum*. İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği.

Keseroğlu, H. (2003). Halk kütüphanesi: çocuklar ve okullarla ilişkisi. B.Yılmaz (Yay.Haz.). "*Bilgi Toplumuna Doğru halk Kütüphaneleri*":Pulman-Xt Türkiye Ulusal Toplantısı:16- 19Kasım 2002 Ankara içinde (s. 32-37): ANKOS-TKD.

Keseroğlu, H. (2004). Türkiye'de siyasal işleyişin halk kütüphanelerine etkisi *Türk Kütüphaneciliği*, 18 (3): 301-309.

Köprülü, D. (2006). Halk kütüphanelerinde koleksiyon seçimi. *Bilgi Dünyası*, 7 (1): 77-88.

Köse, Ö. H. (2004). Yerel yönetim olgusu ve küreselleşme sürecindeki yükselişi. *Sayıştay Dergisi*, 52: 3-42.

- Köy Kanunu*. (1924). 29 Ağustos 2006 tarihinde <http://www.nvi.gov.tr/attached//nvi/nufusmevzuati/kanun/koykanunu.doc> adresinden erişildi.
- Kurbanoğlu, S. (2004). *Kaynak gösterme el kitabı*. Ankara: ÜNAK.
- Kültür Bakanlığı Yayın Seçme Yönetmeliği (1998). *Resmi Gazete* 12.08.1998, sayı: 23431.
- Kültür ve Turizm Bakanlığının Bazı Taşra Kuruluşlarının İl Özel İdareleri ve Belediyelere Devredilmesi ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı. (2007). 16 Nisan 2007 tarihinde TBMM web sitesinden erişildi: <http://www2.tbmm.gov.tr/d22/1/1-1196.pdf>
- Kütüphanelerde Eğitici Faaliyetler Yönetmeliği (1982). *Resmi Gazete* 21.09.1982, sayı: 17465.
- KYGM (2007). 20 Mart 2007 tarihinde KYGM web sitesinden erişildi: <http://kygm.kulturturizm.gov.tr/Belgegoster.aspx?>
- Lakner, E. (1995). *A Survey of public libraries and local government*. Haziran 2005 tarihinde University of Illinois kütüphanesinin web sitesinden erişildi: <http://lrc.lis.uiuc.edu/web/lrcsurvey.pdf>
- Lewis, B. (1991). *Modern Türkiye'nin doğuşu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Miser, R. (1993). Yerel yönetimler ve halk eğitimi, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 2 (6): 9-25.
- Nadaroğlu, H. (1978). *Mahalli idareler felsefesi ekonomisi uygulaması*. İstanbul:

Sermet.

Nadaroğlu, H. (1986). *Mahalli idareler*. İstanbul: met/er.

Nadaroğlu, H. (1998). *Mahalli idareler*. İstanbul: Beta

Ortaylı, İ. (1974). *Tanzimattan sonra mahalli idareler*. Ankara: TODAİE

Ortaylı, İ. (1982). Osmanlı İmparatorluğu'nda idari modernleşme ve mahalli idare alanındaki gelişmeler, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdareHukuku ve İlimleri Dergisi*, 3: 1-3.

Ökmen, M. ve Parlak, B. (2000). Küreselleşme sürecinde yerelleşme eğilimleri ve yerel halklar. B. A. Güler ve A. Sabuktay (Yay.Haz.). *Yerel Yönetimler Sempozyumu: Bildiriler: 1- 2 Kasım 2000 Ankara içinde* (s. 635-612): TODAİE.

Öz, Z. O. (1992). Kütüphane binalarının mekansal organizasyonunda ergonominin önemi ve standardizasyon. *Türk Kütüphaneciliği*, 6 (3): 159-171.

Öz, Z. O. (1997). *Toplumsal değişme sürecinde halk kütüphanelerinin yeri ve yeniden organizasyonu için bir model önerisi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Özdemirci, F. (1989). *Türk bütçe sistemi ve halk kütüphanelerine yansması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Özdemirci, F. (1991). Enflasyonun halk kütüphanelerine etkileri. *Türk Kütüphaneciliği*, 5 (1): 14-21.

Polatoğlu, A. (2000). Yerel yönetim reformu üzerine düşünceler, *Çağdaş Yerel*

Yönetimler, 9 (1): 3-24.

Sağlamtuğ, T. (1990). Toplumun kültürel kalkınmasında halk kütüphanelerinin rolü. *TKD 40. Yıl Kütüphanecilik Kurultayı*. Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği, 54-58.

Sakıncı, S. (2005). Kırgızistan'da demokratik yerinden yönetim: reform uygulamalar ve sorunlar. *Yönetim ve ekonomi*. 22 Eylül 2006 tarihinde <http://www.bayar.edu.tr/~iibf/dergi/pdf/C12S22005/SS.pdf> adresinden erişildi.

Soysal, Ö. (1998). Cumhuriyet ve kütüphaneciliğimiz, Türk kütüphaneciliği. *Bilginin Yazgısı*. Ankara içinde (s. 51-99): TKD.

Sözkeser, M. A. (1997). *Türkiye'de merkezi yönetim - yerel yönetim ilişkileri çerçevesinde mali tevzin*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

T.C. Anayasası. (2003). Ankara: Yetkin.

Tekeli, İ. (1983). Yerel yönetimlerde demokrasi ve Türkiye'de belediyelerin gelişimi, *Amme İdaresi Dergisi*, 16 (2): 3-22.

Tekeli, İ. (1990). Cumhuriyetin altmış yıllık belediyecilik deneyiminin değerlendirilmesi üzerine. Metropol İmar AŞ.-İULA_EMME. (Yay.Haz.). "Türk Belediyeciliğinde Altmış Yıl Uluslararası Sempozyumu": 23-24 Kasım 1990 Ankara içinde (s. 46): ?

Tez ve rapor yazı yönergesi (2006, Temmuz). Temmuz 2006 tarihinde Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Web sitesinden erişildi: <http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr/belgeler/tezyonergesi.pdf>

- TODAİE. (1991). *Mahalli idarelerin kültürel fonksiyonları (halk kütüphaneleri ve mahalli idareler) araştırma projesi raporu*. Ankara: TODAİE.
- Tonta, Y. (1995). UNESCO halk kütüphanesi bildirgesi, *Türk Kütüphaneciliği*, 9 (2): 144-147.
- Tortop, N. (1986). *Mahalli idareler*. Ankara: TODAİE.
- Tortop, N. (2002). Yerel yönetimlerin artan önemi ve çağdaş görevleri, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 11 (1): 7-21.
- Türkcan, E. (1979). *Belediye işlevlerine nicel bir yaklaşım*. Ankara: Türk İdareciler Derneği
- TÜSİAD (1995). *Yerel yönetimler: sorunlar, çözümler*. İstanbul: TÜSİAD.
- Ünlü, S. (1996). *Şehir ve yerel yönetimler* cilt 2. İstanbul: İlke.
- Varol, M. (2000). Yerel temsilden katılıma. B. A. Güler ve A. Sabuktay (Yay.Haz.). "Yerel Yönetimler Sempozyumu": Bildiriler: 1- 2 Kasım 2000 Ankara içinde (s. 205-211): TODAİE.
- Wesserman, P. (1989). Kütüphanede politikanın biçimlendirilmesi. *Kütüphanecilikle ilgili seçme metinler*. A.Yontar (çev.). İstanbul: TKD İstanbul şubesi. s.33-43.
- Yalçındağ, S. (1977). *İlçe özel yönetimi*. Ankara: TODAİE.
- Yalçındağ, S. (1995). Yerinden yönetim, yerel yönetim. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 4 (2): 3-19.
- Yalvaç, M. (2000). Bütçe sürecini anlamak. *Türk Kütüphaneciliği*, 14 (1): 82-105.

- Yerel Yönetim. (1990). *Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi* içinde (c.22, s. 383). İstanbul: Ana Yayıncılık
- Yılmaz, B. (1996). *Halk kütüphanesi kullanımı sosyo-ekonomik bir çözümleme*. İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.
- Yılmaz, B. (1997). Yerel yönetimler ve halk kütüphanesi hizmeti: Türkiye için bir değerlendirme, *Türk Kütüphaneciliği*, 11 (2): 113-133.
- Yılmaz, B. (1999a). Halk kütüphaneleri üzerine güncel bir karşılaştırma. *Türk Kütüphaneciliği*, 13 (1): 28-39.
- Yılmaz, B. (1999b). Halk kütüphanelerinin toplumsal kaynakları üzerine bazı saptamalar: bir giriş, *Bilginin Serüveni: Dünü Bugünü Yarını Türk Kütüphaneciler Derneği'nin Kuruluşunun 50.Yılı Uluslararası Sempozyumu*, 17-21 Kasım 1999, Ankara: Milli Kütüphane.
- Yılmaz, B. (2001). Avrupa Birliği (AB) ülkeleri ve Türkiye'de halk kütüphaneleri: niceliksel bir karşılaştırma, *Türk Kütüphaneciliği*, 15 (4): 378-398.
- Yılmaz, B. (2004). Türk kütüphaneciliğinde siyaset ögesi. S. Arslantekin ve F. Özdemirci (Yay.Haz.). "*Kütüphaneciliğin Destanı Uluslararası Sempozyumu*: Bildiriler: 21-24 Ekim 2004 Ankara içinde (s. 317-329): Ankara Üniversitesi.
- Yılmaz, B. (2005a). Türkiye'de kamu yönetiminin yeniden yapılandırılması süreci ve halk kütüphaneleri, *Türk Kütüphaneciliği*, 19 (1): 56-77.
- Yılmaz, B. (2005b). Türkiye'de halk kütüphaneleri ile ilgili yönetmelikler üzerine

bir değerlendirme.M. E. Küçük (Yay.Haz.). *Prof. Dr. Nilüfer Tuncer'e armağan içinde* (s. 302-313). Ankara: TKD.

Yılmaz, B. (2006). Avrupa Birliği sürecinde Türk halk kütüphaneleri: nicel bir değerlendirme, *Türk Kütüphaneciliği*, 20 (1): 61-84.

EK

**Halk Kütüphanelerinin Yerel Yönetimlere Devri – Halk Kütüphanesi
Personelinin Görüşleri Anketi**

Bu anket Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü'nde yapmakta olduğum Yüksek Lisans çalışması için hazırlanmıştır. Elde edeceğim sonuçlar hazırlayacağım tezde yayımlanacaktır. Bu nedenle sorulara vereceğiniz **içten cevaplar** bu araştırma için büyük önem taşımaktadır. Anket formuna adınızı yazmanız gerekli değildir. Sorularda **en uygun seçeneği** işaretlemeniz çalışmanın bilimselliği ve güvenilirliği açısından çok önemlidir. Böyle davranacağınızdan emin olarak anketi doldurma konusunda yardımcı olduğunuz için çok teşekkür ederim.

Özden DEMİRCİOĞLU

H. Ü. Bilgi ve Belge Yönetimi Böl.

Yüksek Lisans Öğrencisi

1. Yaşınız?

- 1( ) 20-30 yaş   2( ) 31-40 yaş   3( ) 41-50 yaş
4( ) 51 yaş ve üzeri

2. Cinsiyetiniz?

- 1( ) Kadın   2( ) Erkek

3. Kaç yıldır bu meslekte çalışıyorsunuz?

- 1( ) 1-5 yıl   2( ) 6-10 yıl   3( ) 11-15 yıl
4( ) 16 yıl ve daha fazla

4. Bulduğunuz kütüphanede hangi pozisyonda çalışıyorsunuz?

- 1( ) Müdür   2( ) Müdür Yardımcısı   3( ) Kütüphaneci

5. Türkiye’de halk kütüphanelerinin bu günkü durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

- 1( ) Çok kötü   2( ) Kötü   3( ) Orta   4( ) İyi
5( ) Çok iyi

6. Türkiye’de bu günkü halk kütüphanesi sisteminin, en önemli sorunu sizce nedir? (Önceliğine göre 1,2,3 biçiminde sıralayınız)

- 1( ) Bina   2( ) Bütçe   3( ) Personel
4( ) Mevzuat yetersizliği   5( ) Koleksiyon
6( ) Diğer.....

7. Sizce, Türkiye’de halk kütüphaneleri hangi sistem ile yönetilmelidir?

- 1( ) Merkezîyetçi   2( ) Yerel (il düzeyinde)   3( ) Bölgesel
4( ) Diğer.....

8. Türkiye’de halk kütüphanelerinin, yerel yönetimlere devri konusunda ne düşünüyorsunuz?

- 1( ) Hiçbir şekilde devredilmemeli, var olan haliyle kalmalıdır.
2( ) Gerekli yasal düzenlemeler ve alt yapı koşulları sağlanarak devredilebilir.
3( ) Var olan koşullarda devredilebilir.
4( ) Diğer (Açıklayınız).....

9. Halk kütüphaneleri yerel yönetim organlarından hangisine devredilmelidir?

- İl halk kütüphaneleri   1( )Belediyelere   2( ) İl Özel
İdarelerine
İlçe halk kütüphaneleri   1( )Belediyelere   2( ) İlçe Özel
İdarelerine

10. Halk kütüphanesi hizmetlerinin güvence altına alacak yasal düzenlemeler (yasa, yönetmelik, yönerge) çıkarılmadan yerel yönetimlere devri olumsuz sonuçlara yol açacaktır.

- 1( ) Kesinlikle katılmıyorum   2( ) Katılmıyorum
3( ) Kısmen katılıyorum   4( ) Katılıyorum
5( ) Kesinlikle Katılıyorum

11. Halk kütüphaneleri yerel yönetimlere devredilirse, halk kütüphanelerinin sorunları yerinden yönetim nedeniyle daha kolay çözülecektir.

- 1( ) Kesinlikle katılmıyorum   2( ) Katılmıyorum
3( ) Kısmen katılıyorum   4( ) Katılıyorum
5( ) Kesinlikle Katılıyorum

12. Halk kütüphaneleri yerel yönetimlere devredilirse, yerel yönetimler isteseler de halk kütüphanesine yeterli desteği verecek yapıda ve güçte değildir.

- 1( ) Kesinlikle katılmıyorum   2( ) Katılmıyorum
3( ) Kısmen katılıyorum   4( ) Katılıyorum
5( ) Kesinlikle Katılıyorum

13. Halk kütüphaneleri yerel yönetimlere devredilirse, yönetim ve hizmetlerde bürokrasi azalacaktır.

- 1( ) Kesinlikle katılmıyorum   2( ) Katılmıyorum
3( ) Kısmen katılıyorum   4( ) Katılıyorum
5( ) Kesinlikle Katılıyorum

14. Halk kütüphaneleri yerel yönetimlere devredilirse, halk kütüphaneleri politik kurumlar haline gelecektir.

- 1( ) Kesinlikle katılmıyorum   2( ) Katılmıyorum
3( ) Kısmen katılıyorum   4( ) Katılıyorum
5( ) Kesinlikle Katılıyorum

15. Halk kütüphaneleri yerel yönetimlere devredilirse, halk kütüphaneleri yerel yönetimler için önemli bir kurum olmayacaktır.(Yerel yönetim halk kütüphanesini önemsemeyecektir.)

- 1( ) Kesinlikle katılmıyorum   2( ) Katılmıyorum
3( ) Kısmen katılıyorum   4( ) Katılıyorum
5( ) Kesinlikle Katılıyorum

16. Halk kütüphaneleri yerel yönetimlere devredilirse, halk kütüphanelerinin yerel nitelikleri güçlenecektir.

- 1( ) Kesinlikle katılmıyorum   2( ) Katılmıyorum
3( ) Kısmen katılıyorum   4( ) Katılıyorum
5( ) Kesinlikle Katılıyorum

17. Halk kütüphaneleri yerel yönetimlere devredilirse, halk kütüphanelerinin yönetimi ve gelişimi yerel yöneticinin (belediye başkanı, vali) kişisel duyarlılığına bağlı olacaktır.(Kurumsallaşma zayıflayacaktır)

- 1( ) Kesinlikle katılmıyorum   2( ) Katılmıyorum
3( ) Kısmen katılıyorum   4( ) Katılıyorum
5( ) Kesinlikle Katılıyorum

18. Halk kütüphaneleri yerel yönetimlere devredilirse, kütüphane yöneticisinin inisiyatifi artacaktır.

- 1( ) Kesinlikle katılmıyorum   2( ) Katılmıyorum
3( ) Kısmen katılıyorum   4( ) Katılıyorum
5( ) Kesinlikle Katılıyorum

19. Halk kütüphaneleri yerel yönetimlere devredilirse, kütüphaneci daha fazla baskı altında kalacaktır.

- 1( ) Kesinlikle katılmıyorum   2( ) Katılmıyorum
3( ) Kısmen katılıyorum   4( ) Katılıyorum
5( ) Kesinlikle Katılıyorum

20. Halk kütüphaneleri yerel yönetimlere devredilirse, yerel yönetimler kütüphaneciye daha çok sahip çıkacaktır.

- 1( ) Kesinlikle katılmıyorum   2( ) Katılmıyorum
3( ) Kısmen katılıyorum   4( ) Katılıyorum
5( ) Kesinlikle Katılıyorum

21. Halk kütüphaneleri yerel yönetimlere devredilirse, derme (koleksiyon) yöre halkının gereksinimlerine daha uygun biçimde oluşturulacaktır.

- 1( ) Kesinlikle katılmıyorum   2( ) Katılmıyorum
3( ) Kısmen katılıyorum   4( ) Katılıyorum
5( ) Kesinlikle Katılıyorum

22. Halk kütüphaneleri yerel yönetimlere devredilirse, kütüphaneye kaynak seçimi sansüre daha açık hale gelecektir

- 1( ) Kesinlikle katılmıyorum   2( ) Katılmıyorum
3( ) Kısmen katılıyorum   4( ) Katılıyorum
5( ) Kesinlikle Katılıyorum

23. Halk kütüphaneleri yerel yönetimlere devredilirse, yerel yöneticiler halk kütüphanesinin bina, finansman ve personelini başka amaçlar için kullanacaktır

- 1( ) Kesinlikle katılmıyorum   2( ) Katılmıyorum
3( ) Kısmen katılıyorum   4( ) Katılıyorum
5( ) Kesinlikle Katılıyorum

24. Halk kütüphaneleri yerel yönetimlere devredilirse, halk kütüphanelerinin bütçe olanakları artacaktır.

- 1( ) Kesinlikle katılmıyorum   2( ) Katılmıyorum
3( ) Kısmen katılıyorum   4( ) Katılıyorum
5( ) Kesinlikle Katılıyorum

30. Halk kütüphaneleri yerel yönetimlere devredilirse, kütüphaneler arasında gelişme farklılıkları olacaktır.

- 1( ) Kesinlikle katılmıyorum   2( ) Katılmıyorum
3( ) Kısmen katılıyorum   4( ) Katılıyorum
5( ) Kesinlikle Katılıyorum

31. Halk kütüphaneleri yerel yönetimlere devredilirse, kütüphaneler arası eşgüdüm (koordinasyon) ve ilişkiler zayıflayacaktır.

- 1( ) Kesinlikle katılmıyorum   2( ) Katılmıyorum
3( ) Kısmen katılıyorum   4( ) Katılıyorum
5( ) Kesinlikle Katılıyorum

32. Halk kütüphaneleri yerel yönetimlere devredilirse, kütüphanedeki işlem ve hizmetlerde teknik yardım konusunda danışma olanakları azalacaktır.

- 1( ) Kesinlikle katılmıyorum   2( ) Katılmıyorum
3( ) Kısmen katılıyorum   4( ) Katılıyorum
5( ) Kesinlikle Katılıyorum

33. Halk kütüphaneleri yerel yönetimlere devredilirse, gerekli yasal düzenlemelerin (mevzuat) çıkarılması ve yenilenmesi güçleşecektir.

- 1( ) Kesinlikle katılmıyorum   2( ) Katılmıyorum
3( ) Kısmen katılıyorum   4( ) Katılıyorum
5( ) Kesinlikle Katılıyorum

34. Halk kütüphaneleri yerel yönetimlere devredilirse, ulusal düzeyde politika, strateji, standartlar geliştirme ve denetim sorunu yaşanacaktır.

- 1( ) Kesinlikle katılmıyorum   2( ) Katılmıyorum
3( ) Kısmen katılıyorum   4( ) Katılıyorum
5( ) Kesinlikle Katılıyorum

35. Halk kütüphaneleri yerel yönetimlere devredilirse, sorumlu bakanlık içinde politika, strateji, standartlar geliştirme ve denetim için merkezi bir birim (Genel müdürlük-Başkanlık) varlığını sürdürmelidir.

- 1( ) Kesinlikle katılmıyorum   2( ) Katılmıyorum
3( ) Kısmen katılıyorum   4( ) Katılıyorum
5( ) Kesinlikle Katılıyorum

36. Halk kütüphaneleri yerel yönetimlere devredilirse, meslek derneklerinin bu kütüphanelere ilişkin rollerinde nasıl bir değişiklik olur?

- 1( ) Halk kütüphanelerine daha çok sahip çıkmaları ve duyarlı olmaları gerekecektir.
2( ) Bu konudaki rolleri azalacaktır.
3( ) Rollerinde herhangi bir değişiklik olmayacaktır.
4( ) Diğer (Açıklayınız).....

37. Halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devredilecek olması nedeniyle halk kütüphaneleri adına endişe duyuyor musunuz?

- 1( ) Evet   2( ) Hayır

38. Türkiye’de halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devri konusunda belirtmek istediğiniz başka bir nokta var mıdır? (Açıklayınız)

.....
.....
.....
.....
.....
.....

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Özden DEMİRCİOĞLU
Doğum Yeri ve Tarihi : BULANIK - 18.01.1982

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Kütüphanecilik Bölümü.

Yüksek Lisans Öğrenimi : Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve
Belge Yönetimi Bölümü.

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri : Demircioğlu, Ö. Gazi Üniversitesi Merkez Kütüphanesi:
Bilgiyi Hayata Dönüştüren Kütüphane. *Bilgi
Dünyası*, 2007, 8(1): 167-174.
Demircioğlu, Ö ve Dizman, N. Gazi Üniversitesi Merkez
Kütüphanesi. ÜNAK'06: Bilimsel İletişim ve Bilgi
Yönetimi Sempozyumu: 12-14 Ekim 2006.Ankara.
Gazi Üniversitesi-ÜNAK.
Demircioğlu, Ö. ve Yılmaz, M. Bilkent Üniversitesi:
Müzik Odası ve Görsel-İşitsel Koleksiyon. *Bilgi
Dünyası*, 2004, 5 (2): 278-282.

İş Deneyimi

Stajlar : Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi (Gönüllü staj),
TÜBİTAK-ULAKBİM, ODTÜ Kütüphanesi.

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar : Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi Görsel-İşitsel
Koleksiyon (Yarı Zamanlı Kütüphaneci)
Gazi Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Referans Birimi
(Okutman)

İletişim

E-Posta Adresi : ozdend@gazi.edu.tr

Tarih : 11.06.2007